

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
SİSTEMATİK FELSEFE VE MANTIK BİLİM DALI

KARL JASPERS FELSEFESİNDE İNSAN PROBLEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Aysel SARP

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Veli URHAN

Ankara-2010

ONAY

Aysel SARP tarafından hazırlanan “Karl Jaspers Felsefesinde İnsan Problemi” başlıklı bu çalışma 09.12.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Felsefe/Sistemantik Felsefe ve Mantık dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

.....

Prof. Dr. Veli URHAN
(Başkan)

[İmza]

.....

Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK

[İmza]

.....

Doç. Dr. Hayati BEŞİRLİ

ÖNSÖZ

20. yüzyıl öncesi sistemli bir problem olarak incelenmeyen insan problemi, bu dönemden itibaren daha dikkat çekici olmuş ve ele alınmıştır. *İnsan nedir?* sorusuna verilen cevapların yetersizliği bu sorunun halen devam etmesine neden olmuştur. Varoluşçu düşüncülerin ortaya çıkışında da bu soruya verilen eksik ve yetersiz cevapların büyük oranda etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca bu dönemde gerçekleşen bunalım insanın bireyliğini ve kişiselliğini oldukça geri plana atmış ve Karl Jaspers'in vurgulamak istediği insan varoluşunun öneminin de yadsınmasına sebep olmuştur. Bizim ortaya çıkardığımız çalışmamızda amaç Karl Jaspers gözüyle insanın eksik kalan tarafına işaret etmek ve varoluş temelli olmak üzere insan problemini aydınlatmaya çalışmak olacaktır. İnsanın özgürlük, Tanrı ve dünya ile olan ilişkisi en temelde belirleyici noktalar olmaktadır. Tezimizde Karl Jaspers'in şimdiye kadar dilimizde yayınlanan **Felsefeye Giriş**, **Felsefi İnanç**, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu** ve **Felsefe Nedir?** adlı eserleri temel kaynak olarak alınmıştır.

20. yüzyıl insanı bireyselleşmenin ötesinde kendisinden bihaber olarak yaşam sürmektedir. Bu haliyle insan kaybolmuş bir haldedir. Jaspers'e göre bu insan tedirgin bir haldedir ve içinde bulunduğu bu buhran döneminden felsefi edim yoluyla kazanacağı Varoluş Aydınlanması yoluyla kurtulacaktır.

Ne yazık ki varoluşçu düşünce içerisinde önemli bir konumda olan Karl Jaspers'e ülkemizde gereken ilgi duyulmamaktadır. Bu ilginin yetersizliği bizleri, filozofun eserlerinin Türkçeye kazandırılmamış olması sonucuyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Felsefe eğitimimiz boyunca üzerimde emeği geçen ve bu tezin ortaya çıkışında katkı sahibi olan başta danışmanım Sayın Prof. Dr. Veli URHAN hocam olmak üzere tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	iii
GİRİŞ.....	1
1. KARL JASPERS FELSEFESİNDE İNSAN VARLIĞI.....	9
1.1 BİLİNÇ VARLIĞI OLARAK İNSAN	9
1.2 İNSANIN VAROLUŞSAL YANI	20
1.2.1 Varoluş'suz Varlık Olarak İnsan	25
1.2.2 İnsanın Kendisi Olması Durumu: Varoluşu.....	28
1.2.3 Varoluşu Ortaya Çıkaran Destek: Felsefi İnanç (İman)	30
1.2.4 Varoluşun Yadsınması veya Bilimsel Düşünce de İnsanın Ele Alınışındaki Büyük Yanılgı.....	37
1.3 İNSANIN AŞKIN VARLIK İLE İLİŞKİSİ	42
1.3.1 İspat edilemeyen varlık: Aşkınlık	44
1.3.2 Asıl varlık: Aşkın Varlık	51
2. VAROLUŞUNU GERÇEKLEŞTİRECEK OLAN İNSANIN ORTAYA ÇIKIŞI.....	59
2.1 İLETİŞİMİN İNSAN İÇİN ZORUNLULUĞU	59
2.1.1 Varoluş Aydınlanmasına Katkı Sağlayan Etken Olarak İletişimin İnsan İçin Önemi.....	61
2.1.2 Açık Olma, Yalnızlık, Sevgi Savaşımı/Sevenlerin Savaşımı	67
2.1.3 İletişimin Vazgeçilmez Unsuru: Dil.....	72
2.2 DÜNYA-İÇİNDE-VARLIK OLAN İNSANIN ÖZGÜRLÜK İLE İLİŞKİSİ	74
2.2.1 Özgürlüğün Ortaya Çıkışında Etkili Olan Felsefe Edimi	82
2.2.2 Aşkın Varlık-Özgürlük İlişkisi.....	82
2.3 SINIR DURUMLARI	85
2.3.1 Sınır Durumları Karşısında /Vasıtasıyla İnsanın Uyanışı	93
2.3.2 Kaçınılmaz Durum Olarak İflas	94
2.4 DÜNYA İÇİNDE GİZLİ ŞİFRELER	97
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	108
EK 1- KARL JASPERS'İN KRONOLOJİK OLARAK ESERLERİ.....	120
ÖZET	122
ABSTRACT	124

SİMGELER VE KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Üni.	: Üniversitesi
p.	: Page
s.	: Sayfa
S	: Sayı
Vol.	: Cilt

GİRİŞ

Varoluşçu düşünce içerisinde önemli bir konuma sahip olan Karl Jaspers 1883 Almanya-Oldenburg doğumludur. Gençlik döneminde felsefe profesörü olmanın aklından geçmediğini hatta aptalca bir iş olduğunu söyleyen¹ Jaspers, bir dönem hukuk dersleri almış, bu dönemde bir yandan da felsefeyle ilgilenmeye başlamıştır. Fakat hukuk alanındaki isteği çok sürmemiş ve tıp okuyarak psikiyatrist olmuştur. 1913 yılında “Genel Psikopatoloji” adlı eserinin ortaya çıkışından sonra “Psychologie der Weltanschauungen (Dünya Görüşlerinin Psikolojisi)” 1919 adlı eseriyle dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Kendisi gibi önemli varoluşçular adı altında anılan ve Jaspers ile aynı dönemde yetişmiş olan ve aynı zamanda uzunca bir arkadaşlık dönemi geçiren Heidegger de aynı dönemlerde varoluşçu düşünce ile ilgilenmeye başlamıştır. Pek çok zaman felsefi sohbetlerle bir arkadaşlık kurmuşlardır.² Heidegger bu sıralarda Hitler yanlısı olarak uzunca bir dönem geçirmiştir. Pek çok kesimden eleştiri almakla beraber yakın arkadaşı Jaspers de aynı şekilde bir tutum sergilemiştir. Jaspers de bu dönemlerde içinde bulunulan kötü siyasi koşullar altında Yahudi bir kadınla evli ve Nazi-karşıtı olduğu için sürekli huzursuz bir biçimde yaşam mücadelesi vermek zorunda kalmıştır. Hatta bu zamanlarda eşiyle, zor zamanlar için yanlarında zehir kapsülleri dahi taşıdıkları söylenmektedir.³ 1937 yılında zorunlu olarak emekli olur. 1938’de eserleri yayınlanma yasağı alır.⁴ İşte bu sıkıntılı dönem içerisinde Jaspers düşüncesinin merkezine varoluşçu fikri koymuştur.

¹ Karl Jaspers, **On My Philosophy** (1941’de yayınladığı "Felsefem Üzerine" adlı makalenin bir kısmı), (Erişim) <http://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/ge/jaspers.htm>, s.1-2

² Mark Lilla, **Pervasız Dahiler-Filozof Entelektüeller ve Politika**, çev. Ahmet Ergenç, İstanbul, Paradigma Yay., 2006, s. 10,12

³ Mark Lilla, **a.g.e.**, s. 27

⁴ Herman Horn, “Karl Jaspers”, **International Bureau of Education**, vol. XXIII, no. 3/4, 1993, s.1

Karl Jaspers'in felsefesi genel hatlarıyla, dikkatle incelendiğinde “İnsan varlığı'nın neliği” sorunsalı merkezi oluşturduğu çok açık bir şekilde ortaya çıkacaktır. Bu soruya şimdiye kadar verilmiş olan tüm cevaplar Jaspers için yeterli değildir. Çünkü filozofun insan felsefesinde merkez “*İnsan, kendisi hakkında bildiklerinin daha fazlasıdır her zaman.*”⁵ ifadesidir. Genç yaşlardayken alanının insan olduğunu, ondan başkasına yönelik olarak devamlı bir şekilde hiçbir şeye yetenekli ve hevesli olmadığını dile getirmiştir. Ve esas probleminin insan olduğuna dikkat çekmiştir.

Karl Jaspers'in “İnsan Nedir?” Sorusunu inceleme yaptığı felsefesi aynı zamanda varoluşsal insanın ortaya konulması demek olduğu için bu konuya başlamadan önce kendisinin de içinde bulunduğu varoluşçu düşünce akımını genel hatlarıyla ele almamız yerinde bir tercih olacaktır.

20. asra kadar ortaya çıkamamış olan varoluşçu düşünce bu asırdan sonra ancak kendisini var edebilmiştir. Varoluş felsefesi de 1930'lu yıllarda Almanya'da ortaya çıkmış ve günümüze dek etkisini sürdürmüştür.

Danimarkalı Soren Kierkegaard, 19. yüzyıl'ın, Alman Heidegger ile Karl Jaspers ve Fransız Jean Paul Sartre ile Gabriel Marcel, 20. yüzyılın filozoflarıdır. Bu düşünürler pek çok fikre göre insanın kendini anlama ve anlamlandırma çabası üzerine yoğun çalışmalarda bulunmuşlardır. Ve genel olarak varoluşçu düşünürler olarak nitelendirilmişlerdir. Fakat 20. yy itibarıyla ortaya çıktığı söylenen Varoluşçu düşüncenin aslında biraz daha geriye gidildiğinde de görüldüğü bazı kaynaklara göre iddia edilmektedir. Örneğin St. Augustine (354–430) ortaçağ düşüncesinde, Blaise Pascal (1623–1662) modern felsefede, yeni asırda Husserl (1859-1938), Bergson (1859-1941) ve Blondel (1861-1949) düşüncelerinde de kısmen de olsa varoluşçu fikirlere rastlanmaktadır.⁶ Varoluşçu isimlerin çokluğu konusunda H. Z. Ülken'e göre de objektif bilgidен daha çok sübjektivizme dikkat çeken ve esas bilgi

⁵ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, çev. Akın Kanat, İzmir, İlya Yay., 2005, s. 57 ; Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, çev. Mehmet Akalın, İstanbul, Hareket Yay., 1971, s. 75

⁶ Hakan Gündoğdu, “Varoluşçu Felsefelerdeki Bazı Ortak Özellikler”, Samsun, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, VII (2007), S:1, s. 96

alanının bu bilgi türüne ait olduğu fikri Platon'a kadar uzanmaktadır. Platon'dan sonra Augustinus ve Pascal da aynı fikri farklı yollarla açıklamışlardır.⁷

Görüldüğü gibi varoluşçu düşünürler isimlendirilirken liste çok geniş tutulabiliyor. Hatta Mounier, Sokrates'i de ilk varoluşçu filozof olarak adlandırmaktadır.⁸ Fakat bunun yanında felsefe tarihi gözden geçirildiğinde tek başına yaşamın, ölümün anlamı, özgürlüğün önemi gibi konulara zaman zaman yer verildiği görülmektedir. Modern döneme kadar bu tarz konular sık sık ele alınmış ve işlenmiştir.

Bir felsefenin varoluşçu düşünce yapısına sahip olduğunun söylenebilmesi için belli bir takım özelliklerinden söz edilebileceğini söyleyebiliriz. Bunlar:

1. İnsanın merkeziliği,
2. İnsanın tikel, somut bir birey olarak alınması,
3. Varoluşun özden önceliği,
4. Hakikatin özneliği.

Bu özellikler varoluşçu düşüncede genel hatlarıyla söz konusu olmakla beraber, her filozof için eşit ölçüde gerçekleşmemiş olabilir.

Varoluş özden önce gelir temel tezi, varoluşçu düşüncenin esas belirleyicisi olmuştur. Bunun yanında varoluşçuluk fikri, Alman romantizmi, kuşkuculuk, bireycilik ve nihilizm gibi çeşitli fikri yaklaşımlardan beslenerek ortaya çıkmıştır.⁹

Varolduğu anda özü henüz mevcut olmayan 'insan varlığı', kendisini yaptığı seçimler sonucu var etmektedir. Bunun sonucunda da kaygı, hiçlik, yokluk ve özgürlük gibi kavramları ortaya çıkarmaktadır.

⁷ H.Z. Ülken, **Bilgi ve Değer**, İstanbul, Ülken Yay., 2001, s. 19

⁸ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.95,96

⁹ Deniz Tansel, "Varoluşçuluk ve Yeni Kara Film: David Lynch Örneği", Ankara, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üni., 2007, s.1

Varoluşçuluk, bünyesinde iki farklı görüşü barındırmaktadır. Bunlardan ilki varoluşçuluğun ateist kanadını oluşturan iki isim; Martin Heidegger ve J. P. Sartre'in görüşleriyle şekillenmiştir. Diğer taraftan baktığımızda önderliğini Soren Kierkegaard'ın yaptığı Hristiyan varoluşçular Gabriel Marcel ve Karl Jaspers gelmektedir.

Sözü geçen filozoflar da genel anlamda varoluşçuluk temel başlığı altında nitelendirilmektedir. Fakat buna rağmen pek çok nokta da birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Varoluşçu filozoflar kimlerdir sorusuna verilen ilk cevaplardan olan, Jaspers, Heidegger, Sartre bile daha ilk noktadan itibaren birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmaktadırlar. Aynı kaynaktan çıkmalarına rağmen farklı neticelere varmaktadırlar.¹⁰

Varoluşçu düşünürler arasında özellikle insanın ifade edilişinde farklılık söz konusu olmuştur. Farklı farklı terminolojiler meydana getirmişlerdir. Somut insanı işaret etmek için, '*orada varlık*', '*ego*', '*kendi için varlık*' ve '*varoluş*' gibi kavramlara yer vermişlerdir.¹¹ Yine bu bilgilere ek olarak söylenebilir ki her varoluşçu düşünür kendine has bir fikri yapı geliştirmiştir. Jaspers kendisi gibi varoluşçu olarak atfedilen Kierkegaard ve Nietzsche ile karşılaştırıldığında, onlar için önemli görünen şeyler Jaspers için önemli olmamıştır. Fakat bu bilgiye rağmen varoluşçu isimler içerisinde Jaspers'i büyük ölçüde etkileyen isim Kierkegaard olmuştur.¹²

Özellikle Hristiyan varoluşçular Tanrı inancına gitmede tek başına aklın yeterli olmadığını dile getirmişlerdir. Yaşam içindeki en temel konular ussal bilgiye kapalıdır.¹³

Bu sebeple bilim her noktada bize fayda sağlayamaz. Örneğin insan bilimsel yöntemlere tabi tutularak araştırılabilecek bir nesne değildir. İnsan ne

¹⁰ Celalettin Muşta, **Gabriel Marcel'in Varoluşçuluğu**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., No: 900, 1988, s.35

¹¹ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.104,105

¹² Walter Kaufmann, **Dostoyevskiden Sartre'e Varoluşçuluk**, çev. Akşit Göktürk, İstanbul, Yapı Kredi Yay., s.26-34

¹³ Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yay., 2002, s. 1078

kadar bu olanağa sahip olsa da bu durum onun öncelikle özne olduğuna işaret etmektedir. Öznellik önemlidir. İnsanın dünya üzerindeki varoluşu, edimselliği, zamansallığı, yapıp etmeleri ve bunların her biri, kişinin öznelliği içinde ortaya çıkmaktadır.¹⁴

Bir özne olarak insan doğanın-toplumsal çevrenin, biyolojik ve fiziksel güçlerin ürünü olamaz. Burada söz konusu edilen öznellik dış dünyaya tamamıyla kapalı olma durumu da değildir. Bu dünya içerisinde somut insan söz konusudur. Descartes'in öncülüğündeki kartezyen ayrımı -Zihin-beden ayrımı- önce cogitoda daha sonra dış dünyada varolma anlamındaki insani varoluş halinde de değildir bu yapılanma. Varoluşçu fikre göre insan eşsiz yapıdadır ve nesneleştirilemez.¹⁵ Geleneksel felsefe bireyin içinde bulunduğu somut olaylardan ve bireyin yaşadığı varoluşsal yargılardan uzak durmuştur. Fakat birey sadece akademik açıdan, yaşamdan kopuk ve yapay olarak ele alınamaz. İnsan bu ele alınandan çok daha öte bir varlık durumuna sahiptir. Bu yüzden Jaspers *"Acaba insan, bilinebilecek kadarıyla, her yönüyle, anlaşılabilir mi? Yoksa o, bunun dışında bir şey mi, konulu düşünceden uzak, yine de vazgeçilmesi imkân olarak, bilgi için karşımızda dikilip duruyor mu?"*¹⁶ diye sormuştur.

Her bireyin kendine özgü öznel varoluşu söz konusudur. İnsanın bu varoluşsal varlık hali içinde bulunduğu buhranlı dönemden ötürü eksik bırakılmıştır. Bu dönemde II. Dünya savaşının getirdiği ekonomik sorunlar ve ahlaki görüşler yeni bir hayat felsefesinin ortaya çıkışını sağlayacaktır.¹⁷ Jaspers bu noktada insana varoluşunu hatırlatma çabası ile yardımcı olmak istemiştir.¹⁸ İnsanı kuşatan en büyük problem insanın 'yığınlaşması' ve 'kolektifleşmesi'dir.¹⁹ Bu durumdan ötürü insan bireyliğini unutmuş ve kendi

¹⁴ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.112

¹⁵ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.102

¹⁶ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 75

¹⁷ Lütfi Öztabağ, **Felsefe Dersleri**, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1979, s. 33

¹⁸ Ulrich Sand, "Karl Jaspers",

(Erişim) <http://www.goethe.de/ins/tr/lp/prj/uak/ph2/jas/wir/trindex.htm>, Ocak 2010

¹⁹ Joachim Ritter, **Varoluş Felsefesi Üzerine**, çev. H. Batuhan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., s.12

kendisinden uzaklaşmıştır. Dolayısıyla Varoluş Aydınlanmasından da uzaklaşmıştır. Egzistansiyalizmin başlangıç sorusu: *Ben kimim? Tek bir birey olarak var olmamın bence anlamı nedir?* olmuştur. Bu soru öyle derhal cevaplanacak türden bir soru değildir. Sorunun zorluğu daha çok insanın kendisini anlama korkusundan gelmektedir. İnsanlar öyle bir hal almıştır ki *kendilerini keşfetmeye cesaretleri kalmamıştır*.²⁰ Aslına bakıldığında insanın görevi kendisini keşfetmek ve içinde bulunulan dünya ile de yüz yüze gelmektir.

İnsan bir varoluş çabası içerisinde. Bu çaba içerisinde insan, tek başına değildir. İster Tanrı'nın varlığı söz konusu olsun ister olmasın, insan bir şekilde iletişim içerisine girerek varoluşunu gerçekleştirmek zorundadır. Kişi ancak başkalarıyla varolabilmektedir.²¹ Bir bilinçler arası iletişim söz konusu olmaktadır. İşte burada *birlikte bulunma* (communication) kavramı önem kazanır. Çünkü insan varoluşunu tek başına gerçekleştiremez. Başka benlerle yakınlık kuracak ve ancak bu şekilde yaşama atılacaktır. Jaspers'te bu durum sevgi mücadelesi olarak açıklanır ve benzer olarak Gabriel Marcel düşüncesinde de aynı şekildedir; fakat Kierkegaard ve Sartre gibi diğer varoluşçularda bu durum ümitsizlik halinde karşımıza çıkar. Bunun yanında hepsi de birlikte bulunmanın temiz niyetle desteklenmesi gerektiği görüşünde hem fikirdir. Hristiyan varoluşçulara göre insan başka insanlarla iletişime geçtiği gibi Tanrı'yla da iletişime geçer. Kişi Tanrı ve diğer kişilerle iletişimi sayesinde varoluşunu gerçekleştirmiştir.

Çalışmamızda bu bahsettiğimiz özelliklere yer yer işaret edilecektir. Burada bizim ortaya koymaya çalıştığımız problem genel anlamda Jaspers'in gözüyle insanın tüm yönleriyle ele alınışı olacaktır. Felsefe edimine sahip olan varlık olarak insan varoluşunu kazanmalıdır. Jaspers'te insan problemi de tam bu anlamda insanın varoluş problemidir. Bu sebeple toplamda 2 kısımdan oluşan tezimizin ilk kısmında bilinç varlığı olan insanın diğer

²⁰ Roger L. Shinn, *Egzistansiyalizmin Durumu*, çev. Şehnaz Tiner, İstanbul, Amerikan Bord Neşriyat Dairesi, 1963, s. 35

²¹ Otto Fredrich Bollnow, *Varoluş Felsefesi*, çev. Medeni Beyaztaş, İstanbul, Efkâr Yay., 2004, s. 33

canlılardan farkı ve dünya içerisindeki konumu açıklanmaya çalışılacaktır. Varoluşunu henüz gerçekleştirememiş ve bu durumun bilincinde olmayan insan varoluşsuz varlık haliyle tanımlanacaktır. Devamında insanın kendi kendisi olma sürecinde bilimlerin yetersizliklerine işaret edilecek ve bunun karşısında Felsefi inancın önemi Jaspers gözünden aydınlatılmaya çalışılacaktır. Tezin ikinci yarısında Jaspers düşüncesinde insan problemiyle ilgili olan iletişim, özgürlük problemi, sınır durumları ve şifreler kavramları ile ilgili olarak dikkat çekilmesi gereken noktalar üzerinde durulacaktır.

1. KARL JASPERS FELSEFESİNDE İNSAN VARLIĞI

1.1 BİLİNÇ VARLIĞI OLARAK İNSAN

Dünya içinde bir varlığa sahip olan insanın, çevresinde bulunan objelerle olan münasebetinde bilinç varlığı oluşu, onu diğer canlı-cansız varlıklardan ayrı tutan en önemli özelliğidir. İnsan yalnızca dünya-içinde-varlık yani güdüsel-canlı bir varlık olarak karşımızda durmamaktadır. ‘Biz olan varlık’ çevresiyle ilişki içinde olan ampirik özne olarak *Dasein*, nesnesiyle ilişkisi ile *Bilinç*, nesnel fikirlerle ilişkisi ile de *Tin* olarak adlandırılır.²²

İnsan, bilinç sahibi tek varlıktır. İnsan, kendi öz varlığı üzerine düşünen varlıktır. Dünyaya bağlı olduğundan, kendini sorgularken, bir bakıma, çevresinde geliştirdiği dünyayı da sorguya çekmektedir.²³ Onu diğer canlılardan ayıran en temel özelliği budur. Ölüm konusunda da diğer canlılardan farkı, öleceğini bilen tek varlık olmasıdır.²⁴ Aynı zamanda çevresini donatan objelerin varlığı da ‘ben’e bağlıdır. Bu noktada Heidegger de insan varoluşunu çevresindeki objelerin varlığından farklı olarak açıklıyordu. “Ben varım” demek ile “O var” arasındaki farka işaret ediyordu.²⁵

Jaspers “Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu” adlı eserinde şunu dile getiriyor:

*“Hiçbir ‘ben’ objesiz olamaz ve hiçbir obje ‘ben’siz varolamaz. Aynı noktayı başka sözlerle şöyle formüle edebiliriz: Hiçbir obje öznesiz değildir, hiçbir özne objesiz değildir.”*²⁶

Jaspers, “Felsefe Nedir?” adlı eserinde küçük bir çocuğun kendi başına yapacağı sorgulamayı örnek verir. Bir çocuk: “Ben kendimi bir

²² Jacques Colette, *Varoluşçuluk*, çev. Işık Ergüden, Ankara, Dost Yay., 2006, s. 89

²³ Jean Wahl, *Varoluşçuluğun Tarihçesi*, çev. Bertan Onaran, İstanbul, Payel Yay., 1999, s. 24

²⁴ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Dünyasında Gezintiler*, Ankara, Nobel Yay., 2006, s. 41

²⁵ Mark Lilla, *a.g.e.*, s.11

²⁶ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, çev. Akın Kanat, İzmir, İlya Yay., 2005, s. 48

başkası olarak düşünmeye çalışıyorum; sonra bakıyorum ki hep neysem oyum.” diye sorgulayabilir. Bu durum *kendi benliğinin bilincinde oluş bilincidir*.²⁷ Ayrıca Cassirer’in de işaret ettiği gibi insanın doğası için çevresindeki nesnelerle kıyas yoluna bağlı kalarak açıklama yapamayız.²⁸ Çünkü fiziksel doğa nesnel özellikler yoluyla belirlenirken; insan ancak bilinçliliği vasıtasıyla aydınlatılabilir.

Tabi bunun yanında tek başına bilinç varlığı olduğumuzu söylersek de Jaspers’e göre hata etmiş oluruz. Bilinç varlığı olmanın yanında, oluşumların tasarımlarını da meydana getiren ruh’a sahip bir varlık olarak da ayrı tutulmaktayız. “*Evrende en değerli varlık olan insanlık, nesnel gerçekliklerin basamaklar dizisinde tin, yığınlar içinde kendi kişiliğiyle insan bireyi, doğa kuruluşlarında insanın yarattığı sanat ve düzen yapısıdır.*”²⁹ Ama yine de bu açıklamalar insan varlığının belirli bir kısmına işaret olarak kalmak zorundadır. İnsan her zaman için belirsiz bir yapıya sahiptir. İnsan kimi zaman dünyadaki en büyük imkân olabilirken, en büyük tehlike haline de gelebilmektedir.³⁰

Jaspers’e göre insanın en büyük problemi olan varoluş ile ilgili problemi çözmek için varlığın kendisinin araştırılması gereklidir. Bu araştırma aslına bakıldığında zorunludur. Çünkü varlığın anlam ve ifadesi insana hazır olarak sunulmamaktadır. Bu noktada önemli olan belirleyici bilinç halidir.

Bilinç; tüm insanlarda ortak olan bilinci ifade eder ve anlama yetimizi kuşattığı için *kuşatan* olarak adlandırılır.³¹ Bu bilinç bizim karşımıza çıkan nesneleri anlama ve anlamlandırma çabamızda esas belirleyici olmaktadır.

²⁷ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, çev. İ. Zeki Eyüboğlu, İstanbul, Say Yay., 2003, s. 55

²⁸ Ernst Cassirer, **İnsan Üstüne Bir Deneme**, çev. Necla Arat, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1980, s. 17

²⁹ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 179

³⁰ Wilhelm Weischedel, **Felsefenin Arka Merdiveni**, çev. Sedat Umran, İstanbul, İz Yay., 2004, s. 365

³¹ Hasan Çiçek, “Mevlana ve Karl Jaspers’in Benzeşen İnsan Anlayışı”, **Felsefe Dünyası**, S:39, Ocak, 2004, s.162

Jaspers'e göre nesnel olanın belirlenmesi ve bilinebilir olması hep bilinç vasıtasıyladır.³²

Gerçek olan bilinç, herkesçe yakalanan ve birçok insanın rastlantısal olarak değil, aksine genel geçerlik taşıyanları nesnel olarak kavrayabilen bir tür öznellik olmaktadır.³³ Varoluşçu düşüncede genel bilinçten daha çok, kişisel bilincin varlığından ve öneminden bahsedilir.³⁴

İnsan tüm bu varlık türlerinin bütününden meydana gelir. Yukarıda sayılanların tümü insanlarda ortaktır. Fakat bu özelliklerin dışında sayılabilecek bazı özellikler de vardır ki bunlar her insanda olmayabilir. Bu özellikler öznel yapıdadır. Örneğin bunlardan 'varoluş' kişiye özgü olup, başkalarıyla paylaşılamazdır.³⁵

Suje objelere doğru yönelirken esas belirleyici olan bilinçtir. Bu bize bilincin objeler arasında hiçbir bağlantıyla karşılaştırılmayan, kendi türünde tek kalan ve hepsinin karşısında bulunan bir varlık olduğunu gösterir.³⁶ Kendi ifadesiyle Jaspers'e göre:

*“Ortak bilinç, kuşatıcı varlıktır; ancak bir boyuna yineleyen, benzeyen ve değişik türde canlı bilinç olarak kuşatıcı varlık değiliz; tersine biz her zaman kendi kendisiyle özdeşleşen, özdeş düşünen ve doğru bilen, bütün düşünen varlıklarla ortak bilinciz.”*³⁷

Düşünce veya bilinçlilik halleri insanın karşısına yeni nesneleri getirmezler. Çünkü o; bizim alışılmış evren bilgisi anlamında aslında boştur. Fakat bu hallerin bize sağlayacağı en büyük iyilik kendi biçimiyle olmakta olanın sayısız görüntüsünü önümüze açması ve her olmakta olanın

³² Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 12

³³ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 339

³⁴ H.Ziya Ülken, **a.g.e.**, s. 20

³⁵ Hasan Çiçek, **a.g.m.**, s.163

³⁶ Süleyman Dönmez, “Karl Jaspers'te Tanrı Fikri”, Ankara, Gazi Üniversitesi, **Yayımlanmamış Yük. Lisans Tezi**, 1995, s. 17

³⁷ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 339

saydamlaşmış halini bize sunmasıdır.³⁸ Ayrıca Jaspers'e göre düşünmek insan olmanın da başlangıcıdır.³⁹

Bilince sahip olan insan varlığı; felsefi düşüncü de gerçekleştirdiği takdirde metodolojik bilince de sahip olmuş olur. Şöyle ki; bu bilince sahip olursam eğer düşünerek yaptığım şeyi bilirim, gittiğim yolu görürüm ve her düşünüş tarzının sınırını kavrarım.⁴⁰ Bu düşünüş şekli insanın varoluşunu gerçekleştirmesine de doğrudan etki eder. Bu bilince sahipsem eğer aynı zamanda kendi kendime de uzaktan bakabilirim ve dolayısıyla orada-varlık olmaktan yani şeyleşmekten de kurtulmuş olurum. Aksi halde kendi kendim olmaksızın nesnelerin akışı içinde sürüklenirim. H. Ziya Ülken'in ifadesiyle *“varoluştta önem arz eden geçmişteki hayaller değil varlığa çıkış, yani bilincin aktüel varlığı”*⁴¹ olmaktadır. İnsan bu sonuca ulaşır çünkü insan bir yandan da düşündüğü, istediği ve yaptığı şeylerin akla uygun olmasını ister. Bunun için aktif bir bilince sahip olması gerekir. Verdiği kararlar neticesinde doğru olana ulaşmak ister ve bu doğruluğun ispat edilmiş olduğunu görmek ister.⁴² Bunun elde edilişi ancak felsefi bir tür çaba ile söz konusu edilir. Felsefe yapmanın kaynağı varlıklar karşısında duyulan şaşkınlık, kuşku ve yitmişliğin bilincine varma şekliyle ortaya çıkabilir. Bu şaşkınlığın bize katkısı anımsatma, saptama ve koruma⁴³ görevleriyle gerçekleşir. Yoksa felsefe, doğrudan önümüze bir şeyler sunmaz. Sonuca ulaşacak olan yine insanın kendi gayreti olacaktır.

*“...Her durumda, felsefe, insanı kavrayıcı bir sarsıntıyla başlar, boyuna şaşırtıp kalmadan yola çıkarak, bir erek arar... Varlık karşısında şaşkınlık duyan her tin, kendi doğruluğunu, tasarımlarının ve dilinin tarihsel giysisi içinde taşır.”*⁴⁴

³⁸ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 73

³⁹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 153

⁴⁰ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 105

⁴¹ H.Ziya Ülken, **Bilgi ve Değer**, s. 20

⁴² Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 97

⁴³ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 91

⁴⁴ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 67

Felsefedeki bu kendi kendine şaşma, kuşku ve sınır durumları ile karşı karşıya kalmada daha da belirginleşecektir ki Jaspers, sınır durumları adını verdiği yüzleşmeyi detaylı bir şekilde ele almıştır.

İnsanda varlığı bütün haliyle kavrama olanağı net bir şekilde mümkün değildir. Bu, ancak bilinçte bilinebilir. Bu bilinci destekleyen felsefe ancak, varlığın kavranabilecek alanına atılım gösterecek ve yükselecektir.⁴⁵

Varlığın anlamını açıklığa kavuşturmada dilin önemi yadsınamaz. Dilin kullandığı araç anlamdır. Anlamın açıklığa kavuşması, varlığın da açıklığa yönelmesi için koşuldur. Jaspers'te anlamın açıklığa kavuşması demek, bilincin başlangıcı manasına gelir.⁴⁶ Çünkü ancak olanaklı bir şekilde anlaşılabilirliğin ortaya koyulmasıyla bir nesnenin kavranışı gerçekleşebilir. Bu gerçekleştikten sonra ancak başkasına bildirilebilir ve bildirilen şey saklı tutulabilir. Tüm bu süreçte temel olan nokta bilinç halidir.

Kendi kendine uzaktan bakış, insanın Aşkına doğru gitmesinde tetikleyici güç olur ve aynı zamanda bağımsızlığının da bilincine varmasını sağlar.⁴⁷ İnsanın bağımsızlığını kazanması ve uzantısında esas belirleyici görevi olan varoluşunu gerçekleştirmede özgürlüğün önemi ilerleyen bölümlerde etraflıca açıklanacaktır.

Jaspers'e göre felsefe mahiyeti itibariyle metafiziktir; varlığın ne olduğu sorusuna cevap arar. Fakat varlık, çok kimselerin sandığı gibi verilmiş değildir. Jaspers "*Varlığın herkesin bildiği bir şey olduğunu sanmak, delilik olurdu.*"⁴⁸ der.

İnsanın varolduğunu idrak edişi de bilinçlilik halinin uzantısında karşımıza çıkan önemli noktalardan birini teşkil eder. Biz bu bilinçlilik halimizle varız.

⁴⁵ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 12,13

⁴⁶ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 391

⁴⁷ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 106

⁴⁸ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 13

*“Her canlı gibi bir çevre içinde yaşarız... Diller, aletler, yapılar, fiiller oluşturan, yalnızca insanlardır. İnsan, kendisini de, nesnel olarak ortaya koyar. İnsan haricindeki bütün canlılar, yalnızca çevresindeki varlıklardır. Bunlar insanın hizmetine girerler ya da onun omzunda dururlar.”*⁴⁹

Bunun yanı sıra biz özne ve nesne ayrımı şeklinde ve çevreye dönük halimizle de bir bilinç durumundayız.

Jaspers’e göre insanın bu bilinçlilik halinin yanı sıra birde ruhsal hayat, fikirsel hayatı söz konusudur. *“Fikirler-pratik fikirler, dünya, ruh, hayat gibi, teorik fikirler- bizi yönetirler... Hareket ettirici güç olarak bizi, yönlendirirler. Fikirler nesne değildirler, ama şemalar ve şekiller halinde ortaya çıkarlar.”*⁵⁰

Şimdiye kadar insanın ele alınışında, genel anlamda bir hata söz konusu olmuştur. Aslına bakıldığında somut olarak ele alınan her insan varlığı bu halinin yanı sıra bir de bilinç varlığı haliyle karşımızda durmaktadır. Jaspers bu konuyu şöyle ifade eder:

*“Bizim düşündüğümüz, kendisinden söz ettiğimiz, her zaman bizden ayrı bir nesnedir, kendisini konu edindiğimiz özneler bile karşımızda duran nesnelerdir. Biz özneyi düşündüğümüzde, kendimizden başka bir nesneye yönelmiş oluruz. Her zaman, kendi varlığımız karşısında bile, bir düşünen Ben niteliği kazanırız.”*⁵¹

İnsan kendisini konu olarak alabileceği gibi içinde bulunduğu çevre içinde aynı zamanda dışarıya dönük bir anlama da sahiptir. İnsanın çevreye dönüklüğü nesnel boyutta ele alındığı vakit veya biyoloji, psikoloji, sosyoloji gibi ilimlerin inceleme alanına dâhil olduğu vakit başlangıçta dile getirdiğimiz bilinç varlığı haliyle sınırlandırılmış olmaktadır. Fakat filozofa göre varlık tanımımız bu kadarıyla sınırlı kalamaz.⁵² Çünkü Jaspers düşüncesinde önem

⁴⁹ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 17

⁵⁰ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 18

⁵¹ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 71,72

⁵² Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 18

arz eden nokta insanın söz konusu edilen varlık türünden daha fazla içeriğe sahip olarak karşımızda durduğudur. Şöyle ki:

*“İnsanın ne olduğunu bilmek; işte olanaklarımız dâhilinde olan tek şey budur, çünkü insan denen varlık biziz.’ Bu tespit bir an için doğru gibi gelse de, hatalarla doludur.”*⁵³

Jaspers’in söz ettiği düşünen varlık olan insanın hem içe dönük hem de dışa dönük olarak konu olabilmesi durumu felsefesinde ‘özne-nesne-kopuşu’ olarak adlandırılmaktadır. Kişi bu kopma durumunu uyanık ve bilinç halindeyken yaşayabilir. Ve aslında insan fark etse de etmese de hep bu hal içerisinde bulunmaktadır ve bu hali dıştan görmesi de mümkün değildir.⁵⁴

*“Biz, istediğimiz gibi kendimizi düşünerek çeviririz, döndürürüz, her zaman nesnel bir konuma yöneliriz, oysa gene bu kopuş içinde bulunuruz.”*⁵⁵

Bilinç, özne ile nesne arasındaki kopuşta temel olandır. Çünkü insan varlığı nesnelere, onları düşünerek yaklaşmakta ve bunu da bilinçlilik haliyle gerçekleştirmektedir. İnsan kendisini kendi düşüncesinin konusu yapar ve bu şekliyle hem bir başkası hem de düşünen bir “ben” halini alır. Varlığın bu bölünmesi sonucunda onun ne bütünüyle nesne ne de tam olarak obje olmadığının bilincine varırız.⁵⁶ Suje-obje ayrılması için şu yorumu kolaylıkla yapabiliriz: varolan ve varolabilen her nesnenin görünür hale geldiği, bu imkâna kavuştuğu yer.⁵⁷

Bilinç bu özellikleriyle “nesneler arasında, hiçbir bağlantıyla karşılaştırılamayan, kendi türünde tek kalan ve hepsinin karşısında bulunan bir varlık”⁵⁸ olarak anlamlandırılır.

⁵³ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 47

⁵⁴ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 74

⁵⁵ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 72

⁵⁶ Süleyman Dönmez, **a.g.t.**, s.16

⁵⁷ Süleyman Dönmez, **a.g.t.**, s. 18

⁵⁸ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 337

Her zaman nesnel varlıklar bilincimizin dışsal ya da içsel içeriği olarak karşımızda durmaktadır. Jaspers'in aktarımıyla, Schopenhauer'in ifadesiyle ne öznesiz nesne, ne de nesnesiz özne söz konusudur.⁵⁹ Dolayısıyla şunu açık bir şekilde söyleyebiliriz ki varlık, ne nesne ne de özne olabilir. O ancak bu kopuş alanında ortaya çıkan bir tür *kuşatıcı varlık* olabilir.⁶⁰

İfade ettiğimiz şekliyle her nesne, her düşünülmüş içerik veya her konu Jaspers'in iddia ettiği ikili- obje-nesne- kopuşu- içinde gerçekleşir. Bu karşımıza çıkan nesne ilk olarak düşünen özneye, daha sonra da öteki nesnelerle bağlantı içinde olmaya devam edecektir.⁶¹

*“Kuşatıcı varlıkla ilgili konuşmada vazgeçilemeyen nesnelleştirmenin uygunsuzluğu: Biz, kuşatıcı varlığı nesnel olanın içinde düşünmek zorundayız, ancak o nesnel varlık bir konu niteliğinde ortada değildir. Bu bir çelişkidir, çünkü biz; düşünen kuşatıcı varlık, düşünmede kopukluk içinde kalan nesneyi, kuşatıcı varlığı göz önüne getirirken, bir nesnel varlık olarak düşünüyoruz. ...Kuşatıcı varlığın nesnelleştirip göz önüne getirilmesinde yeniden özne-nesne-kopuş içine gireriz.”*⁶²

İşaret edeceğimiz bir nokta da kuşatıcı varlık türlerinin incelenmesi hallerinde, bu yolla her nesnenin nedeninin bilinemeyeceği gerçeğidir. Jaspers, kuşatıcı varlık türlerine yönelik her türlü görüşün aynı zamanda insanı sallantıya⁶³ götüreceğine dikkat çeker. Jaspers'te anlam bulan “kuşatan” kavramı tıpkı Kant'ın “numen alan” gibi görünüşlerin arkasında gizlidir, bize net bir şekilde gözükmez. Kuşatan gözle gördüğümüz varlıkların da arkasına işaret etmektedir.⁶⁴

Varlıkların yapısı sorgulandığında karşımıza şöyle bir durum çıkmaktadır: Varlığın bütünü hiçbir zaman varlığın kendisi olamaz.

⁵⁹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 72

⁶⁰ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 72

⁶¹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 73

⁶² Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 354,355

⁶³ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 385

⁶⁴ Süleyman Dönmez, **a.g.t.**, s. 17

Gerçekleşecek olan her bir düşünölmüş olma, Jaspers'in kuşatıcı varlık diye adlandırdığı transandantal varlıktan dışarı çıkma anlamına gelir.⁶⁵ Söz konusu bu kopuşun üstünden aşmak, Jaspers'e göre kuşatıcı varlığın anlamını kavramakla gerçekleşir.⁶⁶

Bilincin içerisine giren ve bizce görölen aslında gerçekliğin bir türüdür. Bu durumun ortaya çıkışı yukarıda da ifade edildiği şekliyle obje-nesne-kopuş ile gerçekleşir.

*"Özne-nesne-kopuş varolan ve varolabilen her nesnenin bizce görünür duruma geldiği yerdir. Özne ve nesne arasındaki kopuştan oluşan yere, kuşatıcı varlık diyoruz. ...Biz her varlık türünün ortaya çıktığı kuşatıcı varlığı, özne yönünden düşünürsek, kendimiz olan varlık, varoluşumuz, ortak bilinç ve tin biçiminde belirir. Bu kuşatıcı varlığa nesne yönünden bakarsak, o içinde ve kendisiyle var olduğumuz varlıktır, dünyadır."*⁶⁷

Jaspers insan varlığının farklı yönlerine bu şekilde işaret ettikten sonra bu yönler içerisinde en kesin olanın bilinç olacağını ifade eder. Ruhun özelliği ikna olmaktır ve asıl gerçeklik veya asıl inanç aslında Aşkın Varlığın gerçekliğine varmaktır.⁶⁸

*"Ben varlık olarak, iç dünya ve çevreyim. Bilinç olarak, bilinç ve nesneyim. Ruh olarak, içindeki fikir ve nesnelerden doğarak, karşıma çıkan, nesnel fikrim... Varlık olarak, varoluş ve transandansım."*⁶⁹

Jaspers'in burada işaret ettiği gerçekliğe varış daha öncede dile getirdiğimiz gibi kaybolmuş insanın, varlığını yakalama çabasına veya egzistansına kavuşma olarak açıkladığı süreç olmaktadır. Bilinçlilik halini elinde bulunduran insan, gerçekliğin sorgusunu da yapabilir. Yani 'Gerçek nedir?' sorusuna bu şekilde bir cevap bulabilir düzeydedir.

⁶⁵ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 73

⁶⁶ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 369

⁶⁷ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 338

⁶⁸ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 20

⁶⁹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 19

*“Varoluştaki gerçek, duyuşal açıdan varolanın dolaysızlığıdır. Bilinçte gerçeği, genel kategorilerdeki nesnel düşünselliğin çelişmezliği olarak görürüz. Ruhta gerçek, fikri inanıştır. Her türlü gerçek, bilinç vasıtasıyla ifade bulur.”*⁷⁰

İnsan bu dünya üzerinde varoluşu sürece hakikatin peşinde olacaktır. Hakikati bulmak, ona ulaşmak için çabalayacaktır. Bu hal onun insan olmasının zorunlu şartıdır.⁷¹ İnsanın hakikat yolundaki en öncelikli görevi *dünya-içinde-varlık* (dasien) durumunu aşmak yani insanın nesnel yanının ötesine gitmek ve varoluş durumuna ulaşmaktır. Varoluşa ulaşmak, kendi kendinin bilincine ulaşmaktır.⁷² İnsan da hayvanlar gibi dünya-içinde-varlık (Dasein) haline sahiptir. Yani nesnel tarafı ile diğer canlılar gibi bir varlığa sahiptir. Diğer canlılarda olduğu gibi ya da her canlıda olduğu gibi öncelikle varlığını sürdürmek ister ve kendisi için zorunlu olan gereksinimlerini karşılamaya çalışır.⁷³ Fakat bu şekilde yaşamını sürdüremez. Hayvandan mutlak anlamda ayrılacak özelliklere sahip olarak donatılmıştır. Örneğin insanda utanma duygusu söz konusuysa, hayvanda böyle bir duygudan söz edilemez.⁷⁴

İnsanın dünya-içinde-varlık (Dasein) yönüyle beraber özünde bulunan tinsel yapısı da onu diğer canlılardan ayıracı niteliktedir. Onun bir dünyası vardır, çevresine karşı tepkide bulunan bir yapısı vardır. Bu haliyle hayvanlarla ortak özellik göstermektedir fakat hayvanlarda kendinden geçmiş olarak, kendisini bu dünya üzerinde kaybeden bir yapı söz konusudur. İnsan ise, kendisinin haricindeki canlılardan farklı olarak *tinin taşıyıcısıdır*.⁷⁵

⁷⁰ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 31

⁷¹ İbrahim Hakkı Aydın, “Bir Felsefi Metafor 'Yolda Olmak'”, Samsun, **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi** VI, Sayı 1, 2006 s. 19

⁷² Hasan Çiçek, **a.g.m.**, s.163

⁷³ Mutallip Özcan, **İnsan Felsefesi: İnsanın Neliği Üstüne Bir Soruşturma**, Ankara, Bilim ve Sanat Yay., 2006, s. 131

⁷⁴ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 150

⁷⁵ Max Scheler, **İnsanın Kosmostaki Yeri**, çev. Harun Tepe, Ankara, Ayraç Yay., 1998, s.68,69

Hayvanlarla kıyas yapıp insanı hayvandan gelişmiş varlık olarak tanımlamaya kalkarsak hata ederiz. Jaspers, insanın bir hayvan türü olmasına da karşıdır. Böyle bir türsel aynılık insanın üstünlüğüne gölge düşürecektir.⁷⁶ İnsan sorumluluk sahibidir, düşünen yapıp eden bir varlıktır. Bu haliyle hayvanlardan olduğu gibi tüm canlılardan ayrılmaktadır. Zaten böyle bir idrak demek, kısmi bir idrake işaret eder. Sonlu nesnel bir tarafa yönelme demektir. İnsan her zaman bütünü hedef alırsa hata yapar.⁷⁷

İnsan, Jaspers düşüncesinde, diğer canlılar arasında seçkin haldedir. Hayvanlar duyuşal özelliklerini kullanmaktadırlar. Konuşamazlar ve irade sahibi değildirler. Sadece insanlar özgürce karşılıklı konuşma ve cevap verme şeklinde anlama yetisine sahiptirler. Dolayısıyla sadece *insanda kendi kendisinin bilinci mevcut* olmaktadır. Jaspers'in ifadesi Kant'ın aşağıdaki ifadesiyle paralellik gösterir niteliktedir:

*“Akıl sahibi dolayısıyla düşünülür dünyaya ait bir varlık olarak insan, kendi istemesinin nedenselliğini özgürlük idesi olmadan hiç düşüneme; çünkü duyulur dünyasının belirleyici nedenlerinden bağımsız olma, özgürlüktür.”*⁷⁸

Dışarıdan bir akıl hayvan için yapıp etmesi gerekeni düşünmüştür.⁷⁹ Tabiatları gereği bir kuş yumurtasından çıkar, hazır olur ve uçar. Kabiliyetleriyle birlikte hazır olarak gelirler. Fakat insanda böyle hazır bir durum yoktur. İnsan bilinç varlığı olarak kendi davranışlarının sıralamasını, düzenini kendisi yapmalıdır. Bununla beraber Kant düşüncesiyle paralel olarak insana sadece tabiat varlığı olarak bakmak yanlış olur. O aynı zamanda akıl varlığıdır. İnsanı insan yapan, hayvanla arasındaki apayrılığı ortaya koyan, yalnızca insana özgü olan şeydir akıl.⁸⁰

⁷⁶ Hasan Çiçek, **a.g.m.**, s.164

⁷⁷ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 58

⁷⁸ Immanuel Kant, **Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi**, çev. İoanna Kuçuradi, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2002, s.51

⁷⁹ Takiyettin Mengüşoğlu, **Kant ve Scheler'de İnsan Problemi**, İstanbul, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Yay., No: 392, 1969, s.11

⁸⁰ Takiyettin Mengüşoğlu, **a.g.e.**, s.14-30

Bilince sahip insan hakikate yönelmektedir. Jaspers'in kendi ifadesiyle sonlandırırırsak; "*Hakikati görmeye çalışmak, insanın değeridir.*"⁸¹

1.2 İNSANIN VAROLUŞSAL YANI

Jaspers felsefesinde önemli bir konumda olan varoluş (existenz) kavramı pek çok kaynağa göre Kierkegaard terminolojisinden alınmıştır. Fakat günümüzde varoluş felsefesinin bilinirliğinde Jaspers'in katkısı da yadsınamayacak düzeydedir. Jaspers bu kavrama oldukça farklı bir yaklaşımla, gündelik dilden tamamen farklı bir anlamla felsefesinde yer vermiştir. Şimdi Jaspers'te varoluşsal varlık olarak insanın anlamını aydınlatmaya çalışalım.

Varoluş felsefesindeki, varoluş (Existenz) kavramı felsefedeki geleneksel Essentia-Existentia (öz-varoluş) ayrımına dayanmaktadır. Essentia kavram anlamı, bir şeyin ne olduğunun dile getirilmesidir, bir şeyin böyle-olmasıdır. Yani özetle bir şeyde araz olanların atılmasından sonra geride kalan öze dair böyle-oluştur ve o şeyin özü yani cevheridir. Existentia ise diğerinin aksine bir şeyin gerçekte varolduğu, belli nitelikleri ile varolmasıdır. Essentia bir şeyin muhtevassından söz ederken, Existentia'da o şeyin var oluşundan söz edilmektedir. Existentia da o şeyin realitesi söz konusu edilmektedir.⁸²

Varoluş ve varolma kavramları birbirlerinden farklı iki varlık tarzı olarak ele alınır. Varoluş olma olanağı varolmanın bünyesinde barınmaktadır. Varolmak doğrudan nesnel anlamda bir varlığa sahip olmak değildir. Bununla beraber varoluş ve varolma tamamen birbirinden bağımsız ve ilişkisiz de değildir. Çünkü insan dünya üzerinde bir varlığa da sahip olmak zorundadır.

⁸¹ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, s. 58

⁸² Otto Fredrich Bollnow, *a.g.e.*, s. 17,18

Jaspers'e göre 'Varoluş nedir?' sorusuna verilecek cevap her zaman için şu olacaktır: Varoluş'un muhtevasını belirlemek imkânsızdır. Çünkü varoluş hiçbir zaman objektif bir şey olamaz.

Varoluş kavramının günümüze dek kullanımına baktığımızda, ilk etapta onun kapsamının farklı yapılarda kullanıldığını söyleyebiliriz. Önceleri sadece insana atfedilen bir kavram olmuştur.⁸³ Aynı zamanda Varoluş felsefesi de çoğu zaman yanlış anlaşılmıştır, bunun en büyük sebebi varlık kavramının günlük dildeki kullanımıyla açıklanmasından ileri gelmektedir. Aslına bakıldığında varoluş felsefesinde kullanılan varlık kavramından kast edilen anlam, onun maddi varlığı veya zenginliği olmamaktadır.⁸⁴ Varoluş bir kavram olmaktan çok ötedir. Sözcüklerle ifadesinden çok, aydınlatılabilirliği söz konusudur.⁸⁵ Varoluş ve Aşkınlık, her ikisi de nesne-olmayan olarak karşımıza çıkar. Her ikisi de tecrübe edilemezler, sıradan mantık kurallarıyla açıklanamazlar.⁸⁶ Jaspers "*Varoluş, özne ve nesneyi aşar ya da her ikisini de kapsar. Varoluş, kendi varlığımızın yapısından dolayı, sorgulanabilir olmalıdır. Soru sorulmaya müsait olmalıdır.*"⁸⁷ derken varoluşun her türlü nesnellikten uzak olduğunu vurgulamış, varoluşun sorgulanması gerektiğine dikkat çekmiş ve aslında insanın başlıca görevinin de Varoluş Aydınlanmasını sağlamak olduğuna işaret etmiştir.

Varoluşu aydınlatacak olan şey doğrudan nesnel nitelik taşımaz. Çünkü varoluş ne nesnedir ne de özne'dir.⁸⁸ Aydınlatıcı olarak Jaspers şöyle der:

"Varoluş asla nesne olamaz, benim düşünmemi ve hareket etmemi sağlayan kökendir, hiçbir bilgi getirmeyen akıl yürütmeler dolayısıyla

⁸³ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 18

⁸⁴ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 21,22

⁸⁵ Selahattin Hilav, **100 Soruda Felsefe El Kitabı**, İstanbul, Gerçek Yay., 1997, s. 139

⁸⁶ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.117

⁸⁷ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 28,29

⁸⁸ Jacques Collette, **a.g.e.**, s. 41

konuşmamı sağlayan kökendir; varoluş, kendiyle ilişkilendir ve bunu yaparken de kendi aşkınlığıyla ilişkilendir.”⁸⁹

“Varoluş” birey değildir, birey nesnel gerçekliğin nesnel konusu olarak sonsuzdur. Varoluş (existenz) dünyada salt bir olay değil, ⁹⁰ dünyadan çıkar fakat bunun belirlenmesi çok kolay olmaz. Dünya-içinde-varlık (Dasein), varoluş (existenz)’un kendisi değildir. Evet, ben buradayım; fakat bu, dünyada yaşam olarak kendini buluş, varoluşun kendi kendini kanıtlaması değildir.⁹¹ *“Biz kendi nesnel gerçekliğimiz içinde, varoluş olarak, dünyadan kaynaklanıyorsak da; olanaklı varlık olarak dünyanın dışında bir kaynağımız vardır.”⁹²*

Varoluşu en iyi dünya-içinde-varlığı bilinç karşısına koyarak anlayabiliriz.⁹³ Çünkü Jaspers’e göre varoluşun nesnel bir tarafı yoktur ve bu yüzden tam bir tanımından söz edilemez. Bir cins kavramı olarak varoluş diye bir şey yoktur, bunun anlaşılabilirliği tek tek olur. Fakat bununla beraber dünyanın varlığına ihtiyacımızı reddedemeyiz. Şöyle ki, varoluşçu düşünceye göre varoluş sübjektiftir. Ama bununla birlikte sistemli, kapalı, soyut düşüncenin karşısında hayata bağlı olup açık imkânlar halinde somut yaşayış ve duyuşta kendisini göstermektedir.⁹⁴ Varoluş dünyaya açıktır ve bu açılış insan eylemlerinde ortaya çıkabilir.⁹⁵ Bu açılış özellikle sınır durumlarda gerçekleşir ki bir sonraki bölümde bu konuya yer vereceğiz.

Jaspers, ileri sürdüğü felsefesine “Varoluş Felsefesi” adını vermiştir ve Frankfurt üniversitesindeki “varoluş felsefesi” derslerinde kendisini bu felsefe içerisinde bir konuma yerleştirmiştir. Buna rağmen Jaspers’in ele

⁸⁹ Karl Jaspers, **Philosophie** (1932), Terc.: J.Hersch, Paris-Berlin, 1989, s.11, (Naklen) Jacques Collette, **a.g.e.**, s. 42

⁹⁰ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 347

⁹¹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 347

⁹² Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 372

⁹³ Bedia Akarsu, **Çağdaş Felsefe-Kant’tan Günümüze Felsefe Akımları**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1987, s. 205

⁹⁴ H.Z.Ülken, **Bilgi ve Değer**, s. 21

⁹⁵ J. M. Bochenski, **Çağdaş Avrupa Felsefesi**, çev. S. Rifat Kırkoğlu, İstanbul, Kabcacı Yay., 1997, s. 223

alınabilecek olan tüm görüşlerinin Varoluş felsefesi olarak adlandırılması da tam ve yerinde olamamaktadır.⁹⁶ Jaspers de Heidegger gibi belli bir akım içine dâhil edilmekten hoşlanmamıştır.

Bugüne kadar dünyayı iki bakış açısıyla, objektif veya subjektif olarak anlamlandırmaya çalışmışızdır. Bazı acı deneyimler objektif bilgilerin de aslında zaman zaman güvensiz olabileceğini bize göstermiştir. İşte bu noktada, objektifliğin dar geldiği alanda egzistansiyalizm doğmuştur. Örneğin *‘Bütün insanlar ölümlüdür.’* ifadesini ilk olarak ele aldığımızda, bu yargı okuyucunun çok hoşuna gitmese de bu yargıyı özümseyip yaşam boyu bir sorun haline getirmeyebilir. Çünkü yargı oldukça objektif bir bilgi sunmaktadır bizlere. İkincileyin, *‘Bugün öleceksin.’* gibi bir yargıdan söz edersek eğer, burada işler biraz farklılaşmaya başlayacaktır. Burada objektif bilgiden ayrılmaya başlar ve sizi daha çok ilgilendiren bir bilgi türüne geçmiş olursunuz. Artık *varlığınız sallantıdadır. Ve ölüm artık varlığınızı ilgilendiren bir kaygı* haline gelmiştir. Üçüncü olarak İncil’den şu ifade söylendiğinde; *‘Ey gafil, bu akşam ruhunu teslim edeceksin.’* Burada artık ciddi bir sarsıntı geçirebilirsiniz. Çünkü bu ifade artık *kişisel varlığınızın anlamına* doğrudan müdahale etmekle sizi rahatsız edecek kadar size yakındır.⁹⁷

İşte egzistansiyalizm yani Jaspers’in sözünü ettiği insanın varoluşu elde etme çabası da bu son ifadedeki türden insanın kişisel varlığının anlamına yönelik bir çabadır. Jaspers de bu noktada egzistansiyalizmin genel fikri yapısıyla paralel olarak her bir bireyin benliğini sorgulamasını ve kişinin aldığı kararlarda amacının ne olduğunu ve varlığının anlamını sorgulamasının gerekliliğini tüm felsefi çabasında dile getirmeye çalışmıştır.

Genel karakter şudur: Objektiflikten kişiselliğe, genelden özele, soyuttan somuta dönmek. Gözlemde içine girmeye, haberden sorumluluğa ve edindiğinden ne olduğuna dönmek.

⁹⁶ Otto Fredrich Bollnow, *a.g.e.*, s. 12,13

⁹⁷ Roger L. Shinn, *a.g.e.*, s. 12

Egzistansiyalizm hayal ve rüyayla ilgilenmez aslında. Başlangıçta düşüncenin ilgi alanının çok soyut olduğu düşünülebilir fakat asıl olan şudur ki insanın benliği ile ilgili aldığı eylem kararları, ölüm gibi konular oldukça objektif şeylerdir.⁹⁸

Varoluşçu düşüncenin ortaya çıkışında içinde bulunulan yapının büyük etkisinin olduğu söylenirse yanlış olmaz. Siyasal ve iktisadi buhran, aynı zamanda bilim ve sanat alanındaki sıkıntılar, 20. yüzyıl insanını tedirgin, gelecek konusunda kaygılı ve içinde bulunulan tüm sıkıntıların etkisiyle kendisini unutmuş bir varlık haline getirmiştir.⁹⁹ Jaspers'e göre gündelik sıkıntılar içerisinde kaybolmuş olan varlık haliyle insan, bu halden kurtulmak zorundadır. Nietzsche'ye göre varoluş insanın kendisini tehlikeye atması ve kendini aşma bilincinden ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁰ Jaspers bu noktada Nietzsche ile ortak görüştedir. Ona göre de bahsedilen tehlikeye atışla beraber insan bir ızdırap içine girmektedir. Fakat bunun sonucunda varoluşsal yapı ortaya çıkabilmektedir. Yine Heidegger de Jaspers gibi insanın gündelik yaşam içinde kendisini kaybetme ve unutma eğilimi taşıdığını kabul eder.¹⁰¹ İnsan varoluşu ortaya çıkaracağı bu yolla varlığın özüne ulaşır.¹⁰² İnsan gündelik hayatın kendisini sarıp sarmalamasına izin verdiği takdirde varoluşundan ve üzerinde bulunan sorumluluklardan da uzaklaşmış olacaktır. Jaspers'e göre felsefe yaparak içimizde büyüyen tarihsel varlıktaki derin düşünceyi uyandırmış oluruz.

⁹⁸ Roger L. Shinn, **a.g.e.**, s. 13

⁹⁹ Gaeton Picon, **Çağdaş Felsefe**, çev. Bertan Onaran, Mahmut Garan, İstanbul, Kitapçılık Tic. Lim. Şti. Yay., 1966, s. 5

¹⁰⁰ H.Z. Ülken, **Bilgi ve Değer**, s. 21

¹⁰¹ Mark Lilla, **a.g.e.**, s. 29

¹⁰² Ayhan Aydın, **Düşünce Tarihi ve İnsan Doğası**, İstanbul, Gendaş Yay., 2004, s. 300

1.2.1 Varoluş'suz Varlık Olarak İnsan

İşaret edilmesi gereken önemli bir nokta da varoluş içerisinde bitmişliğin olmayışıdır. Çünkü Jaspers'e göre insan mümkün varoluş halinde bulunmaktadır. Bu haliyle insan aslında sorgulanabilir olmaktadır.¹⁰³ İnsan, çoğu zaman bu varoluş durumundan harici olarak yaşam sürer. Jaspers bu tür varolan kişiye "Varoluş'suz varlık" demektedir.¹⁰⁴ Bu durumu aşan kişi Aşkınlığa doğru yönelecektir. Fakat öncesinde belli aşamalardan geçmek zorunda, Jaspers'in deyimiyle varoluşunu gerçekleştirmek durumundadır. Bu oldukça metafizik boyutta bir süreç olmak durumundadır.

Varoluşunu gerçekleştiren insan hakikati imanla deneyimleyebilir ki bu varoluşsal hakikat nesnel ölçütle belirlenemez ve ispatlanamaz.¹⁰⁵ Varoluşsal tecrübe sürecini yaşarken insan, ızdırap dolu bir tecrübe içinde olmaktadır. Bu noktada insan, kendisini, çevreleyen her türlü bağdan koparır ve kendi ben'ine yönelir.¹⁰⁶ Jaspers'e göre insan varoluşsal anlamda biriciktir. İnsan dışında nesnelerin varoluşundan söz edilemez. Yalnızca insanın varoluşu vardır. Existenz olarak fert sürekli geleceğe doğru hareket etmek ister. Bunu yaparken de kendi sorumluluğunun bilincinde olur. Söz konusu ettiğimiz existenz biriciktir. Bireyin onu başkasına atfetmesi imkânsızdır.¹⁰⁷

Jaspers'in *Felsefe Nedir?* adlı eserinde felsefenin 'Bu nedir?' sorusuyla başladığına işaret ettiğini söylemiştik. Jaspers bu soruya verilen cevapların çeşitliliğine dikkat çeker, bu soru Thales'ten başlayarak günümüze değin farklı farklı cevaplarla karşılık bulmuştur. Fakat kendisini yegâne olarak gören ve bu şekilde ilan eden, varolan her şeyi kendi görüş tarzıyla açıklayan her görüş aslında eksiktir. Genelde varlığın karşıda duran bir nesne, kendisine yönelinen bir konu olarak ele alınışı varlığı eksik bırakmıştır. Çünkü

¹⁰³ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 28

¹⁰⁴ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 36

¹⁰⁵ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s. 117

¹⁰⁶ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 27

¹⁰⁷ Frank Magill, **Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasığı**, çev. Vahap Mutal, İstanbul, Hareket Yay., 1992, s. 74

varlık bütünüyle ne obje, ne de suje olabilir.¹⁰⁸ Ve aslında varlık hakkında felsefe yapmak demek, aynı zamanda varlığın içine girmek demektir.¹⁰⁹ Varoluşun aydınlatılması Dasein yani nesne haliyle olan varlıktan çıkıp onu aşmak yani özgül ben'e ulaşmak demektir.¹¹⁰ Çünkü aslında "*Bütün nesneler birer görünümünden ibarettirler sadece. Kavranmış olan hiçbir varlık, varoluşun ta kendisi ve bütün olarak varoluş değildir.*"¹¹¹ Bu durum M. Scheler'deki gibi insanın gerçekleştirdiği edimleri içinde varolan ve yaşayan kişi haliyle özü gereği nesnelleştirilemez oluşundan kaynaklanmaktadır.¹¹²

İnsan, hayatı vazgeçilmez bir varlık olarak gördüğünde kendisini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kaldığını hisseder. Zamanla ahlaki alanda, fazilet ve karakter kavramaları bile önemsizmiş gibi gözükür ve insan bunların ardında başka bir şeyin olduğunu hissetmeye ve kendi içinde yer alan bu şeyin mahiyetten öte bir şey olduğunu tecrübe etmeye başlar. İşte zihne ait bütün muhtevaların bir kenara atılmasından sonra geriye kalan şey varoluş felsefesinin bahsettiği varoluş tecrübesi olmaktadır.¹¹³ Bu tecrübe kazanıldığı anda bütünü kaybedilmiş olur ve kaybedildiğinde de yine bir bütün olarak kaybedilir.¹¹⁴ Çünkü varoluşu elde edip kaybeden kişi onun belli parçasını elde edemez. Burada bütüncül bir yapı söz konusudur. Varoluş bölünemezdir. Onu kazandıktan sonra kaybeden kişi buna ya ölüm yoluyla maruz kalacaktır veya akıl sağlığının bozulması nedeniyle. Varoluşsal anlamda bu kazanımı elde etmek isteyen kişide bir tür korku ve tedirginlik durumu olur. Bu korku olmak zorundadır. Çünkü insan bu hal içerisindeyken hiçlik/yokluk bilincine de varma yolunda aşama kaydetmiştir. Hiçlik/yokluk, varoluşçu düşüncede, insanın alışkın olduğu iki zıtlıktır. Bu ikili doğuda nirvanaya ulaşmada olduğu gibi bir erime değil aksine insanı kendi benine

¹⁰⁸ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 45,46

¹⁰⁹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s.47

¹¹⁰ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 13

¹¹¹ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 36

¹¹² Bedia Akarsu, **Kişi Kavramı ve İnsan-Olma Sorunu**, İstanbul, İnkılap Yay., 1998, s. 39

¹¹³ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 24

¹¹⁴ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 24

yönelmesini sağlayan, insanın kendi kendisine dönmesini sağlayan şeydir.¹¹⁵ Yani insanı yine kendi varoluşuna sevk edendir. Biz bu duruma yine nesnel gerçekliğimizden yola çıkarak ulaşmak zorundayız. Şöyle ki:

*“Biz nesnel gerçekliğiz, bu nesnel gerçeklik de varoluştur, bilinç varoluş olarak sınırsız bir değişiklik içinde bulunur. Bilinç, bu varoluş içinde salt gerçeklik niteliğinde, bu geçerliliğin ortak bilinç olduğu sürece geçerliliktir. Bilinç, bir varoluş olarak, her zaman sınırlıdır, tedirgindir, yanılmıştır.”*¹¹⁶

Jaspers’e göre varoluş, bu dünya içindedir; yaşam haliyle, iç-dünya ve çevreden oluşan bir bütün haliyle ortaya çıkmaktadır. Varoluş bu dünya içerisinde kimi zaman ortaya çıkar kimi zaman kaybolur.

Egzistansın en büyük katkısı belki de kişiyi sorumluluklarının bilincine vardırmasıdır. Bununla beraber egzistansta bir biriciklik söz konusudur. Bu şu demektir; her fert kendi ferdiyeti içinde egzistansını yaşamakla yükümlüdür. Burada bir ferdin egzistansı başka birinin egzistansı yerine geçemez.

Jaspers’e göre insanın içinde bulunduğu günümüz koşulları aslında insanın manevi dünyasının bir tür tehdit altında olduğunu göstermektedir. Bu bunalım içinde olan pek çokları henüz bu durumun farkına varamamıştır.

Jaspers şöyle der: *“O zamanlara kıyaslanırsa bugünün insanı, köklerinden kopmuş gibidir... sanki varlığı elde tutulmaz hale gelmiştir.”*¹¹⁷ Bu düşünceyle paralel olarak ve bu düşünceyi tasvire yönelik olarak Jaspers yine aynı eserde *“Yer ayaklarımızın altından kayıyor.”*¹¹⁸ ifadesini kullanmıştır. Ona göre insan, geçmişiyile bağlarını yitirmekte ve geleneğe de bel bağlanmaz durumdadır. Bu durum varoluşun dayanıksız ve kırık dökük olduğunun ifadesidir. Jaspers işte bu durumun tasvirinden sonra, insanın varoluşunu tehdit eden bu halden sonra, çıkış yolu olarak ve insanın

¹¹⁵ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 28

¹¹⁶ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 339,340

¹¹⁷ Karl Jaspers, **Geistige Situation der Zeit**, 1931, s. 5, (Naklen) Joachim Ritter, **a.g.e.**, s. 7

¹¹⁸ Karl Jaspers, **Geistige Situation der Zeit**, 1931, s. 5, (Naklen) Joachim Ritter, **a.g.e.**, s. 8

tutunacağı tek sağlam dal olarak Aşkınlıkla olan ilişkiye işaret etmektedir. Ona göre “kişi ancak Aşkınlık’a dayanarak varlığını gerçekleştirebilmektedir.”¹¹⁹

*“Varoluş böyle-olmak (Sosein) değil, tersine olabilmektir (Seinkönnen). Bu da: Ben, varoluşum değil, olanaklı varoluşum anlamına gelir. Ben kendimde değilim, kendime geliyorum. Varoluş sürekli bir seçim içindedir; olmak ya da olmamak. Ben, ancak kesin bir yargı verme durumundayım.”*¹²⁰

Varoluş felsefesi, aşırı düalist bir yapıdadır. Özgün-oluş hali ve sıradan-oluş hali söz konusudur. Jaspers’e göre Varlık bir varoluş imkânıdır. İnsanda yer alan ve birbirinden keskin sınırlar içinde ayrılan yapı mutlak anlamda insanda potansiyel olarak vardır. Bu potansiyeli elde etmek ancak sıradan-olma halinden kurtulmak ile mümkün hale gelebilir.

1.2.2 İnsanın Kendisi Olması Durumu: Varoluşu

İnsan belli bir çevre içerisinde bulunmak zorundadır ve çevresinde bulunduğu nesnelerle ilişki içerisinde. İşte bu baktığı şeylerin veya ‘ben bunlara sahibim’ dediği şeylerin aslında kendi özüne ait olmadığını anladığı anda kişi tüm bu kendisinden bağımsız olan şeylerden sıyrılıp kendisine bir sığınak aramaya başlayacaktır.¹²¹ İşte kendisine bulacağı bu öz veya çekirdek Jaspers’in varoluş olarak adlandırdığı esas şeydir. Bu aynı zamanda insanın asli tecrübelerinden de biridir. *“Sonsuzluktan kaynaklanan, bir şimdiki-varlık olarak, bireyin zaman içinde kendi kendine gelişidir.”*¹²² Jaspers buna varoluş der. Varoluş insanın özünde vardır, insandaki bireysel çekirdektir. Bir olanak olarak karşımızda durur aslında. Bu olanağı ya elde ederiz ya da bir şekilde yaşam içinde görmezden gelir ve kaçırırız. Bu

¹¹⁹ Süleyman Dönmez, **a.g.t.**, s. 30

¹²⁰ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 346

¹²¹ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 23

¹²² Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 349

noktada Varoluş hakkında genel geçer bir önerme kurmak mümkün değildir. Ancak varoluşu uyandırmak gerçekleşir.¹²³

İnsan zamanla sahip olduğu tüm zenginliklerin, içinde bulunduğu çevrenin aslında içten ona yabancılaştığını ve süreç içinde bunlara meyil etmesi sonucunda kendisini kaybedeceğini tecrübe etmektedir. İşte bu noktada kendisine yardımcı olabilecek olan varoluş felsefesi olmaktadır.¹²⁴

Jaspers çeşitli hakikatlerin varlığından söz eder. Bir inanç ya da kanının yaşamdaki varlığını belirten *pragmatik hakikat*, bilimsel yargılarda söz konusu edilen *genelin farkındalığının hakikati*, kişinin kendisinin bilincinde olmasından doğan *varoluşun hakikati* ve varoluşunu gerçekleştiren kişinin farkındalığı olan *Aşkınlığın hakikati* gibi. Tüm bu hakikat türleri bir bütündür. Her biri vazgeçilmezdir. Gerçek bütünsel halde söz edilebilecek hakikat tüm hepsinin bir bütün halinde bulunması yoluyla ortaya çıkar. İşte bu noktada “akıl” önemli bağdır. Bütünsel hakikat bir seferde ortaya çıkmaz; kişinin tekrarlanan mücadelesi sonucunda ortaya çıkar.¹²⁵

Varlığın 3 tarzına işaret edersek eğer; önce varlığı, varoluş olarak buluruz. Sonra kökte şeylerin varlığından farklı ve egzistansın işaretini taşıyan kendisi için olanı tanırız. Nihayet ne varoluştan ne de benden hareket ederek kavranması mümkün olana, kendi başına varolana, Aşkın Varlığa erişiriz. Bu üç varlık şekli, içinde bulunduğum varlığın 3 kutbudur ve aynı zamanda sınır çizgileridir. Onun için felsefe aşmaktır. Bu aşma 3 şekilde vuku bulur: Dünyaya yönelme, egzistans aydınlanması ve metafizik.¹²⁶

Varoluş hakkında tam anlamıyla nesnel bilgiye ulaşmak mümkün değildir. İnsan onu tam idrak etmeye başladığı anda kaybolmaktadır.¹²⁷ Dolayısıyla subjektif nitelikte olan varoluşun kavranabilirliği kişiye göre

¹²³ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, s. 206

¹²⁴ Otto Fredrich Bollnow, *a.g.e.*, s. 24

¹²⁵ Hakan Gündoğdu, *a.g.m.*, s.116

¹²⁶ Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, s. 14,15

¹²⁷ Otto Fredrich Bollnow, *a.g.e.*, s. 25

değişmektedir. Bu durum aynı zamanda içinde bulunulan hal ve zamana göre de farklılık göstermektedir.

1.2.3 Varoluşu Ortaya Çıkaran Destek: Felsefi İnanç (İman)

“*Felsefe, insanın kendisiyle varolduğu, insanın gerçekliğe katıldığı bir odaklaştıdırıcıdır.*”¹²⁸ Jaspers bu ifadeyi söylerken aslında insanın temelde felsefi düşünüşe ne kadar yakın olduğunu ve ayrılamaz derecede onunla iç içe olduğuna işaret etmek istemiştir. Bu sebeple felsefe insanın bir tür uyanışı gibidir¹²⁹ de.

Jaspers *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu* adlı eserinde “Felsefi düşünüşün ne anlama geldiği”¹³⁰ni sorgular. Ona göre bu düşünüş şekliyle insan varoluşa adım atabilecek itici güce sahip olabilecektir. Çünkü felsefi düşünüş, insanın kritiklerini daha net hale getirir. Aynı zamanda insanın hedeflerini de netleştirir. Karşısında bulunan özlü olanın hiyerarşisini ve şimdiye kadar dikkatini çekmemiş olan olayları gözler önüne serer. İnsanın eleştirel olmasına olanak tanır. Descartes’teki kuşku, yani yöntemsel kuşkunun önünü açar. Ve bilimsel bilginin de kendisinden faydalanmasına olanak tanır.

Jaspers felsefe kavramı yerine ‘felsefe yapma’ kavramını kullanır. Felsefe bir düşünme edimidir yoksa öğreti veya teori değildir. Ve aynı zamanda “*Felsefeyi reddeden farkında olmadan felsefe yapıyor.*”¹³¹ demektir. Bununla beraber her felsefe, kendini bildirmek ve işitilmek ister.¹³²

¹²⁸ Karl Jaspers, *Felsefe Nedir?*, s. 59

¹²⁹ Karl Jaspers, *Felsefe Nedir?*, s. 62

¹³⁰ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, s. 81

¹³¹ Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, s. 31

¹³² Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 43

Felsefe, insanın gözlerini kendine çevirmesini umutsuzluk yoluyla sağladığı gibi, varoluşa doğru devam edeceği süreçte ona güç verecek olan inancı da sağlamaktadır.¹³³

Genel anlamda inançsızlık hali insanın iflasına neden olur. İnsan bu haliyle boş bir bilinçlilik haliyle yaşam sürmeye çabalar. Bu durum insanı sözde varoluş içinde boğacaktır.¹³⁴ İşte bu noktada insanı bu yok olma durumundan kurtaracak olan felsefi inanç olacaktır. İnsan özgürlüğü içinde bu inançla birlikte varoluş imkânını elde edecektir. Jaspers sözde bilgi olan dünya içerisinde Aşkın varlığı yalanlayan her türlü tutumu inançsızlık olarak tanımlar. Ve Felsefi inançsızlık olarak 3 farklı türden bahseder: Cin bilgisi, insanlara tapınma, nihilizm.

Cin bilgisi, varoluşu, bir takım güçlere, yapıcı ve yıkıcı kuvvetlere, çok sayıda Tanrı'ya bağlamak olarak ifade edilebilir. Bu düşünce yapısını kabul edenler cinleri birer realite olarak görmüşler ve onlara gerçek varlık gözüyle bakmışlardır. Jaspers'e göre insanların bu tutumu, insanın kendisine yönelik bir tür aldatmacadır aslında. İnsan bu tarz bir yaklaşımda olduğu sürece kaybolacaktır. İnsan bir süreliğine bu şekilde kendisini mutlu hissedebilir ancak daha sonra dünya mutluluğundan ayrı kaldığı için kendisini boş ve çaresiz hissedecektir. Bunun sonucunda özgürlüğün kaybı ve hatta kendini kaybeden bir insan ortaya çıkacaktır.¹³⁵

İnsanlara tapınmadaki duruma baktığımızda, aslında bir insanın başka bir insana bağlılık hissetmesinin evrensel olduğu söylenebilir. İnsanlar kutsal olarak gördüklerine tapınmışlardır. İnsanın doğasında mükemmel insanı bulma, kendisi olmadığı insana yakınlık duyma gibi özellikleri hep varolagelmıştır. Ve bu durum yani insanlara tapınma hali, inanç yerine geçmiştir bazen. Jaspers'e göre insana tapınmanın sebepleri ne olursa

¹³³ H.J. Blackham, **Altı Varoluşçu Düşünür**, çev. Ekin Uşşaklı, Ankara, Dost Kitabevi, 2005, s. 61

¹³⁴ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 69

¹³⁵ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 108-120

olsun kökten hatalı bir düşünce tarzıdır. İnsan bu tapınmalar yerine Tanrı'nın şiflerine ve mecazlarına yönelmelidir.¹³⁶

Nihilizme göre, bütün inanç içerikleri gereksizdir. Her şey göreceli ve belli koşullara bağlıdır. Zemin yoktur, mutlak olan yoktur, asıl varoluş yoktur. Sorgulanmayan hiçbir şey yoktur. Onlara göre Tanrı yoktur, dolayısıyla insanla ilişkisinden de söz edilemez. Nihilizm, cin bilgisi ve insana tapınmadan farklıdır. Jaspers nihilizm konusunda belirli somut bir cevap vermediğini, tebliğ edebilecek bir cevabının olmadığını, bu yüzden bu konuda sadece Tanrıdan söz edebileceğini ve gerisini okuyucuların inisiyatifine bıraktığını dile getirir. Burada hiçbir inancı kanıtlamak mümkün olmadığı gibi, aleni nihilizmi çürütmek de mümkün değildir.¹³⁷

Felsefe inancı olmadan insan yukarıda bahsettiğimiz, cin bilgisi, batıl inanç gibi yanılgılara kendisini sürükleyebilir; bu durumlar sonucunda insan esas görevinden uzaklaşmaya başlar, kendisini bir boşluk içerisinde bulur.

İnsan düşünme faaliyeti içerisinde bulunan bir varlıktır. Bu halini sürdürdüğü ölçüde ancak varoluşunu elde edebilir. Jaspers, *“Fikirlerin yittiği yerde, dünya da iflas eder ve dağılmış nesneleri oluşturduğu, sonsuzluk halini alır.”*¹³⁸ derken bu noktaya işaret eder. Düşünce ve existenz birbirini destekler. Biri olmadan diğerrinin gerçekleşmesi mümkün değildir. Birinin hareketi ötekini sınırlandırır ve böylece ilerleme her ikisi içinde gerçekleşir.¹³⁹ Düşüncenin hakikati felsefi mantıkken, Existenz'in hakikati de felsefi imandır. Her ikisi de bu hakikatlere ulaştığı anda birbirleri içinde erir.¹⁴⁰

Jaspers yine aynı eserinde insanın bilimsel olarak açıklanacağı iddiasının aslında doğru olmadığını ifade eder. Ona göre Psikoloji ve sosyoloji alanları da aynı hatayı yapmaya devam etmektedir. Jaspers'e göre

¹³⁶ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 120-123

¹³⁷ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 128-130

¹³⁸ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 20

¹³⁹ F. N. Magill, **a.g.e.**, s. 75

¹⁴⁰ F. N. Magill, **a.g.e.**, s. 78

bizler, yani insan varlığı sözü edilen bilimlerin araştırma konusu olabiliri, fakat bu araştırma sonucunda ortaya çıkacak olan veriler mutlaka eksik kalacaktır. Çünkü insan araştırma konusu olan objelerden daha fazlasını ifade eder.¹⁴¹

“Onların (psikoloji ve sosyoloji) gerçek bilgileri genel lafların bulutlarıyla çevrilidir; bu laflar insanı karartır, onun yargı gücünü zayıflatır, realiteleri perdeler, tıpkı aşırı boy atmış bir mantar örgüsü gibi insanın içindeki varoluşsal imkânları yok eder.”¹⁴²

Jaspers bilimlerin insanı ele alışındaki iddialı tutumuna örnek olarak Sosyolojide Marx'ın çalışmalarını, Psikoloji'de de Freud'u örnek göstererek *“Onlar, gerçek tanımların yanında yanlış ve yıpratıcı insan görüşlerinin de ortaya çıkmasına ön ayak oldular.”¹⁴³* demektedir. Sosyolojide kaba çizgileriyle ideolojilerden, psikolojide, bize hükmeden komplekslerden bahsedilir.¹⁴⁴Yine Psikanalizlerin yaptığı Psikoterapilerin de aslında insanın mahiyeti hakkında yanlış ve eksik sonuçlar ortaya çıkardığını söyler ve ekler:

“Psikanalizde felsefe yapmak varoluşun kendini saydam kılmasının yoluna götürdüğü halde, psikanaliz gizini açığa vurmanın tarzıyla, yani o derece daha derin bir varoluşsal kapalılık meydana getirir. Felsefe yapmak somut durumda aydınlatığı halde, psikanaliz düş yorumunun varoluşsal saçmalığına götürür. Felsefe yapmak sınır durumlarında yazgıyı ortaya çıkarttığı halde, psikanaliz cenneti ve cehennemi zahiren bilişle bilinçaltında aldaniş yaratır.”¹⁴⁵

Psikanalizde, insan şuur altının harekete geçirdiği bir nesne, Marksizm'de üreten, tabiata ve topluma hâkim olan üretici canlı bir organizma olarak anlaşılmıştır. Bu ve buna benzer tüm bilgi yollarıyla, insanla ilişkili bir takım bilgiler sağlandı fakat insan yine de bütünüyle ortaya konulamadı.

¹⁴¹ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 107,108

¹⁴² Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 108

¹⁴³ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 108

¹⁴⁴ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 123,124

¹⁴⁵ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 115

Çünkü Jaspers'e göre tüm bu bilgi yolları gerçek insanı gözden kaçırmıştır. İnsanın bir de bilimsel yaklaşımla anlaşılamayan, bu tarz açıklamalara kapalı olan, özgürlüğü içinde bir varoluşu (existenz) söz konusudur. Sonuç olarak Varoluş bilimin ulaşamadığı alan olarak kalır.

“Bu gibi araştırma teorileri, kendilerinin insanı bütünüyle anladıkları iddiasını yükselttikleri takdirde- ve hepsi bunu yapıyorlar-, gerçek insanı gözden kaybederler ve bu teorilere inananlarda insan şuurunu ve nihayet bizzat insanlığı sönüşün hududuna kadar getirirler. İnsan olma, hürriyet ve tanrıya yönelme demektir.”¹⁴⁶

İşte bu eksikliği giderecek yol olarak felsefi düşünüş, insanı içinde bulunduğu anlamsızlıktan kurtaracaktır. Felsefe yapan kişi içsel bir deneyim yaşar, nesnel dünyayı aşar ve *“gerçekliğin otantik farkındalığına varır.”¹⁴⁷* Felsefe size doğrudan bir şey vermez sadece uyandırabilir ve hatırlatmaya, tespit etmeye ve muhafaza etmeye yardımcı olabilir. Felsefe yoluyla insan, *“aslında kendinin çoktan bildiğini anlar.”¹⁴⁸* Varlık önümüze sunulmuş veya verilmiş değildir.¹⁴⁹ İşte tam bu yüzden Jaspers ilk defa *“Felsefe yolda olmaktır.”¹⁵⁰* deyimini kullanmıştır. Bu ifade bize insanın sürekli bilgi arayışında olması gerektiği fikrini vermektedir. Burada soruların yanıtlardan önceliği vardır. Yanıtlar yeni yanıtların ortaya çıkışını sağlar.

“Felsefe yapma, iç içe yaşamayı öğrenmek ve ölebilmek demektir. Zaman içindeki var-oluşun belirsizliği dolayısıyla hayat daima bir deneme demektir.”¹⁵¹

Felsefe yapmak bize insanın aklın bilgisinin sınırından başlayıp en yüksek iynin, devamında Tanrı'nın bilgisinin ve daha da ilerisinde insanın

¹⁴⁶ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 77

¹⁴⁷ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.117

¹⁴⁸ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 64

¹⁴⁹ Süleyman Dönmez, **a.g.t.**, s. 16

¹⁵⁰ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 58

¹⁵¹ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 131

özgürlüğünün ulaşılabilmesine olanak tanımaktadır.¹⁵² Felsefi inancın ortaya çıkışıyla birlikte Aşkınlığın mevcudiyetine doğru yönelmek mümkündür.¹⁵³

Tabi şunu da belirtmek gerekir ki felsefe yaptığını iddia edip her şeyden haberdar olduğunu söyleyen kişi artık felsefe yapmıyor demektir. Bu kişi Jaspers'e göre batıl bir inanç içine düşmüştür artık.¹⁵⁴

Hakiki anlamda felsefe yapan insan, aynı zamanda kendisinin dışındaki canlılardan farklıdır. Varoluş ancak bireye atfedilebilir.¹⁵⁵ Nietzsche'nin de dediği gibi insan sabit hayvan değildir. Hayvan daha önce ne ise, onu yineler ve daha ileriye gidemez. İnsan bunun aksine, mahiyetine göre bir zaman nasılsa öyle kalmaz. O, çıkmaz sokaklara, yozlaşmalara, sapıklıklara, kendine yabancılaşmalara kapılabilir.¹⁵⁶ İnsan kendi varlığı nedeniyle varoluşunu idrak eden yegâne varlık olarak karşımızda durur. Görünüşte mükemmel olarak nitelenebilecek dünyevi varoluş gerçekliklerini aşar ve kendi varlığının idrakine varır.¹⁵⁷

*“İnsan olduğu gibi kavranamaz, onun öyle oluşu varlığının tiplerinde tekrarlanır; en doğrusu insanın mahiyeti hareketin içindedir: İnsan, o nasılsa öyle yerinde kalmaz müşterek durumunun sürekli değişiminin içinde bulunur, hayvanlar gibi iyi yaradılışının içinde kuşaktan kuşağa kendini yenileyen yaratık değildir; onun kendi kendisine verilmiş olması yanında, o bunu aşmaya çalışır; her defasında yeni şartların altında doğar.”*¹⁵⁸

Biz reel dünyanın içine atılmışızdır, onun içinde genel-geçer bilimsel tanımanın araçlarıyla yönümüzü buluruz, ama onu aşarak onun üzerine

¹⁵² İbrahim Hakkı Aydın, **a.g.m.**, s. 17

¹⁵³ H.J. Blackham, **a.g.e.**, s. 63

¹⁵⁴ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 132

¹⁵⁵ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.103

¹⁵⁶ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 60

¹⁵⁷ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 68,69

¹⁵⁸ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 60

bakamayız. Bu felsefi sađđörü bu dünyaya tutsak olmamamızdan bizi kurtarır.¹⁵⁹

*“Kişisel varlık ve düşünüşe bağlılıklarımızın içinde bağımsız yeri ararız ve felsefe yaparız. Bundan sonra kendimize ve kendisine kapıldığımız dünyaya bakarız, aynı zamanda diğer bir yerden. Burası bizim kendi kendimiz olduğumuz yerdir, ona bilimlerden hiçbir psikoloji ve sosyoloji hiçbir zaman ulaşamaz.”*¹⁶⁰

Jaspers felsefesinin ulaşmak istediği nihai hedefi hakikattir. Fakat hakikate giden yolun kesin olarak açıklaması yoktur. Çünkü Jaspers için hakikat tek olmadığı gibi her bireyin hakikate giderken izleyeceği yol da tek değildir. Bu yol ile ilgili olarak tüm insanlar için ortak olan bir tek şey vardır o da *samimiyettir*. İnsan felsefi uğraş içindeyken samimi olursa doğru yola da ulaşacaktır.¹⁶¹ Jaspers, bu noktada Heidegger’in de kendisi gibi, felsefenin amacının insanın varoluşunu ortalama bir gidişatın pençesinden kurtaracağı ve bu yolla ancak kendi varoluşunu gerçekleştirilebileceği yönündeki inancı taşıdığını düşünmekteydi.¹⁶²

Dünyanın gözle görünen dışında bir de deneyüstü bir tarafı vardır ki buna bilimin ulaşması mümkün değildir. Bu alana ancak felsefe sayesinde deneyüstü anlama çabası yoluyla ulaşılabilir.¹⁶³ Aşkınlığın bilgisine dahi felsefe yaparak kapsayıcı Tanrı düşüncesine ulaşılabilir. Jaspers’e göre felsefe insanların uyandıkları anda başlar. Hatta her türlü bilimden de öncedir varlığı.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 52

¹⁶⁰ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 118

¹⁶¹ Nebil Reyhanî, “Şifre Kavramı Işığında Karl Jaspers’de Felsefi İnanç”, **Muğla Üni. Sosyal Bilimler Enst. Dergisi**, 2001, S 6, s. 14

¹⁶² Mark Lilla, **a.g.e.**, s. 51

¹⁶³ Adnan Güriz, “İrade Hürriyeti (2)”, Ankara, **A.Ü. H. F. Yay.**, 1967, s. 191

¹⁶⁴ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 54

1.2.4 Varoluşun Yadsınması veya Bilimsel Düşüncede İnsanın Ele Alınışındaki Büyük Yanılgı

Jaspers diğer varoluşçu düşünürlerden daha fazla bilimi sorgulamıştır. Bilimi tamamen reddetmemiştir. Hatta Kierkegaard düşüncesinde Aşkınığa sıçramada bilimin reddedilişini ve Nietzsche'de biyolojik kavramlar yoluyla felsefenin bir çıkmaz içine sokulmasını eleştirmiştir.¹⁶⁵ Bilimsel bilginin insan yaşamının anlamına yönelik bir çabası olamaz.

İnsan nedir? Bu soruya Jaspers'in verdiği cevap bilimsel niteliklerinin sıralanışıyla başlar fakat bu haliyle son bulmaz. İnsan ilk olarak, vücut haliyle fizyoloji, ruhsal yanıyla ruhbilim, toplumsal bir varlık haliyle toplumbilimce araştırılan, diğer canlıların varlık halleri gibi bir doğaya sahip, tarihsel bir varlık haliyle eylemde bulunan ve düşünce içinde araştırma nesnesi olarak ele alınır.¹⁶⁶ Fizyolojik özellikleriyle hayvanlarla ortak özellik taşır. Böyle bir açıklama bize insanın gerçek doğasını sunamaz.¹⁶⁷ Bu haliyle bilinebilir ve her yönüyle araştırılabilir görülmüştür. Fakat bu son ifadeyi net bir şekilde bildirmek sorunludur. Çünkü eğer insan varlığı kendi varlığının bilincine tam olarak ulaşmışsa kendi özünü de hâlihazırda kavramış olmalıdır. Böyle net bir tavırda bulunan her türlü düşünce hatalıdır. Bu hata özellikle bilimsel çalışmaların kendine fazlasıyla güvendiği zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Aslına bakıldığında insan varlığı yukarıda ifade edilebilirliğinden daha fazla olmak zorundadır.

*“İnsani varoluş konusunda genel hükümlere varıldığı, bütüne yönelik sözde bilişlerin mevzubahis olduğu her yerde, insan denen varlık konusunda idrak, yoldan sapar.”*¹⁶⁸

İnsan dünya içindeki varlık haliyle bilinebilir bir nesne olarak ele alınmıştır. İrk kuramları içerisinde özel bir tür olarak görülmüş, bilinçaltına

¹⁶⁵ H.J. Blackham, **a.g.e.**, s. 53

¹⁶⁶ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 101

¹⁶⁷ Herman Horn, **a.g.m.**, s. 11

¹⁶⁸ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 53

sahip bir varlık olarak ele alınmış, üretici bir varlık haliyle Marks'cı düşüncede doğaya egemen varlık olarak dikkat çekilmiştir. Ancak bu tarz yöntemler insanın hiçbir zaman bütününe yönelik olmamış, yalnızca insanın eyleme düşen tarafına işaret etmiştir. Jaspers'e göre bu araştırma kuramları bu yöntemleriyle gerçek insanı yadsımışlardır.¹⁶⁹ Jaspers'in istediği şey bilimin sınırını kavramamızdır. Ancak bunu gerçekleştirdikten sonra varoluş aydınlanmasına ulaşılabilir.¹⁷⁰ Bilim yalnızca nesnel bilginin açıklığını ve evrenselliğini gerçekleştirebilir. Belki felsefe için bir zemin oluşturmaktadır. Fakat bunun dışında aklın amaçladığı birlik ve bütünlüğe ulaşması mümkün değildir.¹⁷¹

İnsanın dünya içinde yaşadığı bunalım, tek başlılık bilimin konusu dâhilinde olmamıştır. Bilimlerin insanın varoluşsal sorunu hakkında bir yaklaşımları söz konusu olmamıştır. Fakat buna rağmen insanı bir tür baskı altında bırakmaktadırlar.¹⁷² Bilim, insanın varoluşsal yanıyla ilgilenmediği gibi onu yalnızca akıl varlığı olarak görür ve yine tek başına bir bireyle ilgilenmez, diğer insanlarla olan ortak akli ölçüt alır ve ona göre çıkarımlarda bulunur. Dolayısıyla yüzeysel kalır ve insanın özüne inemez. Fakat eleştiri bize bilmenin her şey olmadığını gösterir.¹⁷³ Hatta her türlü bilgiyi bildiğini iddia eden kişi, bilgiyi bir anlamda sınırlamış olur. Jaspers'e göre bilimsel düşünüş de bunu yapmıştır. İnceleme konusu yaptığı insanı sınırlandırmıştır. Karşılaştığı sonuçları kesin olarak ele almıştır. Bilim eğer bitmişliği kabul ederse bu sefer insanın gözle göremediğimiz boyutunu, belki de hiç dokunulmamış tarafını yani varoluşunu gizlemiş olacaktır.

Karşımıza çıkacak olan her tür bilimsel anlayış insanı ister istemez objeleştirmekte ve onu sınırlandırmaktadır. Nesneleşen varlık olarak insan, kendi kendisine yabancılaşmak zorunda bırakılmaktadır. Objektif ve tarafsız

¹⁶⁹ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 103

¹⁷⁰ Walter Kaufmann, **a.g.e.**, s. 31

¹⁷¹ H.J. Blackham, **a.g.e.**, s. 52,53

¹⁷² Bedia Akarsu, **Çağdaş Felsefe**, s. 201

¹⁷³ Roger Reneaux, **Egzistansiyalizm Üzerine Dersler**, çev. Murtaza Korlaelçi, Kayseri, No: 67, Kayseri Üni. Yay., 1994, s. 48

bilginin ortaya çıkarılması uğruna insana dair gerçek kaygıların yok sayılması aslında gerçeğin anlaşılmasının da bir tarafa itilmesi olabilir. Ve bunun sonucunda geride “*büyük ustan ziyade cansız bir benlik*”¹⁷⁴ kalır. İşte bu noktada Sosyoloji, Psikoloji, Biyolojik Antropoloji (İnsan Bilimi) gibi aslında insan oluşa karşı bir tür hısım gibi duran bu bilim türlerine karşı sadece “*planlı felsefe yapmakla, açık-seçikliğe kavuşturulan felsefe yapmakla kendimizi ayakta tutabiliriz.*”¹⁷⁵ Yoksa diğer türlü onlar gerçek inancı psikolojik bir veri olarak görürler ve geçerli kılarlar. Daha sonrasında bu inancı ve ortaya çıkardıkları bu gerçeği tahrip etmeye başlarlar.¹⁷⁶ Varoluşçu düşünce ise zamanın sonlu ve somut olduğunu savunur. Dolayısıyla bilimci görüşlerin aksine tabiatın tarihi yerine insan tarihi kabul edilir.¹⁷⁷

Jaspers’e göre şimdiye kadarki düşünceler içerisinde pek çok ‘izm’ hatalıdır. Pozitivizm hatalıdır, çünkü yalnızca doğa bilimlerine bağlı kalmıştır. İdealizm de Geist alanı hakkında aynı bütüncül tutumu benimsemiştir. Eğer bu bilimlerden her biri, gerçeğin bilgisini tümüyle değil de bir kısmını içerebileceğini kabul ederse tasdik edilebilir olacaktır.¹⁷⁸ Mantık, matematik gibi biçimsel bilimler gibi insan-doğa bilimlerinde de tam olarak doğru bilgiyi elde etmek olanaksızdır. Pozitivizm ve İdealizm gibi bilimsel temelli görüşler sahte ve yapay bir tutuma sahiptir. Jaspers’e göre gerçek eleştirel felsefe bilimin özsel yetersizliğini ortaya koyar. Bu aynı zamanda Kant’ın felsefesinin de başlıca öngörülerindendir.¹⁷⁹ Bilim araştırmaları insana çok şaşırtıcı bilgiler verirler, doğrudur bu. Fakat Jaspers’e göre bu bilgiler ne kadar berraklaşırsa o derece insan varlığının bütün haliyle kavranılamayacağı ortaya çıkar. Çünkü der Jaspers: “*İnsan, kendisi hakkında bildiklerinin daha fazlasıdır her zaman.*”¹⁸⁰ Hiçbir zaman tam olarak bilânçoğu hesaplamak ya da en genel haliyle insan varlığı hakkında bilgi sahibi olmak imkânsızdır.

¹⁷⁴ Roger L. Shinn, *a.g.e.*, s. 14

¹⁷⁵ Karl Jaspers, *Felsefi Düşününün Küçük Okulu*, s. 116

¹⁷⁶ Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 117

¹⁷⁷ S. H. Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Akçağ Yay., 9. Baskı, 2004, s.445

¹⁷⁸ Alasdair MacIntyre, *Varoluşçuluk*, çev. Hakkı Hünler, İstanbul, Paradigma Yay., 2001, s. 28

¹⁷⁹ Frank Thilly, “Çağdaş Felsefe”, çev. İbrahim Şener, İzdüşüm Yay. (Erişim)

<http://www.felsefeekibi.com/>, 03 Şubat 2010

¹⁸⁰ Karl Jaspers, *Felsefi İnanç*, s. 57

*“Kısmi bulguları, insan denen varlık hakkındaki bütünsel idrak adı altında mutlaklaştırmak, insan imajının yozlaşmasına yol açar.”*¹⁸¹ Materyalizm de idealizm de nesnel düşünmektedir. Her iki disiplin de insanın özüne yönelmeyi yadsımıştır. Gerçek olan şey tarihsel varoluştur.¹⁸² Hem idealizm hem de pozitivism her ikisi de insanın varoluşunu yadsımıştır. Aslında varoluş felsefesine destek veya ortaya çıkışına destek de yine bu eksik kalan tutum olmaktadır.¹⁸³

*“Böyle bir düşünüş tarzı insanın kendi için tehlikelidir; o insan tasarımlarıyla ameliyede bulunur ki onlar onu köleleştirirler, onun merkezi görüşlerinin emrine girerler, onlar onu bir bilimsel batıl inancın basmakalıp düşünceleri içinde yok ederler. Eğer biz onları izlersek, kendimize yabancılaşırız.”*¹⁸⁴

Heidegger’i de insanın tam olarak açıklanabileceği yönündeki düşüncesi için eleştirir. Sein und Zeit (Varlık ve Zaman)’a gönderme yaparak şöyle der:

*“Somut açıklamaların değeri bir yana, bu girişme, ilke olarak, yanlış bir felsefe yoludur bence. Çünkü izleyenleri felsefe yapmaya değil, insan varlığının toptan kavranışıyla ilgili bilgiye götürmektedir. Bu düşünce çatısının, bireyin (yaşamının güvenilir deneylerini arttırma ya da pekiştirme yoluyla) tarihsel somut varlığına bir yardımı olmaz, tam tersine, özellikle Varlık’a en çok yaklaşan tümcelerle, gerçek Varlık’ı güme gitmek, soysuzlaştırmak zorunda bırakan daha da öldürücü bir perde olur.”*¹⁸⁵

Bilimsel bilginin de belirli eksiklikleri olacaktır. Örneğin tümevarımsal bilgi hiçbir zaman muhtemel bilgi olmaktan öteye geçemez. Bazı zamanlarda da belirsiz olarak kalabilir. Bilim her ne kadar objektif bilgi söz konusu

¹⁸¹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 58

¹⁸² Bedia Akarsu, **Çağdaş Felsefe**, s. 203

¹⁸³ J. M. Bochenski, **a.g.e.**, s. 222

¹⁸⁴ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 117,118

¹⁸⁵ Karl Jaspers, **Psychopathologie** (1913), (Naklen) Walter Kaufmann, **a.g.e.**, s. 29

olduğunda evrensel bir bilgiye ulaşabilir olsa da aklın öngördüğü bütünlüğü tam olarak ulaşamaz. Bu yüzden bilim, felsefenin belki dayanak noktası olmak zorundadır. Fakat aklın vazgeçemeyeceği tamlığa ulaşma kabiliyetinden söz etmek imkânsızdır.¹⁸⁶

Bilimin sadece görünen hakkında bilgi verdiği, doğa biliminin '*görüngü olarak nesneye*' yaklaştığı görüşünde Kant'la aynı fikirde olan Jaspers'e göre de bilim, bize yalnızca tek nesnenin bilgisini verir, onun özü hakkında bilgi veremez. Nesnelerin teknik yapısı hakkında bilgiyi ulaştırır, onların değeri hakkında herhangi bir içeriğe giremez.¹⁸⁷

Jaspers'e göre insan bu bilimsel tahribin altında kalırsa, kendisini içinde bulunduğu halden daha vahim durumlara sokmuş olacaktır. Üzerindeki en büyük vazife olan varoluşunu gerçekleştirme görevi tamamen yok olmuş olacak, insanın kendisine yabancılaşması söz konusu olacaktır. Bu yüzden insanın düşünme ve sorgulama faaliyetini bırakmaması gerekir. Kimilerine göre varoluşçu düşünce içinde anılan Pascal'a göre de düşünmeyen insan, insan değildir. Pascal şu soruları sormuştur: "*Bilimin keşfetmekte olduğu bu evren içinde yaşayan bir kişi olmanın anlamı nedir? İnsanın varlığından bile haberi olmadan, bu kadar matematiksel ve bu kadar körü körüne dönen bir evrenin kişileri olmanın ifadesi nedir?*"¹⁸⁸

Din-felsefe-bilim ilişkisine gelince, felsefe her iki alandan farklı olmakla birlikte yine her ikisiyle de ilişkilidir. Felsefe, bilimden nesnel ve olgusal bilgiyi alır, dinden ise Aşkînlık fikrini alır; her ikisinin eksikliklerini görür ve bilginin ve dinsel imanın sınırlarını da geçerek hakikate ulaşır.¹⁸⁹

Existenz'in ortaya çıkışı için, insanın içinde bulunduğu kendine yabancılaşma durumundan sıyrılması gerekir. Çünkü Existenz, herhangi bir ilme konu olamaz. Onun belli bir takım fikirler veya ideolojilerle anlaşılması

¹⁸⁶ Adnan Güriz, **a.g.m.**, s. 191

¹⁸⁷ Bedia Akarsu, **Çağdaş Felsefe**, s. 200

¹⁸⁸ Roger L. Shinn, **a.g.e.**, s. 26

¹⁸⁹ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.117

söz konusu olamaz. Ona ancak somut açıklamalarla yaklaşılabılır.¹⁹⁰ Existenz'in muhtevasında asla sona ermişlik yoktur. O her zaman bir yolculuk içindedir.¹⁹¹ Ve bu yüzden herhangi kesin bir bilim dalının onu inceleme veya açıklama şansı da bulunamaz.

Soyut düşünce somut bireyin ilksel deneyimini göz ardı etmiştir.¹⁹² Eğer bir kimse her türlü nesneyi net bir şekilde gördüğünü ifade ederse felsefeye yaraşır bir tarzda düşünmüyor demektir. Bilimsel bilginin kesinliğine güvendiğini iddia edip buna inanan insan, "*bilimsel bir saçmalık içerisine girmiş*"¹⁹³ demektir.

1.3 İNSANIN AŞKIN VARLIK İLE İLİŞKİSİ

Jaspers, protestandır. Fakat onun Aşkın-olan (thetranscendent) ile olan ilişkisi çok belirgin değildir. İfadeleri belirsiz-anlamalı denebilecek kadar genel karakterdedir.¹⁹⁴ İnsanı aşan mutlaklık Kierkegaard felsefesinde Tanrı iken, Jaspers düşüncesinde Aşkılık ile ilgili yapılanma kimi zaman Transandans kavramıyla kimi zaman da Tanrı kavramıyla özdeş olarak kullanılmıştır. MacIntyre, Jaspers terminolojisinde Aşkılık (Transandans)'ın Tanrı için kullanılan bir takma ad olduğuna işaret etmiştir.¹⁹⁵

Jaspers, Tanrıyla ilgili düşüncelerini şekillendirirken hem kilise hem de çeşitli filozofların fikirlerini de gözden geçirmiştir.¹⁹⁶ Fakat onun bu konu hakkındaki düşünceleri belli bir inanışa bağlı kalarak oluşturulmamıştır. Aşkılığın birliği söz konusudur. Bunun yanı sıra Jaspers'e göre Tek-Tanrıcılık da Çok-Tanrıcılık da yeterli değildir.¹⁹⁷ Aşkılık fikri herhangi bir dini kuruma bağlı değildir. Çünkü eğer bu şekilde vahyedilmiş bir Tanrı ve onun emirlerinden söz edersek, insanın özgürlüğünden söz edemeyiz.

¹⁹⁰ F. N. Magill, **a.g.e.**, s. 74

¹⁹¹ F. N. Magill, **a.g.e.**, s. 69

¹⁹² Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.123

¹⁹³ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 154

¹⁹⁴ Alasdair MacIntyre, **a.g.e.**, s. 29

¹⁹⁵ Alasdair MacIntyre, **a.g.e.**, s. 28,29

¹⁹⁶ Süleyman Dönmez, **a.g.t.**, s. 28

¹⁹⁷ J. M. Bochenski, **a.g.e.**, s.229,230

Dolayısıyla Jaspers düşüncesinde doğrudan kurumsal bir dini inanışın varlığından söz edilemez. Burada dine aykırı hatta dine karşıt bir anlayışla Nietzsche'ye yaklaşan bir tutum olduğu gibi, imanın derecesinin korunması amacıyla dinden ayrılma da vardır.¹⁹⁸ Biz tüm bunlara dayanarak burada Tanrıtanımaz bir düşüncenin varlığından söz edemeyiz. Şu açık olarak söylenebilir ki Jaspers'teki Aşkınlık fikri, kilise düşüncesi veya Hıristiyan inancının sunduğu Tanrı düşüncesinden farklıdır. Jaspers'te ne Teizm, ne Panteizm ya da Ateizm düşüncesine bağlı bir Aşkınlık fikri vardır. Tüm bunların dışında bir tür Aşkınlık ifade eder.¹⁹⁹ Jaspers'in genel anlamda vahiy inancıyla ilgili problemi çoğu zaman onun Tanrı inancıyla ilgili düşünceleri hakkında yanılığa yol açmaktadır. Vahiyi kabul etmeyen düşünceleri sebebiyle Tanrı'yı da inkâr eden bir düşünce yapısı olduğu düşünülmüştür. Aslına bakıldığında Jaspers'in reddettiği doğrudan Tanrı değildir, vahiy dinlerinin öne sürdüğü Tanrı inancının ve uzantısında inancın zorunlu olarak talep ettiği itaat ile şart koşulan kurumsal yapılanmalardır. Jaspers vahiy inancı olmadan da Aşkın varlık ile ilişkinin mümkün olacağını savunmaktadır. *"Felsefi inanç açısından kuşatıcı olanın tüm biçimleri, özellikle Transandans'la ilişkisi içinde varoluş, vahiysiz hem mümkün, hem gerçektir."*²⁰⁰ Ve bu düşüncenin temelini felsefe sayesinde edinmektedir. Ona göre Aşkınlığın dini inanıştan farklı olarak düşünülmesi gereklidir ve bu da ancak felsefe yoluyla sağlanabilir.²⁰¹

Jaspers 3 varlık türünden söz eder: İlki nesnelerle ilgili olan ve konu olabilen varlık, ikincisi kendi kendisi için olan varlık yani Existenze (Varoluş), üçüncüsü de bizim tarafımızdan kavranılamayan ve kendiliğinden olan varlık yani Transandance.

Orada-varlık, gözlem ve deney yoluyla bilinen nesnel dünya; bizatihi-varlık, özgürlüğünün farkına varan ve tarihselliğini kabul eden ve bir karar ve

¹⁹⁸ Roger Reneaux, **a.g.e.**, s. 55

¹⁹⁹ J. M. Bochenski, **a.g.e.**, s.191

²⁰⁰ Karl Jaspers, **Philosophy Vol. II**, (1970),s. 166, (Naklen) Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 8

²⁰¹ Süleyman Dönmez, **a.g.t.**, s. 35,36

seçim olarak kendini doğrulayan kişinin bireysel varoluşu; Kendinde-varlık, dünyanın, kendi içinde ifade edilen ve ayrılmaz bir parçası olan Aşkınılığı ifade eder.²⁰² Bu üç varlık şekli biri diğerine indirgenemeyen özellikler taşır. Fakat aynı zamanda birbirini sınırlar, parçalar ve yorumlar. Yapılacak en büyük hata bunlardan birini dışlamaktır. Çünkü bu üç varlık tarzı birbiriyle gerilim halinde bulunmak zorundadır.²⁰³ Bunlar içerisinde bizim bir sonraki kısımda detaylandıracağımız varoluş sadece Aşkınılıkla ilişki içindedir. Eğer bu şekilde bir durum olmazsa varoluştan söz edilemez. Çünkü varlık haliyle veya nesnel haliyle her varlık bir varlıktır, fakat varlığın kendisi bu haliyle kalamaz. Hakiki varlık Aşkınılıktır.²⁰⁴

Üçüncü varlık türü olan deneyüstü varlık türü kendiliğinden varlıktır. Bu varlığın ortaya çıkışı bu dünyada belirmekte ve ondan ayrılması mümkün bulunmamaktadır.²⁰⁵ Her şey Tanrı tarafından ve yokluktan yaratılmıştır. Her şeyin kayboluşu halinde de geride kalan tek şey o olacaktır: ‘Tanrı var’ ifadesi.²⁰⁶

Filozofa göre ikisi arasındaki ilişki öyle boyuttur ki; “*Bir varlık olarak insan, özgürlüğü çerçevesinde, transandans tarafından kendisine armağan edilmiş olduğunu bilir.*”²⁰⁷ Jaspers’in insanla ilişkili olarak ele alacağı varlık türleri arasında belirleyici olan Aşkın varlık düşüncesidir.

1.3.1 İspat edilemeyen varlık: Aşkınılık

Felsefe işe şu soruyu sormakla başlamıştır: *Bu nedir?* Jaspers, *Felsefe Nedir?* Adlı eserinde bu soruya verilen birbirinden farklı pek çok cevabın olduğuna işaret eder. Çeşitlilik barındıran pek çok varlık vardır, evrende canlı-cansız pek çok nesne bulunmakta bunların her biri zamanla gelip gitmektedir. Jaspers şu soruyu sorar: “*Gerçek varlık, başka deyişle bir*

²⁰² H.J. Blackham, **a.g.e.**, s. 63

²⁰³ H.J. Blackham, **a.g.e.**, s. 66

²⁰⁴ J. M. Bochenski, **a.g.e.**, s. 229

²⁰⁵ Adnan Güriz, **a.g.m.**, s. 191

²⁰⁶ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 53

²⁰⁷ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 66

nesneyi kapsayan, her nesnenin temelinde duran, her varlığın kendisinden ortaya çıktığı varlık nedir?”²⁰⁸

Varlığın genel olarak açıklanışı çok kolay değildir. Çünkü varlık verilmiş değildir aslında. Herkesin bilebileceği bir şey de değildir. Aşkınlık'ın konu oluşu bile her zaman çok açık ve seçik olamazken varlığının açıklanışı pek de kolay gözükmemektedir.

Aşkın varlık nesnel-olmayandır ve bu haliyle de gizlidir. Tanrı'nın bir kişilik olarak düşünülmesi kaçınılmaz olarak karşımıza çıkar, fakat Tanrısallık tamamen gizlidir, bunu net olarak ortaya koymamız mümkün değildir.²⁰⁹ Filozofa göre nesne haliyle varlık kuşatıcı varlıktan doğar ve insana sunulur. Kuşatıcı varlık da nesnel varlığın aksine pek çok zaman insana karanlık kalmaya mecburdur.²¹⁰ Bizim onu kanıtlama şansımız yoktur, fakat ona tanıklık edebiliriz.²¹¹ Aşkınlığın bilinebilirliği zordur ve tarifi mümkün değildir. Onu anlayabilmek, egzistansiyel bir surette, felsefi iman yoluyla ancak gerçekleşir.²¹² Bize onun sadece varoluşu yeterlidir.

Aşkın varlığın özü gereği nesneleştirilmeyen ve hiçbir zaman tam olarak bilinmeyen bir alan olduğu gerçeğine işaret eden Jaspers'e göre, Aşkın varlığın deneyimlenebilmesi yalnızca Varoluş için söz konusudur.²¹³

Jaspers felsefesinde Aşkınlığı *olumlama* söz konusudur.²¹⁴ Tanrı'nın tasavvur edilmesiyle insanın aydınlanması da gerçekleşecektir.²¹⁵ Bu aydınlanmanın gerçekleşip gerçekleşmemesi insanın kendisiyle ilişkilidir.

²⁰⁸ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 70,71

²⁰⁹ J. M. Bochenski, **a.g.e.**, s. 229

²¹⁰ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 72

²¹¹ H.J. Blackham, **a.g.e.**, s. 69

²¹² F. N. Magill, **a.g.e.**, s. 74

²¹³ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 4

²¹⁴ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s. 100

²¹⁵ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 63

Fakat şöyle bir gerçek daha vardır ki Aşkın varlıkla ilişkisiz bir varlık olamaz.²¹⁶

Jaspers şimdiye değin yapılan Tanrı kanıtlamalarına işaret ederek, söylenen bu kanıtların aslında Tanrı'nın varlığını ispatlayamadığını ifade eder. Hatta aksine bu kanıtlar, insanın zihnindeki Tanrı düşüncesi için daha da yanıltıcı bir rol oynamaktadırlar.²¹⁷ Belli bir noktadan itibaren Tanrı inancıyla ilgili imana gidilmek zorundadır. Yani onun bilgisine sadece iman ederek ulaşabiliriz. Çünkü Tanrısallık gizlidir, bilinemeyendir.²¹⁸ Jaspers “*Tanrı, hiçbir duyuşsal algının nesnesi değildir, o görünmezdir, ona ancak inanılır.*”²¹⁹ derken bu noktaya işaret etmektedir. Söz konusu olan Tanrı ispatlarının yanlışlığı da ihtimal dâhilindedir. Böyle bir durumda da Tanrı'nın yokluğu manası çıkmaz. Çünkü “*Tanrının varoluşu ne kadar az ispat edilirse, varolmayışı da o kadar ispat edilir.*”²²⁰ Ayrıca “*Tanrının varlığının ispatı denilen şeyler, aslında katıyen ispat değil, aksine, düşünerek kanaate varma yollarıdır.*”²²¹ Yoksa bunların reddi bize şunu ifade eder, varlığı ispat edilen Tanrı, Tanrı değil, dünyada alelade bir şey olacaktır.

Aşkınlıktan söz ederken doğrudan bir çeşit nesnel açıklamaya başvuramayız. Burada objesi olan bir durum söz konusu değildir. Bu şekilde Aşkınlığı ele almak demek onun bir çırpıda anlamının daraltılması demektir. Bize düşen burada egzistansın ortaya çıkışını sağlayan Aşkınlığın varlığından emin olmaktır. Aşkın varlığın nesnel tarafı yalnızca Varoluşta ortaya çıkabilir.²²² O da varoluşun gerçekleşmesi için bir dünya içindeliğe bağlı oluştan kaynaklanır.

Filozof, dikkat çektiği bu noktadan sonra ‘*Peki bu inancın kaynağı nedir?*’ sorusuna, Sartre’dan farklı olarak Kierkegaard gibi, Aşkınlığın aynı

²¹⁶ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 371,372

²¹⁷ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 84

²¹⁸ J. M. Bochenski, **a.g.e.**, s. 230

²¹⁹ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 84

²²⁰ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s.55

²²¹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 55

²²² Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 373

zamanda özgürlüğü içerdiği cevabını veriyor. Ona göre gerçekten kendi özgürlüğünün bilincine varan insan, kesin olarak Tanrı'ya ulaşır. Çünkü *“Özgürlükle Tanrı birbirinden ayrılamaz.”*²²³ İnsan ancak kendisiyle varolduğu Aşkın varlığa özgürlük olarak yetişebilir.²²⁴ Jaspers'in aşağıdaki ifadesi özgürlükle ilişkili yapıyı açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

*“Ben özgürlüğüm içinde, yalnız kendi kendimle var değilim, bana kendi varlığım özgürlüğümün içinde verilmiştir. Çünkü ben, kendi dışıma çıkabilirim, özgür oluşumu baskı altına alamam. Gerçekten, nerede kendi kendimsem, orada yalnız kendi kendimle var olmadığımı, kesinlikle biliyorum. En yüksek özgürlük kendini, özgür zaman içinde, dünyadan bağımsız ve Aşkın varlığa en derin bir bağlılık olarak bilir.”*²²⁵

Yani Tanrı, insan için hürriyeti içinde ve kendisi olduğu ölçüde var olmaya devam edecektir. Jaspers İnsanın ancak Aşkın varlık ile ilişkisi sonucunda özgür olabileceğini savunur.

Varlık olarak insan, saf bilinç olarak insan, akıl olarak insan ve varoluş olarak insan kavramları tek tek incelendiğinde esas olanın varoluş olarak insan olduğu ortaya çıkmaktadır.²²⁶ Ne tek başına akıl ne tek başına saf bilinç insana kendi kendisini anlama imkânını sunar. Esas önemli olan Aşkın varlıktır.

Jaspers, bizi kuşatan varlık olarak dünya ve Aşkın Varlığa işaret eder. Filozofa göre insanı oluşturan varlığa varoluş, bilincin ta kendisi, ruh, varlık denir. Bizi kuşatan varlığı açıklamaya çalıştığımızda, biz olsak da olmasak da onun varolduğunu söylememiz gerekir. Bizi kuşatır fakat tam anlamıyla bizi oluşturmaz. Burada karşımıza iki varlık türü çıkar. Bunlardan ilki dünyadır, diğeri ise Aşkın Varlıktır.

²²³ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 84

²²⁴ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 371

²²⁵ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 85

²²⁶ Herman Horn, **a.g.m.**, s. 11

Aşkın Varlığın insandan farklı bir yapısı vardır fakat yine insanın temelini oluşturur ve insanın dayanağını teşkil eder.²²⁷ Jaspers *Felsefi İnanç* adlı eserinde Aşkın Varlığı hiçbir zaman tam olarak dünya başlığıyla açıklanamayacağını fakat dünya üzerindeki varoluşla açıklığa kavuşacağına dikkat çeker. Eğer dünya her şey olursa Aşkın Varlık yadsınmış olur. Fakat buna karşılık “*Aşkın Varlık varsa, dünya içinde, Aşkın Varlığa yönelik, olası bir işaret de vardır.*”²²⁸

Jaspers’in Tanrı’nın varlığına olan inancı konusunda şüpheli yaklaşımların olmasına rağmen Tanrı ifadesine yer yer başvurduğunu söyleyebiliriz. *Felsefi İnanç*’ta “*Dünya üzerindeki ya da önündeki Transandansa Tanrı deriz.*”²²⁹ ifadesi buna örnek teşkil edenlerden birisidir.

Aşkınlığın ortaya çıkışı Jaspers’e göre Özgürlük düşüncesiyle beraber gelecektir demiştik. İnsan özgürleştikçe Aşkınlığa ulaşma gücüne kavuşacaktır.

“*Varlık olarak, ben varım ve transandansın armağanı olduğumu biliyorum. Kendi kararım dolayısıyla varolmuş değilim. Kendi suretimde varoluşum, bana hediye edilen bir özgürlüktür.*”²³⁰

Aslında bakıldığında buradaki özgürlüğün de bizzat Aşkına bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Yani mümkün bütün bağımsızlığımız daimi bir şekilde Aşkına bağlılık olarak ortaya çıkacaktır.

Yine paralel olarak Aşkın Varlığın ortaya çıkmasını istersek eğer özgürleşmenin de yolunu bulmamız gerekir. Çünkü Aşkın Varlığa yalnızca özgürlükle ulaşabilirim.

²²⁷ Karl Jaspers, *Felsefi İnanç*, s. 16

²²⁸ Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 17

²²⁹ Karl Jaspers, *Felsefi İnanç*, s. 33

²³⁰ Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 20

*“Özgürlük vasıtasıyla, bütün dünyadan bağımsız olabildiğim bir noktaya varsam da, bunu, transandansa olan radikal bağımlılığımın bilinci olmadan başaramam. Çünkü kendi kendime var değilim.”*²³¹

Özgürlüğü elde edip bunun idrakine varacağımız yer olan dünya Aşkın Varlıkta ve dolayısıyla varoluşu elde etme yolunda da önemlidir. Dünya bu ilişkiye bağlı olarak özgünlüğünü yitirir. Çünkü dünya varlığının içinde çok anlamlı bir Tanrı lisanı söz konusudur.²³² İnsan bu anlamlılık içerisinde yaşamak zorundadır ve bu anlamı çözmeye çalışmakla ve sürekli araştırmakla yükümlüdür. Sıradanlıktan ve içinde bulunduğu kaybolmuşluk halinden ancak bu şekilde kurtulabilir.

*“İnsan miniciktir, sonsuz evrenin bir köşesindeki bir hiçliktir, ama bu darlık içinde bile, dünya varlığının üzerinde ve özellikle de önünde olan, her şeyden etkilenmektedir.”*²³³

Araştıran, bilmek isteyen varlık olarak insan, Tanrı'nın yani Aşkın Varlığın ne olduğu sorusunu sürekli tartışacaktır, kimi zaman reddedişlerde bulunacaktır. Fakat Jaspers'e göre bu soru hiçbir vakit tam ve aleni bir şekilde cevaplanamaz.²³⁴ Varoluşsal bilgi her türlü bilginin ötesine işaret eder ve dolayısıyla Aşkın'ın da bazı bilgileri aşması gereklidir. Bu haliyle Aşkınlık bilinemez ve düşünülemez olmak durumundadır.²³⁵ Bu arayışta felsefeye büyük görev düşmektedir. Felsefenin görevi, *“varoluşu kavramak suretiyle asıl insanlığı yaşamak veya Tanrı'yı idrak etmek suretiyle, kendimizi bulmak”*tır.²³⁶

Jaspers'te Aşkınlık ancak Existance (varoluş) tarafından kavranır.²³⁷ Din ve bilim bu noktada hataya düşmekte ve Aşkın Varlığı

²³¹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 62

²³² Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 37

²³³ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 47,48

²³⁴ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 131,132

²³⁵ Roger Reneaux, **a.g.e.**, s. 55

²³⁶ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 149

²³⁷ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.109

nesneleştirmektedir. Özellikle bilim alanında bu hataya düşülür. Bilimler Aşkınlığın(fiziküstü) bedende olmasına karşı çıkarlar²³⁸ ve vücudun reel tarafının ve dolayısıyla varoluşun da inancın değil ancak bilimin konusu olabileceği fikrine kapılırlar.

İnsan içinde bulunduğu dünyada nesnelere yönelirken us, Tanrı'ya da varoluş olarak yönelir. Nesnelere yöneldiği şekliyle bir canlı varlık, duyuşsal varlık olarak nesnelerle ilişki içine girer. Hayatın subjektif tarzda açıklanması gerektiğinde akıl yetersiz bir yoldur.²³⁹ Kierkegaard da Jaspers'le paralel olarak Tanrı'ya ulaşma çabası içinde olan insanın objektif ve mantıki düşünmek isterse gülünç hale geleceğini söyler.²⁴⁰ Yalnız Jaspers'in tamamen akla karşı olduğu da söylenemez.²⁴¹ Aşkın varlıkla ilgili boyutta sadece akılla kavranılamayacak bir yapıdan söz edilmektedir.

Aşkın varlıkla olan bağlantı varoluşsal bir yaklaşımla gerçekleşir ki bunun da belirli zorlukları vardır. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ele alacağımız, Jaspers'in şifreler veya kapalı yazılar olarak adlandırdığı bir dil vardır ki, bu dil dünya içinde gizlenmiştir. Metafizik haliyle Aşkınlık sürekli bir savaşım içinde olan söylencede, tanrı-bilim ve felsefede ortaya çıkar.²⁴²

*“Egzistans olarak tanrıyla-transandansla temastayız ve bu da şifre ve semboller olarak yaratılan şeylerin diliyle olur. Bu şifre olmanın gerçeğini ne aklımız ne de canlı duyulara sahip oluşumuz kavrayabilir. Tanrının konu oluşu, bizim için sadece egzistans olarak gerçektir ve ampirik gerçek, zaruri düşünülebilir, mana yönünden muharrik konu olarak tamamıyla başka bir boyuttadır.”*²⁴³

²³⁸ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 142

²³⁹ Frederick Mayer, **Yirminci Asırda Felsefe**, çev. Vahap Mutal, İstanbul, Dergah Yay., 1992, s. 34; Bedia Akarsu, **Çağdaş Felsefe**, s. 213

²⁴⁰ Roger L. Shinn, **a.g.e.**, s. 34

²⁴¹ Walter Kaufmann, **a.g.e.**, s. 32

²⁴² J. M. Bochenski, **a.g.e.**, s.229

²⁴³ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 48

İnsan ancak simgeler şeklinde karşısına çıkacak olan bu dili çözüp Aşkınlığa adım atabilecektir. Aşkın Varlığın gerçekliği kesinlikle mümkün değildir. Aşkın Varlığın şifreleri yorumlanır. Bu yorumlamada bu dili konuşan ne Aşkın Varlıktır ne de başka biridir.²⁴⁴ Burada us veya dirimsel (hayati) duyarlılık bize yardımcı olamaz. Aşkınlığı anlamlandırmada varoluşsal gerçeklik bize katkı sağlayacaktır. Metafiziksel bir boyut söz konusudur. Bu sayede Aşkın olanın kuşatıcı varlığını tanırız. Ve bu metafizik mutlak surette kapalı yazıyla (şifrelerle) bilinecektir.²⁴⁵ Aşkın Varlığı düşünmek dahi ancak Jaspers'in açıklamaya çalıştığı 'şifre dili' ile mümkündür.²⁴⁶

*“Tanrı'nın konu oluşu, bizim için ancak bir varoluşsal gerçektir. Deneysel gerçek düşünülmesi gereken bir nesnedir, buna karşın varoluşsal duyuşsal olarak etkileyen nesnelerden bambaşka boyutlar içindedir.”*²⁴⁷

1.3.2 Asıl varlık: Aşkın Varlık

Jaspers varlığın kaynağı ve imanın sınırı olarak bilinemez olan varlığa Aşkın Varlık der. Ona giden tüm erişim yollarına metafizik adını vermiştir. Ancak metafizik yoluyla Aşkına ulaşma söz konusu olabilir.²⁴⁸

Kierkegaard, insani varlık oluşun mümkün oluşunu Aşkın Varlık (transandant) ile kurulan iletişime bağlı tutarken, Nietzsche ise tam tersi bir tutumla, Tanrı'nın reddedilmesi yoluyla ancak kazanılabileceğini savunmuştur. Fakat her iki şekilde de görüldüğü üzere, Aşkın Varlık ile insanın karşılaşması yoluyla “varoluş” (existence) elde edilmektedir. H. Z. Ülken'e göre, “varoluş felsefesi, müspet veya menfi şekilde daima Aşkınlık (transandance) ile karşı karşıya gelmekten” doğmaktadır.²⁴⁹

²⁴⁴ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 12

²⁴⁵ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 77

²⁴⁶ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 3

²⁴⁷ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 74,75

²⁴⁸ Roger Reneaux, **a.g.e.**, s.54

²⁴⁹ H.Z.Ülken, **Felsefeye Giriş 1**, İstanbul, İş Bankası Yay., 2008, s. 103

İnsanın Aşkın Varlıkla bağı zorunludur. Çünkü aynı zamanda Jaspers'e göre bizler, kendi kendimize yaratılmış olamayız. Ve aynı zamanda eğer Aşkın Varlık söz konusu olmazsa *“ampirik özne yanılsamalara sığınır, bunların esiri olur, bu yanılsamalarla kendini aldatır, inat ve kaygıyla bunlara sarılır.”*²⁵⁰ Aşkın Varlık sayesinde insan kendi kendisine verildiğinin bilincine varır. Bu durum Aşkın Varlık temeli üzerine şekillenen bir yapıdadır.²⁵¹

İnsanın dünya içindeki varlığı mutlak anlamda kendisi haricinde bir yerden kendisine armağan edilmiştir. İnsan varlığının yok olması da yine bu varlığa bağlıdır. İnsanın yok olmaması için bu durum sürekli hale gelmelidir.²⁵²

*“İnsan kendi içinde kademelerine hükmedebilir, ölürken dahi caymayıp, dayanabilir, ama bunu kendi başına başaramaz aslında. Fakat kendisine yardım eden şey, dünyada var olan her türlü yardımdan farklıdır. Gördüğü transandantal yardım, insanın kendisi gibi olabilme olanağıyla dahi fark edilebilir.”*²⁵³

Evrende karşılaşılabileceğimiz hiçbir nesnel varlık onun (Tanrı) yerine konulamaz, Tanrı'nın benzeri yoktur. Jaspers'e göre her görüş, altında bulunduğu görünüş içinde bir örnek gizlemektedir fakat Tanrı'ya en çok yaklaşan durum, Onun örneksizlik içinde bulunmasıdır.²⁵⁴

İnsan asıl varlık olan Tanrı'dan geldiğini bilir veya bilmek zorundadır. Özgürleştikçe bunun daha da farkına varacak olan insan, sürekli kendini aşma ve kendi dışına çıkma eğilimindedir. Hatta öyle ki insan, *“hiçliği içinde kendi kendisiyle saydamlaştığı Tanrı'yla olan bağlantıda derinleşme ve gelişme gereğini”*²⁵⁵ de duyar.

²⁵⁰ Jacques Collette, **a.g.e.**, s. 42

²⁵¹ Jacques Collette, **a.g.e.**, s. 97

²⁵² Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 61,62

²⁵³ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 61,62

²⁵⁴ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 88

²⁵⁵ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 102,103

Aşkın Varlığın bir diğer söylenişi ‘Çepe çevre kaplayan’ olarak da karşımıza çıkar. Jaspers’e göre “*münakaşasız filozof*” olan Kant’ın dünya-ruh-tanrı dediği şey “çepe çevre kaplayan”dır. Jaspers düşüncesinde çepeçevre kaplayan fikri demek, önce dünya, sonra bizzat ben’in kendisi en son olarak da çepeçevre kaplayan yani Aşkın Varlıktır. Bochenski’ye göre Jaspers düşüncesinin esas çekirdeği bu çepeçevre kaplayan ile ilişkide olan insanın egzistansıdır. Bu egzistans hiçbir zaman tam olarak gerçekleşemez.²⁵⁶

İnsan arayışlarının temelinde Aşkın Varlık boyutu esastır. Şöyle ki; insan, bilgi, değer, adalet arayışı gibi tikel arayışlar içinde ulaşılmayacak bir şey olarak gördüğü ve bunu bir şekilde tasavvur ettiği Aşkın arayış üzerinde durmaktadır.²⁵⁷

*“Tanrının değişmezliği bu dinginliğin şifresidir; insan kendini aşarak ona varmayı ısrarla istemektedir, artık dünyada, daima ileriye gitmek değil, tersine bilişimize kapalı olan ve adlandırılmaz olan fiziküstüne ulaşmak istemektedir.”*²⁵⁸

İnsan bu dünyaya geldiği ilk günden itibaren, hep ileriye doğru adım atabilmek istemiştir aslında. Kendisini bu dünya içinde veya tarih içinde tam olarak kavrayamamış ve içinde bulunduğu varlığın tutukluluğundan kurtulmaya ve onu aşmaya çalışmıştır. Bu kendini aşma durumu onu kendisinin de üstüne yükseltecektir. İnsanın bunu gerçekleştirebilmesi ancak iki yolla olacaktır: Dünyada sınırsız ilerlemek veya *Aşkın-fiziküstü-transandans ilişkisi*.²⁵⁹

“İnsan kendini büsbütün başka bir yönde aşmak istemektedir, artık dünyada önde olmak değil, tersine kendi mevcudiyetiyle dünyanın dışına çıkmak istemektedir, artık tatmin edilemez olan ve ölümlü kişisel varlığının

²⁵⁶ Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, s. 14; J. M. Bochenski, *a.g.e.*, s.219,220

²⁵⁷ Hakan Gündoğdu, *a.g.m.*, s.100,101

²⁵⁸ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, s. 66

²⁵⁹ Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 63

*giderek daha tedirgin olacağı bir yere ulaşmak istemekte, ebediyetin dinginliğine ulaşmayı arzu etmektedir, zamanın içinde doğrudan doğruya o zamana varmayı amaçlamaktadır.”*²⁶⁰

Bu noktada insanın ulaşmak istediği Aşkınlık henüz gerçekleşmemişse, yani insan henüz o sarsıntıyı yaşamamışsa, insan aslında henüz kendi olmamıştır.²⁶¹ Bu haliyle o sadece orada-varlık haliyle yani Dasein haliyle, canlı, düşünen kişisel bir varlıktır. Jaspers'te transcendent (Aşkın Varlık), otantik varlık, nesne olmayan vb. terimleri Tanrıyla özdeş olarak kullanılmakta ve Tanrı nesneler dünyasından tamamen farklı olarak varlığın kendisi diye tasvir edilmektedir.²⁶²

Asıl varlık olarak Aşkın Varlığı tam anlamıyla bilmemizin imkân dâhilinde olmadığını söylemiştik. Jaspers'e göre bunu kolaylaştırmanın yolu felsefe yapmaktan geçer.²⁶³ Tanrı vardır ifadesi, felsefe yaparak çepe-çevre kaplayıcı Tanrı şuuruna ermekle ortaya çıkar.

²⁶⁰ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 66

²⁶¹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 66,67

²⁶² Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.109

²⁶³ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 60

2. VAROLUŞUNU GERÇEKLEŞTİRECEK OLAN İNSANIN ORTAYA ÇIKIŞI

2.1 İLETİŞİMİN İNSAN İÇİN ZORUNLULUĞU

Varoluşun gerçekleşebilmesi için ilk şart “varoluşsal iletişim”dir. Herkes doğduğu andan itibaren belli bir çevre içinde, belli insanlar topluluğu içerisinde dünyada kendine bir yer edinir. İnsan, istesin veya istemesin ilgi halinde bulunmak zorunda olduğu kişiler, doğumundan itibaren her zaman mevcuttur.

Günlük hayatta karşımıza çıkan eşyaya, canlılara ve insanlara eşlik eden, materyal olarak kullanılan şeylere realite diyoruz.²⁶⁴ İnsan böyle bir realite içinde varlığını sürdürür. İnsan bu dünya içinde tek başına yaşayamaz, kendisi gibi diğer varlık türleriyle bir aradadır ve onlarla iletişimi zorunludur. Jaspers’e göre biz onlarla birlikte ancak insan olabiliriz.²⁶⁵ İnsan içinde bulunduğu yalın dünya-içinde-varlık (Dasein) haliyle, herkes gibidir, diğerlerinden bir farkı yoktur.²⁶⁶ “Ben, yalnız başkalarıyla varım, yalnız başıma bir şey değilim.”²⁶⁷ İnsanların bir arada olmaları birlik, topluluk halinde yaşamaları ve sosyal varlık-alanı oluşturmaları zorunludur. Çünkü insanlar hiçbir zaman başı boş olarak yaşayamazlar. Bu durum onların varlık-yapısı için zorunludur.²⁶⁸

İnsanın kendisini sarmalayan bunalımdan kurtulması kişi olmasına bağlıdır, yani ben oluşunu gerçekleştirmesi ve kendisine dönmesi gereklidir. Bu Ben olma durumu kişi olma durumuyla doğrudan bağlantılıdır. Jaspers’te kişi olma görevi veya kendi benin farkındalığına varma durumu iletişim olmaksızın mümkün değildir. Fransız personalistleri arasında önemli konumda olan Nédoncelle’in *Bilinçlerin Karşılıklılığı*²⁶⁹ olarak adlandırdığı

²⁶⁴ Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, s. 85

²⁶⁵ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, s. 96

²⁶⁶ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, s. 206

²⁶⁷ Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, s. 42

²⁶⁸ Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000, s. 22

²⁶⁹ Veli Urhan, *İnsanın ve Tanrı’nın Kişiliği-Bilinçler Arası İlişki*, Ankara, Ankara OkuluYay., 2002, s.77

iletişim hali Jaspers'te belli bir takım farklılıklarla birlikte yine ben-sen iletişimine dayanmaktadır.

*“Konuşma ve cevap içinde karşılıklı süren anlama, sadece insanlar arasındadır. Sadece insanda kendi kendisinin bilinci mevcuttur. Sadece insan, uğsuz bucaksız dilsiz bir dünyada; ancak o, nesnelerin suskunluğuna kendinden yola çıkarak dil kazandırmaktadır.”*²⁷⁰

İnsan bilinç varlığı olarak diğer canlılardan ayrılır demiştik. Sadece insan türü konuşma yeteneğine sahiptir. Bir diğer canlı türü olan hayvanlar da bu dünya içinde insanla bir aradadır, duyularıyla tepki gösterir fakat onlar konuşamazlar.

İnsanın kendi bilinci hakkındaki yargısının temelinde de yine iletişimin zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Jaspers'e göre biz *“iletişim yoluyla ancak kendimizin bilincinde olabiliriz.”*²⁷¹ Yapıp etmeler içerisinde insan kendi yaptıklarını yargılar, hükümler verir, düzeltir ve doğrulamalarda bulunur. İşte insan kendisiyle ilgili verdiği hükümlerde dahi tek başına kendisini temel almaz.²⁷² Diğer insanların da düşüncelerine başvurur.

İletişim problemi henüz ilkçağda kendisini göstermiştir. Platon ve Aristoteles de insanın ancak başka insanlarla birlikte olarak ciddi anlamda doyum ve mutluluğa ulaşabileceklerine işaret etmişlerdir.²⁷³

Kierkegaard'a göre *insanın kendisi* bir iliškidir. Kiři kendisi ile kurduęu bu iliški vasıtasıyla başkasıyla da iliški kurmaktadır. Kierkegaard'da, başkası olarak atfedilen kiři Tanrı'dır.²⁷⁴

²⁷⁰ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 58, 59

²⁷¹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 96

²⁷² Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 67

²⁷³ Necla Arat, “Varoluşsal Bir Sorun Olarak Değişen Değerler”, **Bedia Akarsu Armağanı**, Der. Betül Çotuksöken, Doğan Özlem, İstanbul, İnkılap Yay., 2000, s.166

²⁷⁴ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 33

Jaspers'te insanın bu dünya içinde aydınlanması ve bir tür açıklığa kavuşmasının en genel şartı iletişim içerisinde olmakla sağlanmaktadır. Çünkü dünyadaki en büyük açıklık, kişilikten kişiliğe duyulan iletişimdir.²⁷⁵

2.1.1 Varoluş Aydınlanmasına Katkı Sağlayan Etken Olarak İletişimin İnsan İçin Önemi

Jaspers için, dünya içinde varlık halinde olan insan bireyinin diğer insanlarla kurduğu ilişki mühimdir. Kurulan bu bağ neticesinde insan, ancak bir diğer soydaşıyla kendi varlığına açıklık ve seçiklik kazandırabilir. Ancak bu şekilde varoluş gerçekleştirilebilir. İletişimsel olmak veya sağduyu sahibi olmak insan bilgisinin temelinde vardır, insana bağlıdır, insan olmasının sonucu olarak olmak zorundadır.²⁷⁶ Varoluş bilinç yapısını zorunlu kılar bu yüzden ancak bilinçli bireyler olarak insanlar arasındaki iletişimden varoluş doğabilir.

İnsan düşünme yetisine sahip yegâne varlık olarak karşımızda durur. Onun içerisinde kendisini ve dünyayı anlama/anlamlandırma erki vardır. İşte bu erk insanı iletişime iter.²⁷⁷ Varoluşçulardan Heidegger ve Sartre varoluşu tamamen bireysel ve kapalı olarak açıklarken, bunun karşısında Jaspers, varoluşun asıl özelliğinin başkasına açık oluşta, başkası ile birleşmesi ve bildirilebilir-aktarılabılır olmasını öngörmüştür. Yine bu fikri Gabriel Marcel de aynen benimsemiştir.²⁷⁸

İnsan varlıklar içerisinde özel konumdadır. İçinde bulunduğu dünyada varlıklar karşısında şaşkınlık duyar ve soru sorar. Felsefi çaba ile sorularının cevaplarını bulmaya çalışır.

²⁷⁵ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 82

²⁷⁶ Karl, Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 249

²⁷⁷ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 388

²⁷⁸ H.Z. Ülken, **Bilgi ve Değer**, s. 22

*“Felsefede hayranlık- bilgi, şüphe- eminlik, kaybediş ve bizzat kendisi olma bitip tükenmez... Bu üç motif geçerli fakat yeterli değildir. Bir şart altına girmelidir bu motifler: İnsanlar arasında iletişimle.”*²⁷⁹

İşte bu noktada insan tek başına değildir. Bu çabanın tek başına son bulması net olarak gerçekleşemez. Jaspers’e göre tek başına yaşam süren kimse dahi kendi yalnızlığı içinde yine de başkalarıyla bağlantı içindedir. *“Ben başkalarıyla bağlantılıyım, kendi başıma bir nesne değilim.”*²⁸⁰ İletişimde kişi başkasıyla, başkası sayesinde kendi kendisini görür. Bu aynı zamanda kendi-olmak ve Ben’in gerçek varoluşunu elde etmesi demektir.²⁸¹ Jaspers, insanın kendisini izole bir varlık olarak gerçekleştiremeyeceğine dikkat çeker.

Toplum bireyliğin olduğu kadar, benliğin de bir parçasıdır.²⁸² Ve bir kimse varoluşunu toplum dışında başka bir zeminde yaşayamaz. Bu durum sadece günümüz toplumları için değil, tarihin her dönemi için geçerlidir. İnsanlar arasında iletişim zorunlu olmuştur.

Varoluşun en önemli görevi başkasında varolmaktır. Kişisel *ben bedene olduğu gibi toplumsal hayata, kendi geçmişine, kendi eylemlerine açıktır. Aynı zamanda başka insanlara kendini bildirebilme gücündedir.*²⁸³

Cemiyet ile olan ilişki, insanın kendisini en fazla bağlanmış hissettiği kısımdır. İfade edilen bu kısım, insanın kendisi ile neredeyse tamamen aynı yakınlığa sahip olarak yaşadığı insan topluluğudur.²⁸⁴ Cemaat, varoluş felsefesinde insanın içinde bulunduğu insanlar kitlesi olarak aynı zamanda insanın varoluşunu gerçekleştirmesinde olumsuz bir potansiyele de sahiptir. Varoluşunu gerçekleştirecek olan insan, içinde bulunduğu cemaatten bir şekilde sıyrılmak zorundadır. Çünkü insan ancak *kendi tabii varlığından yüz çevirmek suretiyle özgün bir şekilde olmaktadır.* Yine insanın sözü geçen

²⁷⁹ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 41

²⁸⁰ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 69

²⁸¹ Jacques Collette, **a.g.e.**, s. 144

²⁸² Roger L. Shinn, **a.g.e.**, s. 76

²⁸³ H.Z. Ülken, **Bilgi ve Değer**, s. 23

²⁸⁴ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 49

diğer insanlarla birlikteliği onun düşkünlüğü de olmaktadır. İnsan ancak bu düşkünlüğe sırt çevirebilirse varoluşu gerçekleştirebilecektir.²⁸⁵

Varoluşta insan her ne kadar özgünlüğe erişmek adına kendisini kitlenin zorunlu bağından kurtarmak zorunda hissetse de cemaate muhtaçtır. Özellikle varoluşsal cemaat ile ilgili olarak -varoluşçu düşünürler içinde- bu konuya en fazla önem veren Jaspers olmuştur.²⁸⁶ Jaspers'e göre dünya içinde iki türden iletişim söz konusudur. İlki sayılan varoluşsal iletişim, ikinci planda olan Sıradan iletişimden farklı cereyan etmektedir. Varlıklar arası iletişim, varoluştan mahrum varlıklar arasında bulunan iletişimdir.²⁸⁷

Aslına bakıldığında Jaspers'in iletişim düşüncesi içerisinde yalnızlık ile ilgili bir antinominin de olduğu söylenebilir. Çünkü filozofa göre insan, varoluşunu gerçekleştirmede önemli olan iletişimi sağlamak için öncesinde yalnızlık durumuna da sahip olması gereklidir. İnsan öncesinde yalnızlığa tahammül edebilmelidir. Ancak bunu gerçekleştirenler iletişim kurabilirler.²⁸⁸ Jaspers'e göre insan tamamıyla yalnız kaldığı zaman felsefe de yapması imkânsızdır.

Jaspers insanın toplum içindeki yaşayışı boyunca 4 çeşit suç içerisine girdiğinden bahseder: Kriminal, Ahlakî, Politik ve Metafizik.* Bu suçlar içerisinde *metafizik suç* kavramı varoluş alanında özellikle insanın diğer insanlarla olan ilişkisinde karşımıza çıkabilmektedir. Jaspers Metafizik suç kavramını “*insanların insanlarla mutlak dayanışma eksikliği*” olarak tanımlamaktadır. Eğer insanlar arasında yardımlaşma ve dayanışma söz

²⁸⁵ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 50

²⁸⁶ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 55

²⁸⁷ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 55

²⁸⁸ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 150

* Bu kavramlar ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Çiçek, **Karl Jaspers'in Siyaset Felsefesi**, İstanbul, Dergah Yay., 2008

konusu olmazsa, insan metafizik anlamda bir suç işlemiş olmaktadır. Bu alanda işlenen suçlar konusunda yetkili olan mercii yalnız *Tanrı*'dır.²⁸⁹

İnsanın diğer insanlarla birlikteliğinin mecburiyetine işaret etmekle beraber, bu mecburiyetin sadece insandaki varoluş hissini uyandırması noktasına kadar olması gerekmektedir. İnsanın diğer insanlarla karşılaşması anlık ve kısa süreli olacaktır. Bu durumda karşılaşılan diğerleri sorumsuz kitleler olacaklardır. Jaspers'e göre kitle varoluşun gerçekleşmesini zedeleyebilmektedir ve bu sebeple de çağımızın en büyük tehdidi olmaktadır. Modern kitlenin, varoluşsuz varlık olma halinden yüz çeviren insan ancak, özgün bir şekilde var olabilecektir.²⁹⁰

İletişimin varlığı sadece anlıklar arası veya tinsel boyutta değildir; insan varlığının insan varlığıyla bağlantısı yoluyla. İnsan, bu bağlantı içerisinde olmazsa bütün ve kesin haliyle mutlu olamaz ve kendi kendisiyle ilgili yargı vermede de sadece kendisine dayanamaz.²⁹¹ Onun için diğer insanlarla kurduğu ilişki de çok önemlidir. Bu öyle bir ilişkiye dayanmalıdır ki aslında nitelikli de olmalıdır. Yoksa herhangi veya sıradan ilişki türünden bahsedemeyiz. Jaspers unutmak yerine içten benimsemenin önemine, baştan savmak yerine içten incelemenin ve içten aydınlatmanın aslında bilgece yaşam olduğuna kesin bir dille işaret etmekte ve *Felsefe Nedir?* adlı eserinde bilgece yaşamının 2 şeklini şöyle dile getirmektedir:

*“İki yol vardır: İçte kapanışla kendi kendini konu edinmenin her yöntemine dayalı derin düşünme; öteki de, insanlarla ortak davranışlarda, konuşmalarda, sessiz ilişkilerde karşılıklı olarak birbirini anlamanın her yöntemine dayalı, iletişim.”*²⁹²

²⁸⁹ Hasan Çiçek, “K.Jaspers'in Siyaset Anlayışında 'Politik Suç' Kavramı”, *Felsefe Dünyası*, 2003, Sayı 37, s.145

²⁹⁰ Otto Fredrich Bollnow, *a.g.e.*, s. 51

²⁹¹ Karl Jaspers, *Felsefe Nedir?*, s. 106

²⁹² Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 149,150

İnsanın varoluş felsefesi içinde bahsettiğimiz varoluşu, her zaman için diğer insanların varlığı ile gerçekleşmek zorundadır. Jaspers'e göre tüm insanlar, en küçüğü en büyüğüyle biraz akrabadır.²⁹³ Ve insanın özgürlüğünün kaynağı da insanın insana olan bağlılığıdır. “*İnsan mikrokosmostur*”.²⁹⁴

İnsanın diğer insanlarla olan ilişkisini desteklemek için Jaspers, Kant'ın düşüncesini de örnek gösteriyor. Kant ‘*Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*’ adlı eserinde insanın diğer insanlarla ilişkisini şu şekilde ifade eder: “*İnsan ve genel olarak her akıl sahibi varlık... sırf araç olarak değil, kendisi amaç olarak vardır*.”²⁹⁵ Jaspers'e göre de insan bu sorumluluğun farkında olmalıdır. Filozof bu anlamda “*ben ancak diğeriyle kurduğum iletişim ile varım*” derken de yine bu durumun varlığına işaret etmektedir. Heidegger de bu işareti “*varoluş özü itibariyle birlikte oluşur*.” diyerek dikkate değer kılmıştır.²⁹⁶

İletişimin ortaya çıkışında sağduyunun önemi yok sayılamaz. Her bireyin kaliteli iletişim içerisinde olması zordur. Sağduyu yoluyla kişi, karşısına çıkacak olan her türlü gerçeğe sabit bir şekilde takılıp kalmayacaktır. Sorgulayacak ve sınırları aşma düşüncesi içerisinde olacaktır. Bu haliyle insan, “*kendi tarihsel sebebinin kökünden beslenerek yaşar*.”²⁹⁷ Yine varoluş bakımından onu gerçekleştirmedeki kökeni en iyi anlamlandırabilecek unsur sağduyudur. İnsanlar arasında iletişimde işitmenin önemini arttıracak olan unsur yine sağduyudur. İletişime bir tür tolerans da katılmış olacaktır. Ve bu şekliyle aslında insan için sınırsız iletişimin de kapısını açar.²⁹⁸ Çünkü insanların birbirlerini dinlemesinin yolu ancak bu sabrın gösterilmesi yoluyla gerçekleşmektedir.

²⁹³ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 63

²⁹⁴ Hasan Çiçek, “Mevlana ve Karl Jaspers’in Benzeşen İnsan Anlayışı”, s.165

²⁹⁵ Immanuel Kant, **a.g.e.**, s.45

²⁹⁶ Otto Fredrich Bollnow , **a.g.e.**, s. 49,50

²⁹⁷ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 44

²⁹⁸ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 43-46

*“Varoluş, yalnızca başka varoluşlarla birlikte mümkün olduğu için, varlıklar, ancak başka varlıklarla birlikte söz konusu oldukları için, iletişim, zaman içindeki gerçeğin, ortaya çıkma şeklidir, denilebilir.”*²⁹⁹

Varoluşsal problem içinde özgürleşmenin önemi büyüktür. Varoluşçu görevler içinde en önem taşıyanı iletişimi gerçekleştirmektir.³⁰⁰ Aslına bakıldığında insanın özgürleşmesi düşüncesi de yine salt bir şekilde gerçekleşemez. Bu parçaların her biri birbirine bağlıdır. İnsan varoluş içerisinde hep bir şekilde başka bir Ben’e bağlıdır. Bu anlamda soyutlanmış bir özgürlük düşüncesinden bahsedemeyiz.

Çevreye dönük haliyle ve iletişime itilmiş haliyle insan bu haliyle kalmayacaktır. Uzantısında varoluş ve sonsuzluk, esas hedef bunlara ulaşmaktır.³⁰¹ *“Benim biricikliğim, başkalarının biricikliğini gerektirir ve onlar üzerinde ortaya çıkar.”*³⁰² Yani bizatihi varlığın mümkün oluşu ancak başkalarıyla kurulan bağda söz konusu olabilir. Kişinin kendisi ile ilişki içinde olabilmesi, aynı zamanda başkalarıyla ilişki içinde olmasını da zorunlu kılar. Bu ilişki varoluş felsefesinde nihai ve mutlaktır aynı zamanda.³⁰³ Çünkü varoluşun gerçekleşmesi ancak tarih içinde birlikte bulunmayla gerçekleşir. İnsan doğumundan itibaren birlikte bulunmadan ayrılamaz. İnsanın soyut anlamda ferdiyetini yaşaması mümkün değildir. Mutlaka diğer benlere ihtiyaç duyulacaktır.

Deneyisel realitede birlikte bulunma halinde, tek bir hakikatten söz edilemezken, ‘asıl şuur’un birlikte bulunması halinde ortak bir hakikatten bahsedilebilir. Asıl şuur halinde insanlar arasında varoluşsal bir iletişim gerçekleşir. Bu birlikte bulunmanın karakteri mantıki, tutarlı ve apaçık olmaktadır.³⁰⁴ Birlikte bulunmada bir araya gelen ruhların her biri başka başka da olsa onları saran bir düzen altında birleşmeleri mümkün olabilmektedir. Bu

²⁹⁹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 45

³⁰⁰ H.J. Blackham, **a.g.e.**, s. 63

³⁰¹ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 18

³⁰² H.J. Blackham, **a.g.e.**, s. 61

³⁰³ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 33

³⁰⁴ F. N. Magill, **a.g.e.**, s. 76

birlikte bulunma durumuna katılım sağlayan ruhlar, kendilerini tam inanç haliyle teslim ederek ancak birliktelik sağlayabilirler. Bu durum varoluşsal birlikte bulunmaya has bir durumdur. Şuurların birlikte bulunması halinde ortak bir hakikatten söz edilebilir. Tek tek her ben'in tarihilik, biricik olma, hürriyet ve birlikte bulunma hallerinin tam olarak gerçekleşebilmesi ancak egzistansiyel birlikte bulunma yoluyla gerçekleşir.³⁰⁵ Bu birlikteliğin belli bir takım özellikleri olması şarttır. Bunlardan Jaspers'in *Açık olma* olarak adlandırdığı koşul önemlidir.

2.1.2 Açık Olma, Yalnızlık, Sevgi Savaşımı/Sevenlerin Savaşımı

Kişilerin asıl halinin ortaya çıkışı ancak açık olarak kendilerini ortaya çıkarmalarıyla gerçekleşir. Bu koşulu gerçekleştiren kişide varolma kaybedilir ve varoluşa yaklaşan kişi *kendi asıl varlığını* kazanır. Tek boyutlu olmayan bu durum, karşılıklı olarak yaşanır.

Kendisini diğerlerine açan kişi, kendisini tamamen ortaya koyarken bir riski de göze almaktadır: Karşıdaki kişinin aynı ciddiyetle ona yaklaşması.³⁰⁶ Bu risk alınmak zorundadır, aksi takdirde varoluşsal temasın gerçekleşmesi söz konusu olamaz.

Varoluşun ortaya çıkabilmesi için *yalnızlık* iletişimden sonraki şartlardan bir diğeri olmaktadır. Varoluş probleminde iletişimin ve başka benlerin olması gerekliliği söz konusuydu. Fakat insanın varoluşunu gerçekleştirebilmesi için aynı zamanda yalnızlığa da ihtiyacı vardır. Burada bir çeşit paradoks hissedilir. İnsan, her zaman diğerleriyle birlikte olursa, kendi kendisiyle baş başa kalamaz ise kendi benliğine yönelemeyecektir.

Jaspers'in iletişim teorisinde yalnız olma durumu Kierkegaard düşüncesinden farklı olmakla beraber Hegel düşünce yapısına daha uygun düşer. Kierkegaard'da yalnızlık '*Tanrı huzurundaki yalnızlık*' olarak ifade

³⁰⁵ F. N. Magill, *a.g.e.*, s. 78

³⁰⁶ Otto Fredrich Bollnow, *a.g.e.*, s. 57

bulurken, Hegel de Jaspers ile benzer olarak şuurlar kendisi olmak için kendisinin dışında diğer şuurlarla ilişki içinde olmak durumundadır.³⁰⁷

Jaspers'te varoluşsal temas ancak tek-başına olan bir insanla başka bir tek-başına olan insan arasında gerçekleşmektedir. Buradaki yalnızlık sosyal anlamda bir terk ediş değildir.

Yalnızlık hali temelde gerçekleşmesi gerekenlerden ilkidir. Kendi olmak insanın bir şekilde zahmet çekerek gerçekleştirebileceği bir şeydir³⁰⁸ ve kişinin özgün bir şekilde varlığını gerçekleştirebilmesi kendisini içinde bulunduğu cemaatten kurtarabilmesine bağlıdır. Bu öyle bir dengedir ki, varoluşsal iletişimin de varoluş gibi hassas ve kırılgan olduğuna işaret etmek mümkündür.³⁰⁹

Jaspers iletişimin insanın kendi varoluşuyla yüzleşmesinde ne derece etkili olduğunu ifade ederken, kişinin iletişim haricinde düşeceği durumu çok belirgin ve doğru bir tespitle açıklar. Jaspers'e göre her birey yalnızlıkla ilgili duruma katlanmak zorundadır. Çünkü bireyler yalnızlıkları vasıtasıyla ancak boş ve anlamsız bir varlık olmak halinden kurtulacaktır. Aksi takdirde kişi, kendisi olmayan bir hal içerisinde yaşam sürmeye devam edecektir. Dolayısıyla bu durum sonucunda kişinin mahvı söz konusu olacaktır.

Görüldüğü şekliyle buradaki yalnızlık kavramsal olarak olumsuz bir manada düşünülmesine rağmen, Jaspers düşüncesinde varoluşun gerçekleşmesi için zorunlu bir şart ve dolayısıyla insan için olumlu bir nitelik olarak anlaşılmaktadır.

³⁰⁷ Roger Reneaux, **a.g.e.**, s. 52

³⁰⁸ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 53

³⁰⁹ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 58

İnsan her şeye cesaretle yaklaşmalıdır. “*Nasıl bir tomurcuk baharda açılabilmek için her şeyi göze alıyorsa, insan da kendi içini başkalarına verebilmelidir.*”³¹⁰ Bazı zamanlar kendi varoluşunu tehlikeye atacaktır.

Üçüncü şartımız *savaşım*dır. ‘Ben’ dünya-içinde-varlık (Dasein) olarak yok olacaktır, kendi külünden varoluşa (Existenz) yükselebilirsin diye. Bu savaş ‘*sevenler savaşımı*’dır.³¹¹ Burada sözü edilen savaş cisimsel veya tinsel bir içerik taşımaz. İnsanların bunlarla diğerleri üzerine kurduğu bir üstünlük söz konusu değildir. Burada her bir bireyin biricikliği ve tekliğinin varolması söz konusudur. Ve aralarında bir tür ‘*sevecen mücadele*’ vardır.³¹²

“*Biz insanlar hayalimizin kendimiz için tasarladığı melekler değilizdir. Melekler birbirleri için son noktalarına kadar saydamdırlar, doyurucu bir hareketliliğin, ebedi bir ruh durumu içinde zorba güçsüz yaşarlar, katıksız gerçeğin ışığı içinde ömür sürerler, ama biz insanlar canavarlar da değiliz, içinde gerçeğin bizim için yetiştiği sevgi dolu bir mücadelenin içinde yan yana yaşayabiliriz.*”³¹³

Bu savaş bizim basit anlamda anladığımız türden, bazılarının diğerlerini yenmek için uğraş verdiği, sonucunda bir kazananın olup; diğerini mağlup bıraktığı türden bir savaş değildir. Farklı türden, “sevgiden doğan bir kavgadır.”³¹⁴ Herkes birbirine karşı açık olmak durumundadır. İnsanların diğerleri arkasından planladığı herhangi hesap düşüncesi olmamalıdır. Burada kişilerin amacı varoluşlarını kazanmaktır. Kişiler kendi varoluşlarını kazanırken diğerlerinin varoluşlarını da kazanmalarına olanak tanır, hatta varoluşsal iletişimi sürdürerek bu savaşta yer alırlar.

Bireyler arasında sevgi temelli olan bu savaşta insanların birbirlerine kullandıkları herhangi bir araç yoktur. Amaç birbirleri üzerine üstünlük kurmak

³¹⁰ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, s. 208

³¹¹ Bedia Akarsu, *a.g.e.*, s. 208

³¹² H.J. Blackham, *a.g.e.*, s. 62

³¹³ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, s. 120

³¹⁴ Walter Kaufmann, *a.g.e.*, s. 35

da değildir. Burada herkes her şeyini başkasına verir.³¹⁵ Yalnızca samimiyet söz konusudur. Jaspers'in ifadelerine başvurursak eğer:

*“Akıldan akıla, ruhtan ruha değil, egzistanstan egzistansa komünikasyon, bütün şahsi olmayan muhteva ve geçerliliklere bir ölçü olarak sahip. O halde, şüpheden uzak olmak, hücum etmek, kuvvet kazanmanın değil, kendimize yaklaşmanın vasıtasıdır. Savaş, herkesin birbirine silahları verdiği sevgi dolu bir savaştır.”*³¹⁶

Sevgi insanlar arasındaki bağı sağlayarak, varoluşun gerçekleşmesini sağlar. İnsan sevgide kendisini dolduran ve doyum sağlayan kesinliği sağlar.³¹⁷ *“Aslında ne isek, sevgimizin içinde oyuz ve varız. İçimizde ağırlığı olan her şey kökeninde sevgidir.”*³¹⁸ Hatta bu köken haliyle sevgiden, Jaspers'in Tanrının mucizesi dediği evlilik kurumu doğmuştur.

İçinde yaşanan dönemde insanlar bizim günlük dildeki anlamda kullandığımız mücadele içine girmektedirler. Hâlbuki kişi bu haliyle kendi Ben'ini unutmaya ve unutulmaya yüz tutmuştur.

Jaspers'e göre insanlar unutulmaya yüz tutmuş halden sıyrılmalı ve varoluşlarını gerçekleştirme pahasına iletişime önem vermelidirler. Bunun için de yönelmeyi gerçekleştirmelidirler.

*“Bugün bölünme her zamankinden daha çok: daima daha çok kimseler birbirlerini anlamıyor, birbirleriyle karşılaşılıyor ve birbirlerinden ayrılıp gidiyorlar, hiçbir cemaat ve sadakat artık şüpheden uzak, itimada şayan değildir.”*³¹⁹

İçinde bulunduğumuz dünya ve varoluş sürekli bir gerginlik halindedir. Bu gerginlik hiç bitmez. Ne tam anlamıyla birleşme söz konusudur, ne de

³¹⁵ J. M. Bochenski, **a.g.e.**, s.225

³¹⁶ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş** s. 42

³¹⁷ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 148

³¹⁸ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 147

³¹⁹ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 41

tamamen ayrılma. İşte bu yüzden iletişimin varlığında bitmişlik yoktur. Gözle görülür âlem ve aydınlanması gereken varoluş diyalektik olarak ayırırırlar; fakat karşılıklı birbirlerinin içerirler.³²⁰

Varlıklar arası iletişimde insan kendisini soyutlaştırırsa Ben'i kendi öz varlığı olmaktan çıkar. Çünkü insan özü, başka bir insan özüyle iletişim içinde bulunursa, kendine gelir. Jaspers'e göre *kendi kendini soyutlaştıran hiçbir gerçeklikte nesnel gerçeklik yoktur.*³²¹ Kendisini uzak tutan kimileri de gerçekliğin bilgisine ulaştıklarını savunurlar ve diğerleriyle iletişimden uzak dururlar.³²² Hâlbuki böyle bir tutumda da asıl gerçeklikten uzaklaşmış olurlar. Ayrıca tam anlamıyla iletişime sahip olduğunu söyleyenler de yanılırlar. Çünkü *"Komünikasyona inanılabilir, fakat komünikasyonun ne olduğu bilinemez, sahip olunduğuna inanıldığı anda, kaybedilmiş demektir."*³²³ Bu yoldaki insanlar herkese karşı savaşını azaltmak ve sonunda bertaraf etmek için cemiyet haline gelirler; karşılıklı yardımla emniyetlerini sağlamış olurlar.³²⁴ Yani bu savaşımı destekleyenler başarıya ulaşabilirler.

Sevenlerin savaşımında özgürleşme de gerçekleşir. İnsanlar özgürlük içerisinde yan yana olma ve bir birlerinin karşısında olma durumlarını gerçekleştirirken bir yandan da özgürleşmektedirler.³²⁵

*"Bir bireyin, belirli bir başka bireye, hayatına temel teşkil edebilecek bir içimde, tarihsel olarak bağlanması, insanlar arası ve özgür bir ilişkidir. Bu ilişki, nakillerle oluşup, sevgiyle tamamlanır."*³²⁶

İnsanın Tanrıyla iletişiminde dahi sevgi önemli rol oynar. *"Tanrı, kendini, dolaylı olarak gösterir, insandan insana sevgi olmadan değil."*³²⁷ Fakat bununla beraber Tanrı inancı dolayısıyla insanlardan kaçma ve

³²⁰ H.Z.Ülken, **Bilgi ve Değer**, s. 22

³²¹ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 349

³²² Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 73

³²³ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 134

³²⁴ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 38

³²⁵ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 69

³²⁶ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 129

³²⁷ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 69

inzivaya çekilme gibi düşüncelere kapılmak da doğru olmaz. Buradaki amaç aslında memnuniyet oluşturmak adına bir tür sevgisizlik oluşturur. Bu tür yanlışlıklar karşısında felsefi inanç veya iletişimsel inanç gelir. Bunların üstesinden gelebilmek için iki ilkenin varlığına dikkat çeker Jaspers: “*Gerçek, bizi birleştiren şeydir.*” Ve “*Gerçek, iletişime dayanır.*” İnsan dünyada, anlaşabileceği ve güvenilir bir biçimde ittifak kurabileceği, tek olasılık olarak, diğer insanları görür.³²⁸ Felsefe bize bunu gözlenebilir kılar. Çünkü felsefenin amacı, gerçek iletişime ulaşabilmek, böylece sevginin aydınlanabilmesini sağlamak ve insanın huzura erişmesini gerçekleştirmektir.³²⁹ Felsefe her zaman vardır³³⁰ ve insan varoluğu sürece bu amacını gerçekleştirme yolunda olacaktır.

2.1.3 İletişimin Vazgeçilmez Unsuru: Dil

İnsan iletişim kuran varlıktır demiştik. İnsanın bir ada gibi tek başına olması mümkün değildir. Bu şekilde varolamaz.³³¹ İşte diğer insanlarla kuracağı bu iletişim mutlak surette bir yola bağlı kalmalıdır. Bu anlamda dil insan için iletişimde vazgeçilemeyen vasıta olacaktır.

Tarihsel anlamda dilin yüzyıllar boyunca gelişimi insanlık tarihi için de önem teşkil eder. Dilin bu tarihsel gelişimi içerisinde nasıl ortaya çıktığı sorgulandığında, bu sorgulamaya kolayca cevap vermek pek de mümkün gözükmez.³³² Çünkü ne kadar geriye gidilirse gidilsin bir dilden önce mutlaka bir dil vardır. Dil daha çok bütün insanlığın bir ürünüdür.³³³

İnsan düşünen varlıktır demiştik. Jaspers’e göre bu *düşünme faaliyeti de dille sağlanır*. Ona göre Aristoteles insanın zoon logon exon (düşünen canlı) olduğunu söylemiştir. Çünkü logos yani us konuşmak ve düşünmek

³²⁸ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 45,46

³²⁹ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 44

³³⁰ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 60

³³¹ Necla Arat, **a.g.m.**, s.166

³³² Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 390

³³³ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 410

anlamına da gelir.³³⁴ Anlamaya dayalı bu düşünmede anlamları dil içerisinde kazanırız. Anlamlara sözcükler yoluyla yaklaşıyoruz, işte bu yaklaşma sırasında bir dil içerisinde bulunmak zorundayız. Düşünen insan duyuşa dayalı bir aktivite içinde oluşuyla, dili zorunlu kılmaktadır. Çünkü “*Benim anlamam olmadan, bana bildirilecek en ufak bir nesneyi bile kavrayamam.*”³³⁵

İnsan düşünmesi her zaman duyuşal kaynağa dayanır, bu nedenle, bu özel, açık düşünme akışı “anlamları” saptamak ve bu yolla düşünmenin yapısında hazırlıklı olmak, dilin duyuşal dayanağını gerektirir.³³⁶

Varlığın açıklığa kavuşmasında en etkili olan dildir. Jaspers iletişimde önem arz eden dil için, “*Birey dil aktarımı dolayısıyla insan olur*”³³⁷ diyerek bu öneme dikkat çekmiştir. Dil aslında var-olmanın açıklığa kavuşmasında katkı sağlar ve yine insana geri bildirim sağlar.³³⁸

Dil insana anlam kazandırır, evrensel olarak tüm anlamlara aracılık eder ve bütün öteki varlıklarla ilişki içerisinde. Bu anlamda aslında tinin deneysel nesnelliği içerisinde tarihsel bir oluşum olarak hep varolagelmıştır.

Dolayısıyla insan, kesin olarak dilde yaşar.³³⁹ Bu dille dünya içinde varlığının anlamını sorgular ve anlam kazanır.

³³⁴ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 413

³³⁵ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 414

³³⁶ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 415

³³⁷ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 418

³³⁸ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 411

³³⁹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 419

2.2 DÜNYA-İÇİNDE-VARLIK OLAN İNSANIN ÖZGÜRLÜK İLE İLİŞKİSİ

Özgürlük kavramına kısaca bakarsak eğer; etimolojik olarak *hürriyet* Arapçada *hurr* “köle statüsünde olmayan kişi”, Latince *liber* yine aynı anlama sahiptir. *Özgür* ifadesinin kullanımı ise Türkçe’de 1930’larda gerçekleşmiştir. *Özü güçlü* manasında bir anlamla ortaya çıkmıştır.³⁴⁰

Özgürlük problemi insanlık tarihi kadar eski olmakla beraber, günümüze dek çok çeşitli görüşler altında şekillenmiştir. İnsan hep yapıp eden bir varlık olarak, bilen, bilgi sahibi, bilinç varlığı olarak hayat içinde bir konuma sahip olarak görülmüştür. Aynı zamanda insan bu haliyle hayatında belli düzenlemeler yapabilme inisiyatifine sahip varlık olarak kendisine has bir konumdadır. Eğer insan, kendi kendisine yapıp-edebilme, karşısına çıkan seçenekler içerisinde bazılarını öncelik tanıyıp bir başkalarını bırakabilme durumuna sahipse, burada özgürlükle ilişkili bir yapının varlığına işaret etmek mümkün olur.³⁴¹

Felsefe tarihi boyunca özgürlük kavramının açıklığa kavuşmasında, bu problemi derinlemesine inceleyen ilk filozof Kant olmuştur. Ona göre özgürlük bir tür determinasyona dayanır. Bu nedensellik 2 türden karşımıza çıkar. Bunlardan ilki doğadaki anlamdaki nedensellik, bir diğeri de istemenin nedenselliği. Doğada bulunan nedensellik zorunluluktur. Fakat istemenin nedenselliği özgürlüktür. İnsan doğal varlık haliyle özgür değil, bağlıdır. Çünkü doğa yasalarının etkisi altındadır.³⁴² Fakat insanın bir de bunlardan sıyrılabileceği alan vardır ki bu alan Jaspers’in de işaret ettiği özgürlük alanına denk gelir. Jaspers’e göre de insan, dünya-içinde-varlık haldeyken pek çok sınırlandırmalar içerisinde. İnsanın amacı buradan kalkıp özgürlüğünü ele geçirmesidir.

³⁴⁰ Sevan Nişanyan, *Kelimebaz 1*, İstanbul, Everest Yay., 2009, s. 261

³⁴¹ Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1988, s.129

³⁴² Takiyettin Mengüşoğlu, *a.g.e.*, s.130

Jaspers felsefesinin merkezini oluşturan insan, varoluşsal görevlerini yerine getirmek için yukarıda bahsettiğimiz koşullar içerisinde bulunur. Temelde gerçekleştirdiği tüm faaliyetlerinde esas amaç özgürlüğün ortaya çıkarılmasıdır. Aslına bakıldığında insanın kendisi olması demek, Aşkın varlıkla ilişkisine kadar uzanan süreçte, özgürleşme yolunda önemli adımlar atmış olması demektir. İnsan kendi yaşamından sorumlu olmayı öğrenemediği sürece, insan olamaz. Jaspers bu noktada Kant'la benzer özellikler taşır. Çünkü Kant'a göre de insanı insan yapan nitelik, insanın hareketlerini tayin edebilme kabiliyetine sahip olmasıdır.³⁴³

Özgürlük kavramasal olarak pek de tanımlanması mümkün olmayan bir problem ola gelmiştir. Onun daha çok aydınlatılabilirliği söz konusudur. Bu konuyla ilgili felsefe tarihinde pek çok görüş ortaya atılmıştır. Özellikle belirlenimcilik ve belirlenmezcilik düşünceleri özgürlük sorunun varlığını tehlikeye atacak türden düşünceler sunmuştur. Bunların aksine Jaspers'in işaret etmek istediği varoluşsal özgürlük, insanın birey olarak kendi olması sonucu ortaya çıkar. Buradaki özgürlük nesnel değildir ve dünya-içinde-varlık (Dasein) haliyle insanın ortaya çıkardığı özgürlükten farklı bir içerik taşımaktadır. Varoluşsal özgürlük ne tanıtlanabilir ne de çürütülebilir.

Özgürlüğün varolup olmadığından bahsedebilmek için belli bir takım şartlar olması gereklidir.³⁴⁴ Bunlardan ilki bilmektir. Özgür bir iradenin varlığı, öncesinde bilgi temeline dayanır. İnsan körü körüne seçimlerini gerçekleştiremez. Bilgi sahibi bilinç varlığı halinin dışında insanın, belli sınırlar içerisinde seçim yapması gereklidir. Bu durum bir takım değer tablosuna bağlı olarak ortaya çıkacaktır. Kişi rast gele veya körce özgürleşemez. Kararlı oluş dünyadan Aşkınlığa yükselişte önemlidir.³⁴⁵ *"Kararlı olmadan seçim, irade olmadan karar, sorumluluk olmadan irade, varlık olmadan sorumluluk yoktur."*³⁴⁶ İnsan belli bir amaca sahip olarak bu

³⁴³ Takiyettin Mengüşoğlu, **Kant ve Scheler'de İnsan Problemi**, s.40

³⁴⁴ Roger Reneaux, **a.g.e.**, s. 50

³⁴⁵ H.J. Blackham, **a.g.e.**, s. 55

³⁴⁶ H.J. Blackham, **a.g.e.**, s. 55

amaç doğrultusunda yoluna devam etmek isteyecektir. Biz biliyoruz ki bir amaca giden birden çok yol mümkün olabilir. İnsanın kendisi için en uygun yolu seçmesi için bilgi sahibi olması da gereklidir.³⁴⁷ Dolayısıyla bilgisiz özgürlüğün olması olanaksızdır.

Dolayısıyla bir diğer kıstas, insanın seçme olanağına sahip olmasıdır. Günlük hayatımızda hayvanlar üzerinde özgürlükle ilgili yorumlarda bulunuruz. Kuşların gökyüzündeki uçuşları için özgür kuşlar ifadesini kullanırız. Veya kondukları dallar için özgürce istediği dala konduğunu söyleriz. Hâlbuki hayvanlarda insandaki gibi ne bir iradi davranış ne de bilinç dâhilinde seçme durumu söz konusudur. Aksine bahsettiğimiz kuşun kendi doğasına uygun olarak yaşam sürdüğünü söylememiz daha yerinde olur. Çünkü bir kuşun uçmaktan veya bir dala konmaktan başka herhangi bir şansından söz edemeyiz.³⁴⁸ Buna karşılık insan ise yeteneklerinin yanında kendisine verilen bilme gücü ve seçme şansı ile özgürleşmektedir.

Jaspers ayrıca bir tür keyfiliğe işaret ederek, insanın özgürleşme fikrini onaylamaktadır. Bu keyfilik doğrudan nesnel varlığa yönelik olmakla beraber yine de varoluşsal özgürlükle de ilişkilidir. Her şekilde kişi, iradesini kullanır ve seçimde bulunur.

“İnsanın özgür oluşuna, biz, onun varoluşu (existenz) diyoruz.”³⁴⁹

Jaspers’e göre varoluş, sorumluluk ve özgürlük anlamına gelir.³⁵⁰ Özgürlük en basit haliyle, insanın içinde bulunduğu durumlarda bu ya da şu şey için karar verebilmesi olarak tanımlanmaktadır.³⁵¹ Fakat bu anlamının dışında özgürlüğün daha derin bir açıklanışı vardır ki Jaspers’e göre bu derinlik özgürlük fikrinin varoluşsal yapısıyla olan ilişkisinden doğmaktadır. En derin anlamdaki özgürlük, varoluşsal olandır. Bu fikir insanın varoluşuyla

³⁴⁷ Vehbi Hacıkadıroğlu, **Özgürlük Ahlakı**, İstanbul, Cem Yay., 2002, s. 18

³⁴⁸ Vehbi Hacıkadıroğlu, **İnsan Felsefesi**, İstanbul, Cem Yay., 2000, s. 28

³⁴⁹ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 85

³⁵⁰ Ayhan Aydın, **a.g.e.**, s. 301

³⁵¹ Wilhelm Weischedel, **a.g.e.**, s. 366

yakından alakalıdır. İnsan için esas önemli olan nokta insanın gerçekten kendini yakalaması, kendi kendisini seçmesi, kendine güvenmesidir³⁵² ki bu şekilde insan ancak kendi kendini gerçekleştirebilecektir. Bunu gerçekleştirirken diğer insanlarla birlikte olacaktır. Bu durum diğerlerinin özgürlüğünü sınırlandırıcı boyutta ortaya çıkmaz. Kişinin kendi karar ve seçimi uzantısındaki özgürlüğü, diğer insanların da kendi kendilerinin oluşuna bağlı olarak ortaya çıkar. Yani “*insanın seçimde beliren hürriyeti, diğer insanların da hürriyetini de gerektirir*”³⁵³ diyebiliriz.

İnsan olmanın diğer canlılardan ayırıcı en temel özelliği iradesidir. Jaspers’e göre “*İnsan olmanın yeri, insanın iradesini kazandığı derinliktedir.*”³⁵⁴ Aynı zamanda bir tür oluş sürecidir. Jaspers’te özgürlük, insanın bir şeyi istemesidir, fakat kendisi dışında bir şeyi istemesi değildir. İnsan kendisi olmayı ister. İnsanın diğer canlılarla ortak olabilecek tek özelliği yani nesnel varlık yönüyle varolmasıdır. Buna kabaca varoluş denir fakat bu somut varlık henüz “varoluş/existenz” değildir.³⁵⁵ İradeyi kazanmak varoluşa atılacak olan adım için de önem teşkil eder. O bu haliyle hayvanlardaki gibi yalnızca doğa yasalarına uygunluk içerisinde yaşam sürmez. İnsan, gerçekten ne olduğunu ve ne olabileceğini sorgulayabilen varlıktır. Özgürlük ona bu imkânı sağlayabilir.

İnsan günlük hayatta kendisini bu özgürlükten mahrum edecek pek çok şeyle karşı karşıya kalır. Jaspers’e göre bu tip durumlar karşısında onlardan kökten bir şekilde kurtulmayı seçmek yerine onlara olan bağlılığımızı azaltma yolunu seçmeliyiz. Örneğin “*Heyecanlarımızı yok etmekle değil, onları bağlanıp kalmaktan kurtulmak suretiyle*”³⁵⁶ ancak kendimize gelebiliriz.

³⁵² Wilhelm Weischedel, **a.g.e.**, s. 366

³⁵³ Adnan Güriz, **a.g.m.**, s. 192,193

³⁵⁴ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 84; Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 110

³⁵⁵ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 347

³⁵⁶ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 125

Önümüzde duran sayısız nesne, somut varlıklar, canlılar ve hatta diğer insanlarla dolu bir çevre içerisinde bulunuyoruz. Karşımızda, kendi başına bulunan, aynı zamanda birbirinden ayrılabilen, şeyler, şurada ve buradaki varlıklara dünya-içinde-varlık denir. Onlar tikeldirler ve günlük hayatımızda sıkça karşılaştığımız, bizi çevreleyen varlıklardır. Bu anlamda da empirik bilginin konusunu teşkil etmektedirler. Bu varlıkların bir kısmını kullanırız veya belki de bir kısmını kendimiz için yapmışızdır.³⁵⁷ Bu çevre bizim karşımızda nesnel gerçeklik olarak durmaktadır. Bu nesnel gerçekliği günlük ilişkilerimizde, insanlarla kurduğumuz çevrede tanıyıp öğreniyoruz.³⁵⁸ Biz, dünyada, nesnel gerçekliği tanıyarak, doğayı biçimlendirerek, doğaya egemen olarak kendi kendimize yön veririz.

Özgürlük, kavram haliyle tanınmaz olan, tanıtlanamaz olan asla maddi olmayan bir şeydir ki insan bu hürriyeti yine kendi içinde bulmaktadır. Fakat bununla beraber özgürlük yalnızca pratik alanda ve somut eylemler dizisi içerisinde kendisini açığa çıkarır. *Hürriyet benim sağgörüm sayesinde kendini açığa vurmaz, tersine eylem sayesinde ortaya çıkar.*³⁵⁹ İnsanın bu dünyayla kaynaşmadan özgürlüğüne kavuşacağı düşüncesi iddia edilemezdir. Çünkü eğer böyle olursa insanın bu dünyadan vazgeçmesi gerekir.

Jaspers bu noktada Aristippos'un ifadesine başvurur: "*Bir nesnenin iyesiyim, ancak bir iyenin nesnesi olmayacağım.*"³⁶⁰ Burada insanın özgürlüğünden vazgeçmesi gerçekleşir ki Jaspers'e göre bu tutum insanı içinde bulunduğu buhran döneminden çıkaramaz. Ve nesneleşmekten de kurtaramaz. İnsan orada varlık olmaktan çıkmalıdır. Aksi halde, yani bizatihi-varlık alanında özgürlüğünü gerçekleştirmezse, orada-varlık dünyasında bir şey olarak kalır.

³⁵⁷ H.Z.Ülken, **Bilgi ve Değer**, s. 17,18

³⁵⁸ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 110

³⁵⁹ Wilhelm Weischedel, **a.g.e.**, s. 365

³⁶⁰ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 145

İnsanın kendisini sorguya çekmesi demek, uzantısında özgürlüğüyle ilgili problemler hakkında düşünceler içerisine girmesi demek varolması demektir.

Varoluş şayet kendisini bütün nesnel içeriklerden ayrı tutan bir eylem olacak ve bunun sonucunda varoluşsal gerçekliğe ulaşacak ise bu eylemi gerçekleştirebilecek bir zemine yani nesnel bir içeriğe de ihtiyaç duyacaktır.³⁶¹ Orada-varlıkla etkileşimden iki bilgi türü ortaya çıkmaktadır. İlki bilimsel bilgi olarak tanımladığımız objektif, *dış-kişisel* bilgi, ikincisi de *tarafli* (partial), kişisel bilgi türü olan subjektif bilgi.³⁶² Varoluşsal boyutun ortaya çıkışında iki bilgi türünden sonuncusu bizim için önemlidir. H. Z. Ülken'e göre bu bilginin amacı orada-varlıktaki gibi kendi başına, ayrı ayrı şeylerin varlığı türünde değildir. Bu bilgi bizimle kaimdir, zamanda gerçekleşir ve kişisel yaşayışımız sırasında her an onun gerçekleşmesi olarak meydana çıkar.³⁶³ Bu gerçekleşme Jaspers'in işaret ettiği bireysel varoluş (existenz)tur. En yalın haliyle ifade etmek gerekirse, varoluşla birlikte mutlaka içinde bulunulacak bir dünyanın da bulunması şartı söz konusudur. Bu ifade edilen dünya olmaksızın varoluşun gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır.

Varoluşun ortaya çıkışında etkili olan felsefe dahi dünyasız, ondan bağımsız olarak meydana gelemez. Ve aynı şekilde felsefe bu dünyaya bağlı kalarak bilimle işe başlar, çünkü bilimin ele aldığı bu dünyadan başka bir dünya yoktur.

Ayrıca şuna da dikkat çekmek gerekir ki, insanın bu dünyaya körü körüne bağlanması kabul edilemezdir. Eğer insan böyle bir çaba içerisine girerse, sonuçlarına katlanmak zorundadır. Bu halde insan bir şeye bağlanma tehlikesi içerisine girecektir ki bu durum onu varoluşundan fedakârlık etmesi için zorlayacaktır. Kişi bağımsızlığını gerçekleştirmek veya onu elde edebilmek için ki bu insan olmak demektir, elinden geleni

³⁶¹ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 39

³⁶² H.Z. Ülken, **Bilgi ve Değer**, s. 19

³⁶³ H.Z. Ülken, **a.g.e.**, s. 19

yapmalıdır. Kişi duyusal olan devinimlerin altında mahkûm olmak yerine, onlara bağlanmak gibi aczi olan durumdan kendisini kurtarmaya çalışmalıdır.³⁶⁴

İnsan seçimlerini kendi olanakları içerisinde gerçekleştirir. Kayıtsız-şartsızlık yani özgürlük bir tür seçme eylemleri dizisinden oluşur. İnsanın verdiği bir karar onun özü olur. İnsan bu kararı verirken mutlaka iyi olarak düşündüğü şeyi seçer ve sonuçlarına katlanır. İyi veya kötü arasında bir seçim yapar. Bu seçimlerde iki duygu ön plana çıkabilir: Sevgi ve kin.³⁶⁵

*“Sevgi varlığa, kin yokluğa iter. Sevgi, transandansa istinad ederek beslenir, kin transandanstan çözükle kendi noktasına iner. Sevgi, dünyada, sessiz inşa, kin, varoluştaki, söndürücü ve varoluşu bizzat takip eden felaket olarak tesir eder.”*³⁶⁶

İnsan kötü duruma, hazzı ve dünya zevkine yönelik seçimlerde bulunabilir. Eğer tercih ettiği bu yol gerçekleşirse baştan beri ulaşması gereken varoluşsal ilerlemeyi de terk etmek zorunda kalacaktır.³⁶⁷ Bunun dışında diğer yolu seçme özgürlüğüne de sahiptir. Eğer iyiyi kötü olandan ayırt edebilirse, Jaspers'e göre insan, uyanmış demektir.³⁶⁸

*“İnsanın kim olduğu sorusuna verilecek cevap yeterli olamaz, çünkü insan ne olabileceği, o insan olduğu sürece, onun özgürlüğünün içinde gizlidir; o özgürlüğünün sonuçları sayesinde belirgin olmaktan vazgeçmeyecektir. İnsanlar yaşadıkları sürece, kendilerini ele geçirmeye daima çaba harcayan yaratıklar olacaklardır.”*³⁶⁹

³⁶⁴ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 147,148

³⁶⁵ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 71,72

³⁶⁶ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 73

³⁶⁷ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 72

³⁶⁸ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 73

³⁶⁹ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 68

Kişinin özgürlüğünün bilincine varması bu çaba neticesinde ortaya çıkabilir. Eğer ortada varoluş ile ilgili bir seçim yoksa kişinin kendisi olması da güçleşecektir.

“İnsanlar, mesela, dayanışma içindeki bir savaşta, dünyada beraberce bir varoluş için hayatlarını koyarlar. Dayanışma kendisini şartlandıran hayat önünde, kayıtsız şartsız durur. Bu aslında birbirine itaat eden cemaatle olur... Bu inanış (insanı) kararsızlıktan kurtarır... Eğer otorite kuvvet olarak herhangi bir başarı elde edemez ve bundan dolayı da ona inancımız kırılırsa, kahredici bir boşluk meydana çıkar. Bu boşluktan kurtuluş, hürriyet içinde yeniden kazanılabilir.”³⁷⁰

Jaspers buna örnek olarak temiz şahsiyet diye bahsettiği Sokrates'i gösterir. O kendi yoluna gitmiştir, hiç taviz vermemiş, kaçış imkânını kullanmamış ve korkmadan kendi inancını yaşayıp, gülerek ölmüştür.

İnsanın önemini kavramak demek ona özgürlüğünü vermek demektir.³⁷¹ Çünkü insan, özgürleşme fikrinden uzaklaşırsa belli bir takım bağımlılıklar ve zorunluluklar altına girmekle görevlendirilmiş olacaktır. Böyle bir hal içerisinde de artık kendisi olmaktan çıkıp, verilen görevlerin yerine getirilmesi için çabalayan başka bir varlık halini alacaktır. Bu durum bizim geçen bölümlerde izah ettiğimiz bilimlerle ilişkili olarak insanın ele alınışındaki sıkıntıda da kendisini göstermektedir. Jaspers'in Psikanaliz, Marksizm ve ırkçı teoriler olarak işaret ettiği bilimler de insan bir bütün olarak mutlaklaştırılmaya çalışılmıştır.³⁷² M. Ponty de varoluşçu düşüncenin geneli için buna benzer ifadelerle başvurmuştur. Ona göre de varoluşçu düşüncede insanın fizik dünyaya, topluma bağlı olduğu yadsınmamıştır.³⁷³ Bu düşünce insanı yaşamla iç içe düşünmüştür. Eğer aksi olursa insanın özgürlüğüne büyük darbe vurulmuş olur. Bu haliyle insan, aydınlatılmaktan çok daha karmaşık çözümsüz bir hale gelmiş ve insani bilincin yok olmasıyla karşı

³⁷⁰ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 65,66

³⁷¹ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 57

³⁷² Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 57

³⁷³ Gaeton Picon, **a.g.e.**, s. 74

karşıya kalmış olacaktır. Jaspers'e göre bu bilinci sağlayan tek şey özgürlüktür.

2.2.1 Özgürlüğün Ortaya Çıkışında Etkili Olan Felsefe Edimi

İnsan felsefe yapmak ister. Bu aynı zamanda şunu ifade eder: “*Felsefe yapmak, şartlar ne olursa olsun, iç bağımsızlığı kazanmak için savaşmak*”³⁷⁴ demektir. İnsan felsefe yaparak nasıl bağımsızlık kazanabilir? Bu soru önemlidir. Çünkü Jaspers'e göre felsefe yapan kişi belli bir takım dogmalar karşısında takılıp kalmaz. O dogmalar içerisinde eriyip, kendisini kaybetmez. O sadece *fikirlerin efendisi* olur. Bu aynı zamanda şunun da ifadesidir; keyfilik içinde kalmak, angaje olmamak veya Aşkın Varlığa angaje olmak.³⁷⁵ Bununla beraber felsefe elimize somut olarak bir şey kazandırmaz. Jaspers'in deyimiyle felsefe yapmak; “*bağımsızlığın okuludur, bağımsızlığın mülkü değil.*”³⁷⁶ Felsefe şu noktada insan için biricik ve büyük bir güçtür; iç-bağımsızlığı sağlamak ve insanın özgürlük içinde yolunu bulmasını gerçekleştirmek.³⁷⁷

2.2.2 Aşkın Varlık-Özgürlük İlişkisi

Jaspers'e göre insanın özgürlüğü onun Tanrıyla bağlantılı oluşu sonucu ortaya çıkmaktadır. İnsan, ne kadar hürse, Tanrı da o kadar kesindir. Jaspers şöyle ifade eder: “*Hür olduğum noktada, kendi kendime var-olmadığımdan eminim.*”³⁷⁸

Jaspers'te kurumsal dinlere karşıt bir tutum vardır demiştik. Ona göre din, kişinin karşısına bir tür karışıklık olarak çıkar. İşte bu noktada Jaspers'e göre insanın tutunması gereken şey felsefi iman olmalıdır. Felsefi iman, kişinin aşkınlıkla ilgili olan boyutta, kişiye hürriyetini elde etme imkânını

³⁷⁴ Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, s. 117

³⁷⁵ Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 119

³⁷⁶ Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 125

³⁷⁷ Karl Jaspers, *Felsefe Nedir?*, s. 178

³⁷⁸ Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, s. 76,77

sağlar.³⁷⁹ Aşkın olan ilişkinin ortaya çıkabilmesi, daha doğru ifadeyle Aşkına giden yolu açma ödevi ancak felsefi metafizikle mümkündür.³⁸⁰

*“Tanrı manevi bilginin de konusu değildir. Görülmesi mümkün değildir, bakılamaz, sadece inanılır. Fakat bu inanç nereden geliyor? Esasen dünya tecrübesinin hudutlarından değil, insanın hürriyetinden geliyor. Gerçekten, kendinin varlığından emin olan insan, aynı zamanda tanrının varlığından da emin olur. Hürriyet ve tanrı ayrılamazlar.”*³⁸¹

Jaspers’e göre *insan olmak özgürlük ve Tanrıyla bağlantılıdır*.³⁸² Jaspers’in varoluşsal özgürlük diye isimlendirdiği görev salt kendi başına ortaya çıkamaz. Bunun için bir desteğe ihtiyaç vardır. İşte bu destek Tanrı veya Aşkın Varlık olmak zorundadır.

Jaspers düşüncesinde net bir Tanrı onaylamasının olmadığını söylemiştik. Ona göre Tanrı nesnel boyuta sahip olmayan sadece aydınlatılan bir varlık olmak zorundadır. Ve varoluşun aydınlatılması yoluyla biz, Tanrı’nın varlığını kanıtlamış değil, açıklık kazandırmış oluruz.

*“Kendimizi biz yaratmadık. Herkes, kendisi hakkında, varolmayabilirdim, diye de düşünebilir. Bu, bizim hayvanlarla bir olan yanımızdır. Fakat buna ilaveten kendi kendimize karar verme yeteneğimiz var. Hürriyetimizle varız ve otomatik olarak herhangi bir tabiat kanunun elinde değiliz, biz, bize hürriyetimizle birlikte hediye edildik. Eğer, mecbur olduğumuz şeyi bilmez ve sevmezsek, hürriyetimizi zorlayamayız. Tesir altında kalmadan karar veriyorsak ve hayatımız anlam dolu ise, gene kendimize teşekkür borçlu olmadığımızı biliyoruz.”*³⁸³

Kendi kendini yaratmayan insan bu haliyle hayvanlarla ortaktır. İnsan, onlardan farklı olarak kendi kendisiyle ilgili yargıda bulunma şansına sahiptir.

³⁷⁹ Süleyman Dönmez, **a.g.t.**, s. 38

³⁸⁰ Bedi Akarsu, **Çağdaş Felsefe**, s. 212

³⁸¹ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 58

³⁸² Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 103

³⁸³ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 76

İşte bu haliyle yani Aşkın Varlık tarafından verilen bu özgürlük haliyle diğer canlılardan ayrılmaktadır. Bu özgürlüğe sahip olan insan aynı zamanda sonludur ve yetersizdir. Jaspers, Sartre'ın mutlak özgürlük fikrinin bir yanığı olduğunu, Sartre'daki fikrin tersine özgürlüğümüzün olduğunu ve bunun Tanrı düşüncesine bağlı olduğunu iddia eder. Tanrı bizi iradesinin kuklası kılmak istemektedir.³⁸⁴ İnsan ancak Tanrı'nın yönetimi ile yaşamını sürdürebilir. Dünyanın nesnel gerçekliğinin Tanrıyla varoluş arasında geçici bir varlığı vardır.³⁸⁵ İnsanın özgürlüğü, insanın sonluluğunun bilincine ayrılmaz bir şekilde bağlıdır. Tam anlamıyla özgürleşmek net bir şekilde ifade bulamaz fakat varoluşsal özgürlüğün, dünya-içinde-varlık haliyle olan insan özgürlüğünden farkı vardır. İnsanın bu haliyle yaşayacağı özgürlük mutlak surette sınırlı olacaktır. Çünkü insan biyolojik yapısı gereği çevresindeki besinlere ve duyuşsal içerikle bağımlıdır.³⁸⁶ Varoluşsal anlamda özgürleşen insan Tanrıyla ilişkisini de destek olarak seçimlerde bulunma şansını elde edecektir. Bu haliyle sonlu varlıklar düzenini, kendi sonluluğunu aşacaktır.³⁸⁷

*“Transandansın iradesi, dünyadaki herhangi bir iradeden daha başkadır, çünkü iradenin bir tür lüsünü, tanrının iradesi verir. Bu, bizzat hürriyete giden yolda vuku bulur.”*³⁸⁸

Bağımsızlık mana olarak dünyadaki her şeyden serbest olma veya olabilme anlamını taşır.³⁸⁹ İnsanın hedefi hep sonluluk fikrini aşmaktır. Birey olarak insan hep bu bağımsızlığın peşindedir. Aşkın Varlığa bağlılık neticesinde insan, asıl varoluşa yönelir. İnsan günlük-tabi- yaşamında dünya ile iç içe bulmaktadır, nasıl ki bu iç içelik söz konusu olabiliyorsa varoluş da varoluş alanında Aşkınlık ile birlikte bulunmak zorundadır.³⁹⁰ Varoluşu elde etme yolunda insanın savaşı hiçbir zaman sona ermez. Burada tam anlamıyla sona ermişlik yoktur. Aşkın olana yükseliş de aynı şekilde boyuna

³⁸⁴ Hakan Gündoğdu, **a.g.m.**, s.110

³⁸⁵ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?**, s. 119,120

³⁸⁶ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 60

³⁸⁷ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 61

³⁸⁸ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 79

³⁸⁹ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 149

³⁹⁰ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 33

yeniden gerçekleşmek zorunda kalır.³⁹¹ İnsan kendi kendini tanıma yolunda sürekli yolda olan varlıktır. Bunu gerçekleştirirken mutlaka Tanrı'ya dönük olmalıdır. İnsan biyolojik yapısının dışında tarihsel bir varlıktır da. Bu zamana kadar yaşadığı tüm süreçler içerisinde bir iradeye bağlı olarak özgürleşmiştir: Tanrı iradesi. Doğal varlık halinden çıkıp varoluşunu aydınlatırken de yalnız değildir. İnsanın özgür bir irade olarak kendisine yönelmesi ve kendisini bilmesi ölçüsünde Aşkın varlığı bilmesi gerçekleşir. Bizatihi-varlığa kavuşan kimse Aşkınlığın sesini ve sessizliğini dinleme imkânına da sahiptir artık.³⁹²

Jaspers'e göre insan kendisinden net bir şekilde emin olmaz, bu noktada gizliden gizliye Tanrıya ihtiyacı vardır. Çevresindeki geçici telkinlerden daha sağlam bir faaliyete ihtiyacı vardır. Eğer zorunlu olarak bir müdahale gerekecekse bu, insana özgürleşme imkânını da taşıyan Tanrı yargısı olabilir ancak.³⁹³ İnsan bu imkâna kavuşmazsa, sıkıntı içinde bir hayat sürmeye devam edecektir ki bu sıkıntılı anlarda insanın karşısına pek çok durum çıkacaktır. Şimdi Jaspers'in sınır durumları adını verdiği, insanın varoluşunu gerçekleştirmesinde önem arz eden bir diğer konuyu aydınlatmaya çalışalım.

2.3 SINIR DURUMLARI

İnsan istesin veya istemesin dünya içinde bir konuma sahiptir. Bu konum dâhilinde karşısına pek çok durum çıkmaktadır. Jaspers'in burada ele aldığı insan konkre (somut), dünya-içinde-varlık (Dasein) haliyle insandır. Bu insan kimi zaman fırsatlar kazanır, kimi zaman bunları kaybeder, kimi durumlar karşısında iradesini kullanır ve seçme şansı söz konusuysa kendisini bir durumdan ötekine sevk edebilir. Fakat bazı özel zamanlar vardır ki insan bunlar karşısında kayıtsız kalmamakta fakat herhangi bir şey yapabilir durumda da olamamaktadır. İşte bu mahiyeti içerisinde sınırlı kalan, anlık görünüşleri başka ve her şeyi yenen kuvvetleri olsa da değiştiremediği

³⁹¹ Bedia Akarsu **Çağdaş Felsefe**, s. 212

³⁹² H.J. Blackham, **a.g.e.**, s. 63

³⁹³ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 80

durumlar söz konusudur. Kimi zaman *ölmeye, ızdırap çekmeye, mücadele etmeye mahkûmum, tesadüfün hâkimiyeti altındayım, durmadan kendimi suçlu buluyor ızdırap çekiyorum*. İşte Jaspers'e göre varoluşumuzun bu durumlarına 'sınır durumlar' adı verilir.³⁹⁴ Bu durumlar insanın kaçmak istese de gerçekleştiremediği veya durumunun akıbetini değiştiremediği durumlardır.

İnsan sonlu varlık olarak sürekli araştırma ve kendini anlamlandırma çabası içindedir. Eğer bu araştırma halinde olmazsa yok olup gitmeye mahkûmdur. İnsanın uyanışı karşısına çıkan güçlükler sayesinde gerçekleşecektir.

Jaspers de: "*İnsan, kendi sonluluğu içinde, olasılıklarını sonsuza doğru uzattığını hissettiğinde, kendisi için en zor bilmece halini almaktadır.*"³⁹⁵ diyerek bu araştırma içindeki insanın tasvirini yapar.

İnsanlık tarihi boyunca bu araştırma sürmüştür, insanın aydınlatılabilmesi çabası ve insanın da kendisini anlama/anlamlandırma çabası süregelmiştir fakat Jaspers'e göre insan oluşumun sebebi zamanla daha da anlaşılmaz olmuştur.³⁹⁶ Her bir kendi üzerine düşünmede ortaya bir takım zorluklar çıkacaktır. En başta insan sonluluğun ne demek olduğu ile yüz yüze gelmektedir. Bütün canlı varlıklar içerisinde sonlu olduğunun bilincinde olan tek varlık insandır.³⁹⁷ Yoksa diğer varlıklarla birlikte ortak olarak sonluluğunu yaşayacaktır. İnsan bunu yaşamak zorundadır. Bu durum insanı bir takım sıkıntılar içerisine sokar, varoluşun getirileriyle yüzleşmek insana acı verir fakat bu durumun aşılması sonucunda insan iyileşir.³⁹⁸

İnsan sonluluğu içerisinde, bunun bilincinde olduğu için duraksamaz. Hayatı boyunca ilerler durur. Bu ilerlemede öyle bir zaman olur ki karşısına

³⁹⁴ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 37

³⁹⁵ Karl Jaspers, **Felsefi İnanç**, s. 48

³⁹⁶ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 56

³⁹⁷ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 63

³⁹⁸ Irvin Yalom, **Varoluşçu Psikoterapi**, çev. Z. İyidoğan Babayiğit, İstanbul, 2001, Kabalcı Yay., **a.g.e.**, s. 27

aşamayacağı güçlükler çıkar ve kendisini duvara çarpmışçasına sarsılmış halde bulur. İnsanın içinde bulunduğu durumlar ne kadar değişiyor olsa da insan bir şekilde bu durumlar içerisinde olmaktan kurtulamaz. İnsan bu duvarlara körcesine çarpmaz. Bu duvarlarla karşılaşmak gerçek anlamdaki türden bir zararla sonuçlanmaz. Çünkü bu duvarlar bizi varoluşa yakınlaştıracak şansı sunmaktadır. Ölüm, ıstırap, mücadele ya da suçluluk duygusu da olsa, bunları sınır olarak yaşamak, orada duvardan başka bir şeyi görmektir.³⁹⁹

Sınır durumlarıyla karşı karşıya kalan bilince günlük, sıradan, ampirik bilincimizle erişmemiz mümkün değildir. İnsan bu durumları aştığı takdirde Aşkınlıkla bağlantı kurabilir.⁴⁰⁰

Jaspers'in sınır durumlar ismini vermesinin sebebi bu durumların tıpkı birer duvar gibi aşılamaz oluşudur. Aşılamadığı noktada insan bunların sınır olduğunun bilincine varır. Bu durumlar içinden sıyrılmak veya onu hiç yaşamamak mümkün değildir. Dolayısıyla insan bu durumlar içerisinde olmaya mahkûm varlıktır. Çünkü bu durumlar içerisinde kendisini kurtarmaya çalıştıkça karşısına bir başka sınır çıkmaktadır. Bu durumlar kendi başlarına değil, belli zamanlarda değişebilir niteliktedirler fakat yine de son olarak *"varlığın kendine ait olan genel olgulardır."*⁴⁰¹ Jaspers'e göre bu sınır durumları belli biçimler alan fakat varlığın esas itibarıyla özüne ait olan ve kendisinden kaçamadığımız bir tehdittir. Bu durumlar sürekli değişim içinde de değildirler. Yalnızca karşımıza çıkan görünüşlerinde değişiklik söz konusudur. Bu sınır durumlar bizim varlığımızla da doğrudan bağlantılıdır.⁴⁰²

Varoluşla birlikte oluşuna dikkat çekmemiz yerinde olacaktır. Jaspers'in bahsettiği sınır durumları insanın varoluşuyla doğrudan

³⁹⁹ Jacques Collette, **a.g.e.**, s. 88

⁴⁰⁰ "A Unification Thought Appraisal of the Existentialist Analysis of Human Existence", **Essentials of Unification Thought**, Unification Thought Institute, 1996, s.3

⁴⁰¹ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 62

⁴⁰² Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 62,63

bağlantılıdır. Şöyle ki bu durumlar insanı dışardan sıkran durumlar olarak gözüktense de aslında insanı içten belirleyen durumlardır.⁴⁰³

Sorgulama halindeki insan, bir takım zorluklarla karşı karşıya kalacaktır. Bu zorluklar sınır durumları olarak adlandırılan ölüm, acı, savaş, suç, hastalık, yaşlılık vb. kavramlar ile açıklanmaktadır. İnsan yaşadığı sürece söz konusu bu durumlarla mücadele etmekten kaçamayacaktır.⁴⁰⁴ Bu durumlardan *ölüm* Jaspers'in özellikle üzerinde duracağımız sınır durumlarından ilkidir.

Ölüm

Belki de sınır durumları içinde en temel olan gerçeklik ölüm meselesidir. İnsanın faniliği ve bu dünya içine fırlatılmış oluşu özellikle sınır durumlarında belirlemektedir. Bu noktada ölüm kendisini açık bir şekilde sınır durumlarında ortaya çıkarmaktadır. *Tıpkı doğumun zamansal görünüşün başlangıcı olması gibi*⁴⁰⁵ ölüm insanın sonluluğunun ifadesidir.

*“Bütün canlı varlıklar doğumda ve ölümden içkindirler. Doğan bir kişi eğer o kendine gelirse, öteden beri dünyada olduğunu sanır ve geriye baktığında aydınlatamadığı bir uykudan uyanmış gibi olur.”*⁴⁰⁶

Felsefe tarihine baktığımızda ölüm meselesi esas itibariyle inceleme konusu olmamış, varoluş Felsefesinin bir mana yüklemesi sonucu dikkatleri üzerine çekmiştir.⁴⁰⁷ Varoluş felsefecilerinin önemseydiği bu konu sadece ölümün içeriği veya nasıl meydana geleceği olmaktan çok, insanın sınır durumdayken dikkat çekilen ölümün, insan hayatına etkisi ve insan hayatı için nasıl bir manaya sahip olduğudur. Yine aynı şekilde esas itibariyle dikkat

⁴⁰³ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 63

⁴⁰⁴ “A Unification Thought Appraisal of the Existentialist Analysis of Human Existence”, s.3 (Erişim) <http://www.tparents.org/Library/Unification/Books/Euth/Euth03-05.htm> ,05 Ocak 2010

⁴⁰⁵ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 167

⁴⁰⁶ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 161

⁴⁰⁷ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 77

edilen nokta bir başkasının ölümü olmamakta, insanın kendi hayatının ölüm tarafından nasıl tehdit edildiğidir.

Jaspers düşünce yapısında, ölüm açıklamasında, ölümden ürkmek veya telaşa kapılmak gibi bir düşünce söz konusu olmamaktadır. Eğer bir korku olacaksa bu “*hiçlik karşısında duyulan korkudur.*”⁴⁰⁸ Varoluş hiçlik karşısında kaldığında kaygı duymaya başlayacaktır ve bu yüzden ürkecektir. Varoluşçu düşünürlerin pek çoğunda çıkış noktası olan tutum bu hiçlikten yola çıkılarak duyulan ümitsizlik halidir. İşte bu durum aynı zamanda insan için bir sınır durumu karşısında kaldığının göstergesidir. Aynı şekilde acı çekme de bir tür sınır durumudur.⁴⁰⁹ Kimi zaman da ölümlü varlıklar olduğumuzu unuturuz fakat aslında “*Ölüm herkesin önündedir ama ne zaman öleceğimizi bilemediğimizden, sanki o hiç gelmeyecekmiş gibi yaşarız.*”⁴¹⁰ Ölüm insanın boş hayallere kapılmasını önler.⁴¹¹ Bunun aksine, ölümün idrakinde olan insan ileriye doğru adım atmaya yönelecektir.

Ölümün idrak edilişiyle beraber ölüme karşı duyulan bir teslimiyet değil, tam tersine o korkuyu yenmek ve her zaman için ileriye doğru adım atmaya cesaretlenmek söz konusu olmaktadır.

“*Ölüm perdelenir(gizlenir), o unutulmak istenir. Ya da bunu tersi olur: Sürekli olarak ölüm düşünülür, hayat savsaklanarak yapılır bu.*”⁴¹²

Jaspers’e göre doğan ve bu dünyaya gelen her şey ölmeye mahkûmdur. Tıpkı cinsel hayat gibi hayatla iç içedir. Kişisel varlığın kökeninde sır olarak kalmaktadır. Çünkü onu yaşadıktan sonrası ve o an hakkında hiçbir tecrübeye sahip olamamaktayız. Ölüm bilinci daha çok sınır durumlarında karşımıza çıkmaktadır.⁴¹³ Burada esas önemli olan ölümün nasıl gerçekleşeceği değildir, bu tecrübenin yaşanması ve ölümün manasıdır.

⁴⁰⁸ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, s. 163

⁴⁰⁹ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, s. 210

⁴¹⁰ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, s. 161

⁴¹¹ Otto Fredrich Bollnow, *a.g.e.*, s. 82

⁴¹² Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 169

⁴¹³ S. H. Bolay, *Felsefe Dünyasında Gezintiler*, s. 47

Bu durum kaçınılmaz şekilde yaşanmak zorundadır. Bize bu konuda yardım ne dinden ne da ilahi bir inanıştan gelir. Biz bunun üstesinden felsefe yoluyla gelebiliriz. *“Felsefe yapmak ölmeyi öğrenmek demektir.”*⁴¹⁴ Yani varlıktaki başarısızlığın farkına varmak veya sınır durumlarından herhangi biriyle karşı karşıya kalmak.

*“Ölümden sonraki korku ölmekten korkudan çok başkadır, eğer o kişinin kendi hayatının bitmesinden sonra ortaya çıkan ruh durumu olarak kavranırsa, o kişiyi ölümden bu şekilde korkmaktan tıbbi tedavi kurtaramaz.”*⁴¹⁵ Onu kurtaracak olan şey felsefe edimi olacaktır.

*“Sadece canlı bilinç ölümü bilir. Ancak ölüm üzerine biliş ölümü bizim için realite haline getirebilir. Bundan sonra sınır durumu gelir: En sevdiğim insanlar ve ben kendim kişisel bir yaratık olarak sona ereceğiz.”*⁴¹⁶

Hayatın bir parçası olan ölümden korkulur fakat aslında bu korku yersizdir. Çünkü aslında insanın esas korkması gereken farklı şeyler söz konusudur. Mesela bir partiye sım sıkı bağlanmaktan kaynaklanan kişinin gerçekten kaybedilmesi, kişinin dünya üzerinde şeyleşmesi veya orada-varlığa geri dönmesi. Böylece kişi aslında yaşamda ölmüş olur.⁴¹⁷

Ölüm insanın karşısında net bir şekilde durmamakta fakat hayat içinde saklı bulunan gerçekliğiyle sürekli onu rahatsız etmektedir. Sonucunda onu bir güvensizlik içine sokmaktadır: “Ben-artık-olamayacağım” düşüncesi. Bu durum insana bu güvensizliği yaşatır ve insanda baş dönmesi yaratır.⁴¹⁸ Bu durum karşında ortaya çıkan sonuç insanın kendi varlığının mutlak bir şekilde tehdit altında olduğunun işaretini sürekli olarak yaşatmaktadır. Jaspers, insanın derinden hissettiği korkuya “varoluş korkusu” demek ve onu basit anlamdaki “varlık korkusu”ndan ayırmaktadır.⁴¹⁹ Burada esas dikkat çekilmek

⁴¹⁴ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 66

⁴¹⁵ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 162

⁴¹⁶ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 161

⁴¹⁷ H. J. Blackham, **a.g.e.**, s. 58

⁴¹⁸ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 100

⁴¹⁹ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 101

istenilen nokta devamlılığın elden gitmesi değil, kaybedilen varlığın değerine duyulan korkudur.

Eğer ölüm gerçekleşmemiş olsaydı insanın kendisine yönelmesi de zorlaşacaktır. İnsanın kendini aşması gerçekleşmeyecektir. Bollnow'a göre varoluş felsefesinde insanı varoluşu noktasında en aydınlatan durum ölümdür, insanın ölüm tehdidi altında oluşudur.⁴²⁰ Heidegger bu noktada Jaspers'le benzer olarak, ölüm yetisinin insanın hem hürriyeti hem de tarihsel varlığı dolayısıyla zorunlu olduğunu iddia eder.⁴²¹ İnsan daha doğumdan itibaren bu sonluluğun içindedir. Bu haliyle o '*yüzü ölüme dönük varoluş*'⁴²² tur. İnsan çoğu zaman şekilden ibaret yaşamaktadır. Ölüm bile insanın uyanmasını sağlayamaz. Kişi bu noktada kendi isteğiyle ancak sarsılmaktadır. Ve sonrasında varoluşunu sıradanlaşmaktan kurtarabilmektedir.⁴²³

Ölümün sürekli ensede hissedilmesiyle, insan bazı şeylere öncelik verir ve asıl olanı gereksiz olandan ayırt etme zorunluluğu altında kalır. Diğer türlü insanın ölümsüzlüğü söz konusu olduğunda, amaçsız ve gelişigüzel şeylere saplanıp kalabilir. Ölüm sayesinde hayatın anlamı kazanılmaktadır. Ölüm, insanın hayattayken henüz karşılaşmadığı bir şeydir fakat tıpkı bir meyvenin çekirdeğinde onun meyve olma potansiyeli mevcut olduğu gibi, hayat içindeki gerçekliği derinlerde mevcut olmaktadır.⁴²⁴ Ölüm sayesinde insan huzursuzluğa sevk edilmekte ve varoluşsal anlamda özgünlüğe gidecek yolda kendisine imkân yaratmak zorunda oluşunun bilincine vardırılmaktadır. İnsan bu durumları kabul etmeyi öğrenebilir, eğer bunu başarır ve kendi yararına bu durumları kullanabilirse kendinde varlık olma halini de kazanabilir.

⁴²⁰ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 84

⁴²¹ S. H. Bolay, **Felsefe Dünyasında Gezintiler**, s. 45

⁴²² Jean Wahl, **a.g.e.**, s. 19

⁴²³ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 89

⁴²⁴ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 99

“Ancak ölümü düşünmekle kişisel varlığının sarsılması hali ortaya çıkarsa, o zaman varoluş uyanmış olur. O hiçlikten umutsuzluğa kapılarak kendini bulamaz, ya da ebediyetin kesinliği içinde kendini kendine armağan edilmiş görür.”⁴²⁵

Ölüm sayesinde insan bazı şeylerle de yüzleşmektedir. Ölümün inkâr edilmesiyle hayat küçülür.⁴²⁶ Özellikle de varoluş sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. İnsan bu yolla kendi hayatıyla ve hakikatiyle yüzleşme imkânını elde eder. Bu sayede sürekli kaçtığı bu yüzleşmeden kurtulamayacağı fikrine varır. Buradan yola çıkarak ölümün, varoluşun açığa çıkmasında belirleyici temel noktalardan birisi olduğu söylenebilir.

Jaspers ölümden sonrası için sevgi dolu, gerçekte aydınlatılmış bir mekân olarak tasvirde bulunur. Tabii olarak ölüm sonrasını deneyimleyen yoktur bu yüzden aydınlatmaların hepsi kesinlik dışıdır. Biz öleceğimiz bilgisine sahibiz ama ölü oluşun durumunu bilmiyoruz. Jaspers’e göre ölümden sonrası şu ihtimal dâhilinde olacaktır: *“Biz sevgili ölülerin doğrultusunda ölürüz, onlar bizi aralarına alırlar, bizi hiçliğin bir boşluğu içine almaz, tersine gerçekten yaşanmış olan hayatın zenginliği bizi kabul eder. Sevgi dolu, gerçekte aydınlatılmış olan bir mekânın içine gireriz.”⁴²⁷*

Jaspers sınır durumları içerisinde ölüm dışında savaş ve suç kavramlarına da işaret eder. Ona göre Savaşma hali yaşam içinde zorunluluk olarak karşımıza çıkar. İnsan savaşma halinde olmadan yaşayamaz. İnsan bu yaşamını sürdürürken mecburen başkalarının olanaklarına da engele olacaktır. Bunun sonucunda karşımıza bir başka sınır durumu çıkacaktır; suç. Kendi yaşamımla ilgili davranımlarda bulunurken diğerlerinin varoluşunu engelleyebilirim. Yine hiçbir şey yapmazsam da suçlu olmuş olurum. *“Bir şey yapabildiğim halde yapmıyorsam, hiçbir şey yapmamanın sonucu karşısında*

⁴²⁵ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, s. 168

⁴²⁶ Irvin Yalom, *a.g.e.*, s.55

⁴²⁷ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, s. 172

*suçluyum.*⁴²⁸ Yani sonuçta her halükarda suç işlemiş olurum ve bu sınır durumundan kaçamam.

2.3.1 Sınır Durumları Karşısında /Vasıtasıyla İnsanın Uyanışı

İnsan bu sınır durumları sayesinde içinde yaşadığı hayatın anlamıyla ilgili de bir takım gerçeklerin farkına varır. Örneğin gerçeklik denilen şeyin aslında belli bir düzen veya uyum içinde olmadığını tam tersine bünyesinde belli zıtlıklar taşıdığının farkına varır. Ve en önemlisi de insanın kendi varlığının eksikliğinin farkına varılmasını sağlar.⁴²⁹ Örneğin açıkladığımız sınır durumlarından ölüm, insanın korkuya kapılmasını engeller, insanı kasvetli kötümserlik varoluşuna mahkûm olmaktan kurtarır. İnsanın otantik hayat tarzına yönelmesi için itici güç olur.⁴³⁰ Otantik yaşam iletişim dışında mümkün değildir. İnsanın kendisini izole etmesiyle bu yaşamdan uzaklaşmış olur.⁴³¹

Uç durumlar insanda bir şekilde huzursuzluk duygusunun açığa çıkmasına neden olur. İnsan, sınır durumları sayesinde kendisini varoluşunu gerçekleştirmeye zorlayacaktır. Çünkü sınır durumları insana, kendi kaybolmuşluğunu hatırlatmaktadır.⁴³²

İnsan kendi özgün varoluşunu gerçekleştirmeye zorlanmıştır.⁴³³ Her zaman içinde bulunduğu dünyaya yönelik olmuştur ve bu sebeple de esas yapması gerekeni unutmuştur. İşte bu unutkanlığın farkına sınır durumları sayesinde varacaktır. İnsanın her zaman içinde bulunduğu dünyaya karşı zaafı söz konusu olacaktır, kendi özgün varoluşunu gerçekleştirme söz konusu olduğunda dahi bir tarafı bundan kaçınmak isteyecektir ama kişi bu noktada kararlı olmak zorundadır.

⁴²⁸ Bedia Akarsu, **Çağdaş Felsefe**, s. 210

⁴²⁹ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 64

⁴³⁰ Irvin Yalom, **a.g.e.**, s. 57

⁴³¹ David A. Freeman, "Karl Jaspers and a Politics of Authenticity", **Philosophical Studies**, 1986, vol. 31, s. 311

⁴³² Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 64

⁴³³ Otto Fredrich Bollnow, **a.g.e.**, s. 65

2.3.2 Kaçınılmaz Durum Olarak İflas

Varoluş felsefesinin bir tür başarısızlık felsefesi olduğu ifade edilirse yanlış olmaz. Yalnız burada insanın otantik başarısızlığı söz konusudur.⁴³⁴ Yoksa bu başarısızlık bizim günlük anlamda kullandığımız yapay başarısızlıktan farklıdır. Otantik başarısızlık varoluş imkânının ortaya çıkarılması için gereklidir.

Sınır durumlarının fark edilmesiyle karşımıza ya hiçlik çıkar ya da her şeye rağmen ve her şeyden önce kaybolup giden dünya olmanın ne olduğu hissedilir.⁴³⁵ Burada doğrudan ümitsizlik baş gösterir ve bu aslında insan için dünyanın ötesini gösteren, insanı varoluşuna iten bir tür işarettir. Sınır durumlarının kaçınılmaz oluşu ve yine insanın özüne ait oluşu kaçınılmaz olarak insanın peşinde olacaktır. Bu durumdan kurtulmak varoluş aydınlanması, insanın kendisine dönmesi yoluyla sağlanacaktır. Yoksa kaçınılmaz durum, iflas ile karşı karşıya kalınmak zorunda olunur.

*“Ölüm, tesadüfler sonucu karşımıza çıkan durumlar, suç ve aynı zamanda içinde bulunduğum dünyanın güvenilmezliği karşısında, iflasla karşı karşıya kalırım. Bu noktada insan için önemli olan bir noktada iflası nasıl öğrendiği olacaktır. Çünkü iflasın nasıl öğrenildiği, insanın hangi yönde oluştuğunu göstermektedir.”*⁴³⁶

İnsan kendisi iflasın eşiğinde bulduğunda bundan kurtulmanın bir yolunu arar. Jaspers' e göre *felsefe bunu vermeye muktedir değildir*. Fakat yine de *bütün felsefe yapmalar, bir dünyayı yenmedir, kurtuluşun eşidir*.⁴³⁷

İnsan, kaçınılmaz olarak iflasa düşerse bu şekilde yaşamak zorundadır. Çünkü Jaspers'e göre insan bir yandan canlı olmanın verdiği

⁴³⁴ J. M. Bochenski, **a.g.e.**, s.231

⁴³⁵ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 40

⁴³⁶ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 39

⁴³⁷ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 40

arzu içinde ve diğer yandan da iflas durumunun kendisine yaşattığı acı ile yaşamına devam eder.⁴³⁸

Jaspers “*Sınır durumları, ölüm, tesadüf, suç ve dünyanın güvenilmez oluşu, bana iflası gösterir. Dürüst bir muhasebe sonunda kendimi çekip çıkaramayacağım toptan iflas karşısında ne yapayım?*”⁴³⁹ diye sorar. Sınır durumlarının daha belirgin bir hal alması insanın kendi kendine yönelmesine bağlıdır. İnsan kendisine yönelir, kendisini anlama yolunu seçerse sonucunda sınır durumlarının farkındalığına varır. İnsan sınır durumlarının farkına vardığında ve onlarla yüz yüze kaldığında bilimsel alanda uğrayacağı başarısızlıktan farklı türde bir başarısızlığa maruz kalır. Bunun sonucunda da bunalım yaşamaya başlar. İnsan sınır ruh hallerinde sarsılarak, kendi içinden yola çıkarak bir hiç olduğunun ve kendi gücüyle daha ileriye gidemeyeceğinin farkındalığına⁴⁴⁰ erişir. Artık son bunalım halinde insan öyle bir hal almıştır ki zemin ayakları altından çekilmiştir sanki. Bu yüzden *sınır durumları (ruh durumları) kendisine çarptığımız duvar gibidir*. İnsan bu duvarlarla yüzleşmezse kendi mahiyetine ulaşamaz. Bu karşılaşmanın her defasında insan, yine kendi kendisine döner.

“...*tabiata hâkimiyette hesaplanamayan şeyler kalıyor, dolayısıyla devamlı tehdit, netice olarak da bütünde iflas: ağır yorucu iş, yaşlılık, hastalık ve ölüm ortadan kaldırılamaz.*”⁴⁴¹

Sınır durumları sonucunda içinde bulunulan durumdan kurtulmak mümkün müdür? Bu soru önem taşır. Jaspers’e göre bu durumdan kurtulmak tam anlamıyla mümkün değildir. İnsan bu durumdan kurtulmaya çalışırsa çalışsın hep bir şekilde bu noktaya bağlı kalmak zorundadır. İnsan bu durumu 2 şekilde yaşayabilir: İlkinde bu duruma kendisini kaptıracak, mutsuzluk halini yaşayacak, devamında da korku ile yüz yüze kalacak ve dipsiz bir uçuruma gömülecek nihilistik bir tutum içinde olacaktır. Buna

⁴³⁸ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 121

⁴³⁹ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 39

⁴⁴⁰ Wilhelm Weischedel, **a.g.e.**, s. 368

⁴⁴¹ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 38

karşılık bu ruh durumunu üstlenir ve ona katlanırsa da kendi kendisi için faydalı bir aşamaya geçmiş olacaktır.⁴⁴² Sonuç itibarıyla insanın yapacağı şey açıktır; *kişisel varlığının kaçınılmazlığını onaylamak*. Ayrıca insan *ölüme evet demelidir ve acıya, savaşa, suça ve yazgıya (kadere) evet demelidir*.⁴⁴³ İşte bu iki gerekçenin gerçekleşmesi halinde insan karşısına zorunlu olarak çıkan sınır durumlarına katlanabilir ve asıl varoluşunun gerçekleşmesini sağlayabilir.

Varoluşunu gerçekleştirmek isteyen insan kararlı olmak zorundadır. Bu kararı verdikten sonra da iş bitmez. Sonrasında bu kararının nasıl gerçekleşeceğinin sıkıntısını duymaya başlar ve bir iç daralması yaşar. Bu sıkıntıyı aşmaya çalışırken kendisini koruma altına almak isteyebilir. Yani sığınacak bir insan ya da dini bir kurum aramaya girişebilir. Burada aradığını bulamayan insan kendisini daha büyük bir tehlike içine atabilir: Kuşkuculuk ve Nihilizm.⁴⁴⁴ Burada da kendisine dayanak bulamayan insan, sürekli bir karar verme, yeniden kararlar alma sürecinde olur. Bu karar verme sürecinde sorumluluğun yine kendisinde olduğunu bilir.

*“Dünyayı bir varlık ahengi içinde görmek, mesut anlarda dünya yaşantısının sihri kaptırır insanı. Buna karşılık, korkunç felaketlerin tecrübesi ve realiteyi çıplaklığıyla gören ümitsizlik başkaldırır. Bu ümitsizliğin doğurduğu direnme, varlık-ahengine karşı, şu cümlede ifadesini bulan nihilizme getirir: Her şey saçma.”*⁴⁴⁵

Burada bahsedilen iflas hali yani nihilistik tutumda olan hal, gerçek olmayan iflastır. Gerçek olan iflas insanın kendisinin mahvolduğunu bilmesi ve bunun sonucunda varolmaya tutulması manasını taşır. İflastan emin bir şekilde kurtulmak ancak bu ikinci yolla gerçekleşir. İnsan bunu sadece kendisi tecrübe edebilir. Her iflas insanı yine başlangıca sevk eder. Doğa

⁴⁴² Wilhelm Weischedel, **a.g.e.**, s. 368,369

⁴⁴³ Wilhelm Weischedel, **a.g.e.**, s. 369

⁴⁴⁴ Bedi Akarsu, **Çağdaş Felsefe**, s. 211

⁴⁴⁵ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 91

içine gizlenmiş olarak tasvir ettiği şifrelerin kaybolması hali insanı iflasa sürükleyecektir.

Şimdi son olarak Jaspers'in şifre (signa) olarak adlandırdığı Aşkın varlığın açıklanışında insanı bir çaba içerisine sokan gizli işaretlere bakalım.

2.4 DÜNYA İÇİNDE GİZLİ ŞİFRELER

İnsan pek çok fiziksel objeyle donatılmış bir çevre içinde kendisini bulmuştur. Bu içinde bulunduğu evren kendisine sonsuza giden bir araştırma yolu için zorla açılmıştır.⁴⁴⁶ Çevresinde madde değişimleri, hareketleri, şekillendirmeleri ile hareket gösteren bir maddeler evreni bulunmaktadır. Sözüünü ettiğimiz bu evrenin insana ihtiyacı yoktur. Yani Jaspers'in kendi ifadesiyle bu evren *“ne denli muazzam olsa da, eğer bir toz taneciği dünya ve onunla birlikte biz, ekrandan silinsek de aynı kalacaktır. Evren bizim için var değildir.”*⁴⁴⁷ Hayat hem çok karmaşık bir yapıya sahiptir hem de tıpkı yaşam belirtisi gösteren canlı gibi bir vücuda sahiptir. Fakat bunun yanında maddeden oluşan yapısı, kimyasal bir bütünlüğü sahip bir vücut olsa da tek başına bu haliyle açıklanıp sonuçlandırılacak bir öneme sahip değildir. Yani *“hayat sadece canlı bir vücut değildir, tersine iç dünyasıyla ve çevresiyle, içinde etkin olarak hareket gösterdiği bir kişisel varlıktır”*⁴⁴⁸da.

Bilim, dünya içinde bulunan cisimleri sonsuza kadar araştırabilir. İşte bu sonsuzluk manasında dünyanın tam olarak kavranmasının mümkün olmadığı açıkça karşımızda durmaktadır. Dünya kendisini bize net bir şekilde açmıyor değildir. Tam tersine önüme serili olarak durmaktadır fakat kendi içinde çelişkilidir de.⁴⁴⁹ İşte bu noktada Jaspers'in dünya ile ilişkili olarak ileri sürdüğü Şifreler karşımıza çıkmaktadır.

⁴⁴⁶ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, s. 23

⁴⁴⁷ Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 36

⁴⁴⁸ Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 26

⁴⁴⁹ Karl Jaspers, *a.g.e.*, s. 31

İnsanlık, tarih boyunca Aşkın Varlığın gözle görülmeyen tarafının nesnelleştirilebilmesi için şifreler ortaya koymuştur. Jaspers'e göre bu durum insanların en erken dönemlerinden itibaren gerçekleşmiştir. İnsanlık hep şifreler dünyası içinde yaşamıştır.⁴⁵⁰

İnsan bulunduğu evren içinde özel bir konuma sahiptir. Anlama ve anlamlandırma yeteneği ile varolmuştur. Fakat bu haliyle insan, çevresinde ve kendisinde olup biten her şeyin bilgisine ulaşamaz. Çünkü dünya realitesi dünya içindeki Tanrı ve varoluş arasında kaybolucu bir niteliğe sahiptir.⁴⁵¹ Dünya aslında hep kendisini bir şekilde gizli tutmaktadır.

Özellikle gizemli olan bu durum kendisini Aşkın Varlıkla ilişkili boyutta daha fazla hissettirir. Aşkın Varlık her şekilde mümkündür fakat doğada gizli olan çeşitli semboller ve şifreler yoluyla gizli kalmaktadır. Jaspers'e göre bu sembollerin şifrelerinin çözülmesi gereklidir. Dolayısıyla şifrenin insan için en önemli tarafı Aşkın olanı göz önüne getirilmesini sağlamaktır. Bütün varoluş şekilleri Aşkın varlığın birer şifresidir. Bir dağ ya da Tarih ya da bilinç her biri birer şifredir. Bunların okunup anlaşılır kılınması bir sanattır. Özellikle tarih, felsefe, sanat gibi alanlarla insan Aşkınlığa ulaşılır.⁴⁵² Jaspers'te belli bir kurumsal inanç olmadığı için Tanrı'nın bize kendisini iştirtmesi yine kişinin kendi özgürlüğü içerisinde ve bu şifreler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Diğer türlü Tanrı'nın ne objeleştirilmesi mümkün olunur ne de suje varlık hale getirilmesi. Bu noktada önemli olan şifrelerin okunmasıdır. Bu okuma yöntemi felsefi düşünce yollarıyla gerçekleşir. Jaspers şifrelerin bedensel olarak düşünülmesine 'temel yanılgı' adını verir. Genel olarak insanın özünde bedenselleşme yaklaşımı bulunmaktadır.

Vahiy inancı bu bedenselleştirmenin kurumsallaşmış şeklidir. Bir yandan kendisini fiziksel bir biçimde açığa çıkarmaktadır; öte yandan Aşkın Varlığın kendisi bir inanç olduğundan, realitelerden kesin bir şekilde farklı

⁴⁵⁰ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 6

⁴⁵¹ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s. 90

⁴⁵² Unification Thought Institute, **a.g.m.**, s.3

olma zorunluluğunu taşıdığı için onların Aşkınlığına işaret etmek zorundadır.⁴⁵³ Bu anlamda çelişkiden kurtulamamaktadır.

Şifreler insanın karşısına iki alanda ortaya çıkabilir. Bu alanlardan ilki insanın sürekli içinde bulunduğu ve temas halinde olduğu objektif alan, diğeri ise egzistansla ilişkili olan subjektif alandır. Objektif alan da kendi içinde alanlara ayrılabilir. Bu ayrım şifrelerin tabiatıyla ilişkilidir. İlki *Tabiatın tecrübesidir* ki bu tabii bir dil olarak karşımızda durur. Diğer ikisi *dini efsaneler* ve *felsefi nazariyeler* olarak adlandırılabilir. Bu ikisinin durumu tabii olmaktan çıkmıştır ve artık insani dille ilişkilendirilmiştir. Objektif alandaki bu şifrelerin anlam kazanabilmesi, kişinin bu şifrelere bizzat kendinde şifreler olarak bakmasıyla gerçekleşir.⁴⁵⁴ Cassirer de *İnsanın Kosmostaki Yeri* adlı eserinin bir bölümünde insanın simgeler dünyasına yaşadığına işaret etmektedir. Ona göre de insan yalnızca fiziksel niteliğe sahip bir evren içinde yaşamamaktadır. Dil, söylence ve sanat vb. ile donatılmış simgesel bir düzen içersindedir.⁴⁵⁵

Peki, bu şifreler nasıl açığa çıkarılacaktır? Şifrelerin okunması metafiziğin en önemli metodudur. İnsanın içinde yaşadığı dünya sınırlarında şifre olmayan hiçbir şey yoktur. Bütün varoluş, tabiat ve tarih, başlı başına şuur; bizzat insanın kendisi tabiat ve dünya ile birliği, hürriyeti. Bunların her biri aynı zamanda Aşkın Varlığın şifreleri olabilirler. İnsan bu şifreleri bir tür sanatsal aktivite gibi çözebilir. Bunlarla beraber Bochenski'ye göre "*Felsefi spekülasyon da, bir şifre okumadır. Tanrı ispatları da spekülatif şifre okumalarıdır, kaynakları egzistansın şuurundadır. Fakat transandans, hiçbir zaman ispat edilemez, ondan emin olunur. Transandansın önemli şifresi, varoluşun kaybolmasıdır.*"⁴⁵⁶

Jaspers de Aşkınlığın şifresinin tabiat içinde olduğuna işaret ederek şöyle der:

⁴⁵³ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 7

⁴⁵⁴ Süleyman Dönmez, **a.g.t.**, s. 41

⁴⁵⁵ E. Cassirer, **a.g.e.**, s. 32,34

⁴⁵⁶ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s.23

“Aşkınlık (Fiziküstü, transandans) eğer o resimlerde hapsedilirse, artık Aşkınlık olmaktan çıkar. Biz onun dilini ancak şifrelerle anlayabiliriz. O bu şifrelerin öte yanında bulunur. Bu felsefe yapışın gerçeğidir.”⁴⁵⁷

Aşkınlık hakkında düşünmek ancak belli bir takım imgeler, tasarımlar ve düşünceler yoluyla gerçekleşebilir.⁴⁵⁸ Fakat bunların Aşkınlığı doğrudan karşıladığı da net bir şekilde ifade edilemez. Bu sözü edilen tasarım, tasvirler Aşkın Varlığı dile getirmek içindir ve bunların şifreleri varolan diğer varlıklardan, gerçekliğin fenomenlerinden tamamen farklıdır.⁴⁵⁹ Maddenin göstereceği enerji, hayatın hamlesi, cemiyetin ideali, ruhun sevgi ve vecd hali bunların her biri Aşkın varlığın birer manzarasının şifreleridirler.⁴⁶⁰

İnsan asıl olanın ne olabileceği sorgusundan yola çıkarak yaşam sürme yolunda olan bir varlıktır ve kendisini saran şifrelerle dolu dünya içinde bu sorgulamalarına cevap bulmaya çalışan varlıktır. Bu şifreler fiziküstü olan bir dildir ki bunlar kişiye özgü bir dil ile karşımızda durmaktadır.⁴⁶¹ İnsan özgürlüğünün farkındalığına varıp, kendini kendi olarak hissettikten sonra belli kararlar içerisine girer. Bunun yanında kişi bu başarıyı elde demezse ne istediğini bilmez ve kararsız hale gelir.⁴⁶² İşte bu başarısızlık haliyle Aşkına ulaşma gayreti içindeyken karşısına şifreler çıkacaktır. Bu şifrelerin aydınlatılabilmesi gereklidir.

“Eğer gerçeği şifrelerde iştirsek, bize görünür. Ve bu hususta hiçbir şey görmek istemeyen akıl yoluyla değil, egzistansımızın gerçekliği yoluyla iştiririz.”⁴⁶³ Biz gerçek olanın şifrelerini veya sembollerini yeme içme maddesi gibi nesnel olarak gözlemleyemeyiz. Bu şekilde bir tutumun

⁴⁵⁷ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 134,135

⁴⁵⁸ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 3

⁴⁵⁹ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 6

⁴⁶⁰ H. Z. Ülken, **Felsefeye Giriş 2**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2008, s. 275

⁴⁶¹ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 141,142

⁴⁶² Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 139

⁴⁶³ Karl Jaspers, **Felsefeye Giriş**, s.50

gerçekleşebilmesi batıl bir inanış olacaktır. Fakat bununla beraber dış alemin varlığı yok sayılamaz.⁴⁶⁴

Peki, şifre nedir ve bu kavramı insan nasıl kavrayabilir? Bu soruya cevap olarak filozofumuz şöyle der:

“Özne-obje bölünmesinde tasarımlarımız, düşünce içeriklerimiz, kendimizin hayalleri vardır. Onlar o sıfatla orada değildirler. Onların anlamları vardır. Bu işaret olarak bir anlam değildir. Nesne oluşun dâhilinde biri diğerinin işareti olabilir, tıpkı bir malın marka işaretinin olması gibi, yol gösterme levhasının kısaltılmış işareti gibi v.s. En doğrusu onun anlamı olan bir başka obje burada olmaksızın bir anlama bürünmesidir. İfade ettikleri anlamın gösterilmesiyle çözümlenemeyen anlamlara biz şifre diyoruz. Onlar bir anlam ifade ederler, ama bir şeyin anlamını ifade etmezler. Mahiyet (Nelik) sadece şifrenin içindedir, onsuz değildir”⁴⁶⁵

İçlerinde insanların yaşamış oldukları dünya tasarımlarının alanı bilim için geçersizdir, ama bu dünya tasarımları şifrelerin bir alanı olarak ebediyen önemlerini korumaktadır.⁴⁶⁶ Şifrelere verdiği örneklerden biri Sina Dağı misalidir. Sina dağında Hz. Musa on emri almıştır. Bunun gibi genel anlamda bakılacak olursa dinler ve efsaneler üzerine bilimler şifreleri toplarlar ve açığa çıkarmak için uğraşırlar.⁴⁶⁷ Tarih içindeki şifreler bizden önce de çeşitli aşamalardan geçmiştir. Çeşitli anlamlara sahip olmuştur. Bu sebeple şifrelerin bize kesin bilgi vereceğini düşünmek hata olur. Şifreler bize sağlam bir zemin kazandıramazlar.⁴⁶⁸ Çok anlamlı bir yapıya sahiptirler. Tam bağlanıldığı anda kaybedilebilirler.

Dünya içinde bulunması haliyle şifreler zorunlu olarak nesneldirler. Fakat burada özel bir nesnellik söz konusudur. Çünkü Jaspers’e göre

⁴⁶⁴ H.Z.Ülken, **Bilgi ve Değer**, s. 20

⁴⁶⁵ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 141

⁴⁶⁶ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 30

⁴⁶⁷ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 136

⁴⁶⁸ Karl Jaspers, **a.g.e.**, s. 142,143

nesnellik kavramının 3 türünden söz edilebilir. Bunlardan ilki *gerçekliğin fenomeni*, ikincisi *Transandans'ın şifreleri* ve sonuncusu da varoluşun nesnelleştirilemez yönünü düşünmemizi sağlayan *varoluşun imleridir*.⁴⁶⁹ Karşımıza esas şifre olarak çıkan Aşkınlık tarihsel dönemler boyunca nesnesiz olmasına rağmen hep bir şekilde nesnelleştirilerek anlatılmaya, açıklanılmaya ve ulaşılmaya çalışılmıştır. Reyhanî'nin aktarımıyla Jaspers'e göre bu durum “*sonlu, duyusal bir varlık olan insanın aşılmaz antinomisidir*.”⁴⁷⁰ İşte bu noktada bu antinominin aşılması yolunda gidilecek yol şifreler içinde olana ulaşmaya çalışmaktır. Aşkın Varlığın şifrelerinin ortaya çıkarılışı varoluşsal bir deneyim ile söz konusu olacaktır.

Aşkın Varlığın nesnel bir görünürlüğü yoktur. İşte bu anda Jaspers'in Aşkın varlığın şifreleri dediği alan herhangi bir görünüm alanı olmayan Aşkın varlığın yerini tutmaya başlar. Jaspers bunlara ‘görünümlerin analogileri’ adını verir. Filozofa göre bu analogiler “*Görünümleri kırıp geçen, ama kendileri görünüm olarak bilgi nesnesi olmayan fark edilebilirliklerdir*.”⁴⁷¹ Asıl özgürlük, varoluşsal özgürlüktür. Ve varoluş imlerinden olan bu özgürlüğün dünya içinde bir nesnesi yoktur. Dolayısıyla görünümlerin analogileri olarak sayılabilecek bir örnek olarak karşımızda durmaktadır.

Şifrelerin 2 farklı yorumlama şekli vardır: *Bilimsel yorumlama* ve *Özümseyici yorumlama*. Bilimsel yorum daha çok bilim dallarının tarihsel anlamda yapmış olduğu tasnifler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Burada yorumcular şifreleri nesnel olarak ele almaktadırlar. Nesnel olduğu için de belirli bir tarihsel sıralama olarak tasnif edebilmektedirler. Şifrelerin *özümseyici okuma* yoluyla yorumlanması ise bilimsel temellendirmeden çok daha farklıdır. Bu şifreler içinde kendi başına deneyimleme ve düşünmeye devam etme⁴⁷² anlamında bir yorumlamadır.

⁴⁶⁹ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 5

⁴⁷⁰ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 4

⁴⁷¹ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 5

⁴⁷² Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 11

Bilimsel yorumlamada bilme arzusuyla yola çıkan yorumlayıcı bu duygusunun yanında estetik bir kaygı ve tarihsel bir merak içindedir aynı zamanda. Bu tutum özümseyici yorumlamanın tam zıttıdır. Bilimsel yorumlamada *haz* temel teşkil ederken, özümseyici okumada şifrelere karşı ilginin ciddi bir yapıda ve varoluşun gerçekleşmesi için *bağlayıcı* olarak düşünüldüğünde gerçekleşebilir.⁴⁷³

Yorumlamanın başarılı olup olmaması yorumlayanda varoluşsal aydınlanmanın sağlanıp sağlanamayacağı ile ilgilidir.⁴⁷⁴

*“Sonsuz derecede olan efsaneler onu öğretmezler. Psikolojik yorumlamalar onu bozarlar. Sadece varoluşsal yaşantı şifrelerin anlamını bize açar.”*⁴⁷⁵

Jaspers hem bilimsel yorumlama türünün hem de özümseyici yorumlamanın bir arada bulunarak, gerçekleştiği izlenimi uyandıran bir yorumlamanın olduğundan bahseder. Aslında bu yorumlama türü *tüm gerçekliği psikolojiye indirgeyen bir metafiziktir*. Jaspers, S. Freud’un psikanalizine dikkat çeker. Fakat bu hem bilim olabilme hem de varoluşsal tatmin sağlayabileceğini iddia eden yaklaşım aslında yıkıcı ve harap edici bir tatmin sağlayabilir. Çünkü yorumlayıcı varoluşsal şifrelere ister istemez bilimsel bir nesne olarak yaklaşacak ve kişinin kendi varlığını tipik bir sinir sistemi olarak açıklayacaktır.⁴⁷⁶ Jaspers bu tutumun kesin olarak hatalı olduğu kanısındadır. Çünkü bilim adamları istedikleri kadar uğraş verseler de doğanın özü her zaman için onlara saklı kalacaktır.

⁴⁷³ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 11,12

⁴⁷⁴ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 12

⁴⁷⁵ Karl Jaspers, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, s. 144

⁴⁷⁶ Nebil Reyhani, **a.g.m.**, s. 12

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Karl Jaspers düşüncesiyle ilişkili olarak temelde söyleyebileceğimiz ilk fikir, insanın gözle görünen, bilimlerin nesnesi olan varlığının ötesinde bir varlığının olduğudur. Bu tespit, yani insanın ele alınışındaki bu eksikliğin fark edilişi çok öncelere uzanmaktadır. İnsan hep bir tarafıyla ele alınmış ve bu haliyle eksik anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Unutulan bu yüz, insanın varoluşsal yanına tekabül etmektedir. Jaspers felsefesinde insanın bu kaybolmaya yüz tutmuş tarafına ağırlık verilmektedir. İnsan yapıp eden, üreten, biyolojik olarak canlılığını sürdüren, insanlarla ilişkide bulunan varlık olmanın ötesinde *varoluşsal* bir varlıktır.

Jaspers'in insan probleminde bu durum Varoluş Aydınlanması olarak isimlendirilir. İnsan bu aydınlanmayı, kendisine dönme edimini ilk olarak *Dasein* yani dünya-içinde-varlık yönünü aşarak, gerçekleştirebilir. Dünya-içinde-varlık yönüyle insan, bir dünya içerisinde yaşam süren, tamamen bilimlerin nesnesi olarak gözlemlenen bir varlık olarak durmaktadır. İnsan bu yönüyle kendisi gibi dünya-içinde-varlık haliyle karşımızda duran diğer canlı ve cansız varlıklardan ayrılmaz. Çevresini sayısız varlık kuşatmıştır. Aslına bakıldığında ona en yakın görülebilecek olan hayvanlar dahi insandan sonsuz derecede farklıdır. İnsan, düşünme yetisine ve kendi kendisinin bilincine sahip yegâne varlık olarak diğerlerinden ayrılmaktadır. Diğer canlılarla birlikte ortak yanı ölümlü varlık oluşudur. Fakat bu durumun farkındalığı bakımından onlardan yine ayrılmaktadır.

İnsan ayrıca felsefe edimi gibi büyük bir şansa da sahiptir. Dünya-içinde-varlık (*Dasein*) halinden kurtulabilmesi, kendi kendisini gerçekleştirebilmesi, içinde bulunduğu unutulmuş, paslaşmış buhran döneminden çıkabilmesi felsefi edimle mümkündür. İnsanın bu durumdan sıyrılması ne dini bir kurumsal yapılanmayla ne de farklı bir inanç türüyle gerçekleşebilir. Varoluşsuz varlık olan insanın, bu halinden çıkabilmesi için destek felsefi düşünüş yolu ile sağlanmaktadır. Bu düşünüş insana, yerin

ayaklarının altından kaydığını hissettirdiği o tedirgin durumun üstesinden gelmesini sağlayacaktır.

İnsan yaşadığı çevre içerisinde tek başına değildir. Mutlak surette diğer insanlarla iç içe olmak durumundadır. Bu durum insanlık tarihi boyunca gerçekleşmiştir. Fakat insan çoğu zaman içinde bulunduğu bu dünyaya bağlı kalmakta, öyle ki kendisini dahi unutmaktadır. Jaspers'e göre bu haliyle insan, diğer nesneler gibi şeyleşmektedir. Çünkü bu dünya içindeki esas amacını, kendi kendisinin farkında olma amacını, varoluşsal yükümlülüğünü unutmuştur. Bundan kurtulmak ve bu durumu aşmak zorundadır. Jaspers'e göre bu aşma durumu insanın tek başına isteme edimiyle gerçekleşemez. Jaspers'in *yalnız olma, açık olma, sevgi savaşımları* kavramlarıyla anlamlandırdığı iletişim, insanın varoluş probleminde önem teşkil eden noktalardan ilkidir. Teknolojik gelişmeler her ne kadar hızla gelişmekte ve insanlar arasındaki iletişimi daha imkân dâhilinde olmaya sevk etse de diğer taraftan insanlar arasında gerçek dışı bir iletişimin varlığı söz konusudur.

İnsan diğer insanlarla kurduğu iletişime zorunlu olarak bağlıdır. Ama aynı zamanda bu iletişimin dışında yalnız olma durumuna da zorunlu olarak bağlıdır. Burada bir paradoksal durum vardır fakat bu durum insanın varoluşsal aydınlanmasının gerçekleştirebilmesi için zorunludur. Yalnız olma durumunu gerçekleştirebilmek bir cesaret göstergesidir. Bu cesareti gösterebilen kişi ancak devamında başkalarıyla iletişimi gerçekleştirip uzantısında aydınlanmanın kendisine ulaşacaktır. Burada kişi kendi kendisinin temelini oluşturmak için yalnız kalmayı istemektedir. Eğer insan bu geçici duruma katlanmaz ve bu durumu yenmek için mücadeleye bulunmazsa kendisi olmayı gerçekleştiremeyecektir. Böyle bir durum insanı karmaşaya götürecektir. Bunun aksine insan bu durumu atlatır ve bir sonraki aşamaya geçerse, *sevenler savaşımları* olarak adlandırılan varoluşsal iletişime de adım atmış olacaktır. Burada artık iletişim başlayacak ve bu iletişimde insanlar varoluşsal çaba için birbirlerine destek olacak türden bir savaş içerisinde bulunacaklardır. Bizim günlük dilde kullandığımız manada şiddet

içeren bir yapı varmış gibi gözükse de burada sevgi temelli ve insanların herhangi bir savaş aleti kullanmadığı bir durum söz konusudur. Burada insanlar birbirleri için, her bir bireyin varoluşsal iletişimi gerçekleştirebilmesi için bir savaş verilmektedir. İnsanların birbirleri arkasından kurduğu planlar, tuzaklar vb. hareketler yoktur bu savaşta. İnsanların birbirlerine açık olduğu bir süreç vardır.

İnsanın yaşadığı bu düzen içinde aslında bir tek amacı vardır: *Özgürleşme*. Jaspers'e göre insan bu amacı gerçekleştirmek zorundadır. Özgürlük fikri genel olarak belli sıkıntıları ve çelişkileri de beraberinde getirmektedir. Kavramın analizi belki çok da kolay gözükmez. Fakat insanın varoluş probleminde özgürleşmenin önemi oldukça fazladır.

Özgürleşme, bilinç varlığı bir insanı ve onun karşısına koyulabilecek seçenekleri zorunlu kılar. Bu şartlar olduğu takdirde insanın özgürlüğünden söz edilebilir. Yani insan belli isteklere karşılık seçme olanağına da sahipse, onun özgürlüğünden bahsedilebilir. İnsan özgürleştikçe unutulmuş tarafına yönelme olanağına da sahip olacaktır. Dolayısıyla özgürleşme fikri yine temelde insanın varoluşsal yanına işaret etmektedir.

Jaspers'in genel karakterinde herhangi bir dini inanışa bağlılık yoktur. Ona göre böyle bir yaklaşım hatalıdır. Bu tarz bir düşünce yapısı insanın varoluşsal ediminde ona destek sağlamak yerine onu köreltmektedir. Fakat bununla birlikte Jaspers'te *Aşkın Varlık* olarak adlandırılan varlık Tanrı'ya tekabül eder. İnsanın Tanrı'yla iletişimi veya ilişkisi özgürleşme süreciyle beraber gerçekleşmektedir. İnsan özgürleştikçe, kendi kendisinin bilincinde olmakta, varoluşsal yanına eğilmekte ve uzantısında da kendi kendisinin var edilmediğinin farkına varmaktadır. Varoluşsal kararların verilmesi ve dünya-içinde-varlık halinin aşılması yolunda bir destek de Tanrı desteği olmaktadır.

Tanrı desteğinin ortaya çıkışı pek de kolay değildir. Jaspers'e göre Aşkın varlık kendisini gizlemiştir. Böyle olmak zorunludur, çünkü gizlenmemiş hep gözler önündeki Aşkınılık, nesnel veya suje temelli bir Aşkınılık demektir ki

böyle bir Aşkın varlık düşüncesi olamaz. Aşkın varlık kendisini, Jaspers'in işaretler (signa) olarak adlandırdığı semboller vasıtasıyla bize açacaktır. Dolayısıyla insanın varoluşsal aydınlanmasında önem teşkil eden bir diğer vasıta da bu işaret ve semboller olacaktır. Bu semboller yine insan tarihi kadar geçmişe sahiptir. Hep varola gelmiştir ve bundan sonra da hep varolacaktır. Şifreler doğa içerisinde gizlenmiştir. Onların okunuşu daha çok aydınlatılma yoluyla gerçekleşir. İnsanın günlük hayat içinde çaba sarf etmeden bunlara ulaşması mümkün değildir. Bu işaretler bize daha çok sanat, tarih ve felsefe gibi alanlar vasıtasıyla görünür kılınabilir. Dolayısıyla bu yollar ancak bize Aşkın varlık ile iletişimi sağlayabilmektedir.

Tanrı vasıtasıyla insan kendi sonluluğunun bilincine ulaşır. İşte bu noktada Jaspers'te önemli olan bir kavram daha ortaya çıkmaktadır: *Sınır durumları*. İnsan, Tanrı tarafından yaratılmıştır ve yaratılan diğer canlılarla birlikte bir dünya içerisine yerleştirilmiştir. Dört dörtlük olmayan bu dünyada karşısına bir takım sorunlar veya durumlar çıkmaktadır. Bu durumlar doğrudan bir sorun olarak adlandırılmasa da insanın karşılaştığı anda *bunalım* yaşayacağı durumlardır. İnsan bu karşılaşma halinde, sanki bu hal içerisinden kurtulamayacağı fikrine kapılacaktır. Jaspers bu durumlara ölüm, hastalık, yaşlılık, ızdırap, suç, savaş gibi örnekleri verir. Bu durumlar insanın karşılaşması zorunlu olduğu durumlardır. İnsan bu gibi durumlarla karşılaştığında sıkıntı duymaya başlar. Çünkü bunlar insanın karşısında tıpkı birer tuğla gibi örülmüş vaziyette aşılmayacak şekliyle durmaktadırlar. İnsan karşısına, kendisi istese de istemese de, çıkan bu durumların üstesinden gelmek zorundadır. Mücadele vermek demek bir şeylerin bilincini sürdürmesi demektir. Sınır durumları içerisinde en problemlili ve aşılamayacak gibi duranı ölümdür.

Ölüm insanın değiştiremeyeceğini bildiği en açık durumdur. Jaspers'e göre ölüm de dâhil olmak üzere tüm sınır durumları insanın varoluşsal çabasını uyanık tutması için vardır. İnsan ölümlü olma durumuyla karşı karşıya kaldığında bilinçlilik seviyesinin doruğunu yaşıyor olacaktır ve

varoluşsal kararlarının da ne derece önemli olduğunun farkındalığına ulaşacaktır. Sınır durumlar vasıtasıyla insan içinde bulunduğu uykudan uyanacaktır. Çünkü insan şimdiye kadar hep kendisi dışında, kendisine dönük olmayan problemlerle meşgul olmuş ve sürekli kendisini ihmal etmiştir. Ölüm dahi insanın aklına gelmez durumdadır. Hep ertelenen varoluşsal çaba sınır durumlarının insanı çarpmasıyla, insanı kendine getirecektir. Aslında bilinç varlığı halinde olan bu insan zamanla kendi varlığından bihaber olarak yaşam sürmeye alışmakta ve yine zamanla kendi kendisinden uzaklaşmaya devam etmektedir. Biz de Jaspers gibi insanın içinde bulunduğu unutulmuş durumdan kurtulması gereğine inanıyoruz.

KAYNAKÇA

AKARSU, Bedia, **Çağdaş Felsefe-Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1987

AKARSU, Bedia, **Kişi Kavramı ve İnsan-Olma Sorunu**, İstanbul, İnkılap Yay., 1998

ARAT, Necla, "Varoluşsal Bir Sorun Olarak Değişen Değerler", **Bedia Akarsu Armağanı**, Der. Betül Çotuksöken, Doğan Özlem, İstanbul, İnkılap Yay., 2000

AYDIN, Ayhan, **Düşünce Tarihi ve İnsan Doğası**, İstanbul, Gendaş Yay., 2004

AYDIN, İbrahim Hakkı, "Bir Felsefi Metafor Yolda Olmak", Samsun, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, VII (2006), Sayı 1

BLACKHAM, H. J. , **Altı Varoluşçu Düşünür**, çev. Ekin Uşşaklı, Ankara, Dost Yay., 2005

BOCHENSKİ, J. M., **Çağdaş Avrupa Felsefesi**, çev. S. Rifat Kırkoğlu, İstanbul, Kabalcı Yay., 1997

BOLAY ,Süleyman Hayri, **Felsefe Dünyasında Gezintiler**, Ankara, Nobel Yay., 2006

BOLAY ,Süleyman Hayri, **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Akçağ Yay., 9. Baskı, 2004

BOLLNOW, Otto Fredrich, **Varoluş Felsefesi**, çev. Medeni Beyaztaş, İstanbul, Efkâr Yay., 2004

CASSİRER, Ernst, **İnsan Üstüne Bir Deneme**, çev. Necla Arat, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1980

CEVİZCİ Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yay., 2002

COLETTE, Jacques, **Varoluşçuluk**, çev. Işık Ergüden, Ankara , Dost Yay., 2006

ÇİÇEK, Hasan, “Karl Jaspers’in Siyaset Anlayışında “Politik Suç” Kavramı”, **Felsefe Dünyası**, Sayı 37, 2003

ÇİÇEK, Hasan, “Mevlana ve Karl Jaspers’in Benzeşen İnsan Anlayışı”, **Felsefe Dünyası**, Sayı:39, 2004

GÜNDOĞDU, Hakan ,”Varoluşçu Felsefelerdeki Bazı Ortak Özellikler”, Samsun, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, VII (2007), Sayı: 1

GÜRİZ, Adnan, “İrade Hürriyeti (Karl Jaspers)”, Ankara ,**Ankara Üni. Hukuk Fak. Yay.**, 1967

HACIKADİROĞLU, Vehbi, **İnsan Felsefesi**, İstanbul, Cem Yay., 2000

HACIKADİROĞLU, Vehbi, **Özgürlük Ahlakı**, İstanbul, Cem Yay., 2002

HİLAV ,Selahattin, **100 Soruda Felsefe El kitabı**, İstanbul, Gerçek Yay., 1997

JASPERS, Karl, **Felsefeye Giriş**, çev. Mehmet Akalın, İstanbul, Hareket Yay., 1971

JASPERS, Karl, **Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu**, çev. Sedat Ümran, İstanbul, Birleşik Yay., 1995

JASPERS,Karl, **Felsefe Nedir?**, çev. İ.Zeki Eyuboğlu, İstanbul, Say Yay., 2003

JASPERS, Karl, **Felsefi İnanç**, çev. Akın Kanat, İzmir, İlya Yay., 2005

KANT, Immanuel, **Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi**, çev. İoanna Kuçuradi, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2002

KAUFMANN, Walter, **Dostoyevski'den Sartre'a Varoluşçuluk**, çev. Akşit Göktürk, İstanbul, Yapı Kredi Yay.

LİLLA, Mark, **Pervasız Dahiler: Heidegger, Arendt, Jaspers, Schmitt, Benjamin, Kojeve, Foucault, Derrida**, çev. Ahmet Ergenç, İstanbul, Paradigma Yay., 2006

MAGİLL, Frank, **Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasiği**, çev. Vahap Mutal, İstanbul, Hareket Yay., 1992

MAYER, Frederick, **Yirminci Asırda Felsefe**, çev. Vahap Mutal, İstanbul, Dergah Yay., 1992

MACLNTYRE, Alasdair, **Varoluşçuluk**, çev. Hakkı Hünler, İstanbul,Paradigma Yay., 2001

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, **İnsan Felsefesi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1988

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, **Kant ve Scheler’de İnsan Problemi**, İstanbul, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Yay., No: 392, 1969

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, **Felsefeye Giriş**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000

MUŞTA, Celalettin, **Gabriel Marcel’in Varoluşçuluğu**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., No:900, 1988

NİŞANYAN, Sevan, **Kelimebaz 1**, İstanbul, Everest Yay., 2009

ÖZCAN, Mutallip, **İnsan Felsefesi: İnsanın Neliği Üstüne Bir Soruşturma**, Ankara, Bilim ve Sanat Yay., 2006

ÖZTABAĞ, Lütfi, **Felsefe Dersleri**, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1979

PİCON, Gaeton, **Çağdaş Felsefe**, çev. Bertan Onaran, Mahmut Garan, İstanbul, Kitapçılık Tic. Lim. Şti. Yay., 1966

RENEAUX, Roger, **Egzistansiyalizm Üzerine Dersler**, çev. Murtaza KORLAELÇİ, Kayseri, Erciyes Ün. Yay., 1994

REYHANİ, Nebil, “Şifre Kavramı Işığında Karl Jaspers’te Felsefi İnanç”, Muğla, **Muğla Üni. Sosyal Bilimler Enst. Dergisi**, Sayı 6, 2001

RİTTER, Joachim, **Varoluş Felsefesi Üzerine**, çev. H. Batuhan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay.

SCHELER, Max, **İnsanın Kosmostaki Yeri**, çev. Harun Tepe, Ayraç Yay., Ankara, 1998

SHINN, Roger L., **Egzistansiyalizmin Durumu**, çev. Şehnaz Tiner, İstanbul, Amerikan Bord Neşriyat Dairesi, 1963

URHAN, Veli, **İnsanın ve Tanrı'nın Kişiliği-Bilinçlerarası İlişki**, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2002

ÜLKEN , H.Z., **Bilgi ve Değer**, İstanbul, Ülken Yay., 2001

ÜLKEN H.Z., **Felsefeye Giriş 1**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2008

ÜLKEN H.Z., **Felsefeye Giriş 2**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2008

WAHL, Jean, **Varoluşçuluğun Tarihçesi**, çev. Bertan Onaran, İstanbul, Payel Yay., 1999

WEISCHDEL, Wilhelm, **Felsefenin Arka Merdiveni**, çev. Sedat Umrar, İstanbul, İz Yay., 2004

YALOM, Irvin, **Varoluşçu Psikoterapi**, çev. Z. İyidoğan Babayiğit, İstanbul, Kabalcı Yay., 2001

Yararlanılan Tezler;

DÖNMEZ, Süleyman, “Jaspers 'te Tanrı Fikri”, Ankara, Gazi Üniversitesi, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, 1995

TANSEL, Deniz, “Varoluşçuluk ve Yeni Kara Film: David Lynch Örneği, Ankara, Ankara Üniversitesi, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, 2007

İnternet Bağlantılı Kaynaklar;

- JASPERS, Karl, **On My Philosophy** (1941'de yayınladığı "Felsefem Üzerine" adlı makalenin bir kısmı),
(Erişim)<http://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/ge/jaspers.htm>
- SAND, Ulrich , "Karl Jaspers",
(Erişim)<http://www.goethe.de/ins/tr/lp/prj/uak/ph2/jas/wir/trindex.htm>, Ocak 2010
- Frank Thilly, "Çağdaş Felsefe", çev. İbrahim Şener, İzdüşüm Yay.
(Erişim) <http://www.felsefeekibi.com/>, 03 Şubat 2010
- "A Unification Thought Appraisal of the Existentialist Analysis of Human Existence", **Essentials of Unification Thought**, Unification Thought Institute, 1996
(Erişim) <http://www.tparents.org/Library/Unification/Books/Euth/Euth03-05.htm> 05 Ocak 2010
- "Karl Jaspers", **Stanford Encyclopedia of Philosophy**,
(Erişim) <http://plato.stanford.edu/entries/jaspers/> , June 2006
- Herman Horn, "Karl Jaspers", **International Bureau of Education**, vol. XXIII, no. 3/4, p. 721-739, 1993 (Erişim) <http://www.ibe.unesco.org/publications/ThinkersPdf/jasperse.pdf>, Ocak 2010
- David A. Freeman, "Karl Jaspers and a Politics of Authenticity", **Philosophical Studies** , vol. 31, pp. 250-257, 1986
(Erişim) <http://cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsidt=12002002>, 01 Ocak 2010

EK 1- KARL JASPERS'İN KRONOLOJİK OLARAK ESERLERİ*

- 1913 Allgemeine Psychopathologie: Ein Leitfaden für Studierende, Ärzte und Psychologen, Berlin: Springer. Translated as, General Psychopathology, trans. J. Hoenig and M. W. Hamilton, Chicago: University of Chicago Press, 1963.
- 1919 Psychologie der Weltanschauungen, Berlin: Springer.
- 1923 Die Idee der Universität, Berlin: Springer. Translated as, The Idea of the University, trans. H. A. T. Reiche and H. F. Vanderschmidt, Boston: Beacon Press, 1959.
- 1931 Die Geistige Situation der Zeit, Berlin: de Gruyter. Translated as, Man in the Modern Age, trans. E. Paul and C. Paul, London: Routledge, 1933.
- 1932 Philosophie, Berlin: Springer. Translated as, Philosophy, trans. E. B. Ashton, Chicago: Chicago University Press, 1969–1971.
- 1935 Vernunft und Existenz, Groningen: Wolters. Translated as, Reason and Existenz, trans. W. Earle, New York: Noonday Press, 1955.
- 1936 Nietzsche: Einführung in das Verständnis seines Philosophierens, Berlin: de Gruyter. Translated as, Nietzsche: An Introduction to his Philosophical Activity, trans. C. F. Wallraff and F. J. Schmitz, Tucson: University of Arizona Press, 1965.
- 1938 Existenzphilosophie, Berlin: de Gruyter. Translated as, Philosophy of Existence, trans. R. F. Grabau, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1971.
- 1946 Die Schuldfrage, Heidelberg: Schneider. Translated as, The Question of German Guilt, trans. E. B. Ashton, New York: The Dial Press, 1947.
- 1947 Von der Wahrheit, Munich: Piper.
- 1948 Der Philosophische Glaube, Zurich: Artemis.
- 1949 Vom Ursprung und Ziel der Geschichte, Zurich: Artemis. Translated as, The Origin and the Goal of History, trans. M. Bullock, New Haven: Yale University Press, 1953.
- 1950a Einführung in die Philosophie, Zurich: Artemis. Translated as, Way to Wisdom: An Introduction to Philosophy, trans. R. Manheim, New Haven: Yale University Press, 1951.
- 1950b Vernunft und Widervernunft in unserer Zeit, Munich: Piper. Translated as, Reason and Anti-Reason in our Time, trans. S. Goodman, New Haven: Yale University Press, 1952.

* Stanford Encyclopedia of Philosophy, “**Karl Jaspers**”, (Erişim)
<http://plato.stanford.edu/entries/jaspers/> , June 2006

- 1954 Die Frage der Entmythologisierung (with Rudolf Bultmann), Munich: Piper. Translated as, *Myth and Christianity: An Inquiry into the Possibility of Religion without Myth*, trans. N. Gutermann, New York: Noonday Press, 1958.
- 1955 Schelling: Größe und Verhängnis, Munich: Piper.
- 1957 Die Großen Philosophen, volume I, Munich: Piper. Translated as, *The Great Philosophers*, volume I, trans. R. Manheim, New York: Harcourt, Brace & World, 1962.
- 1960 Freiheit und Wiedervereinigung, Munich: Piper.
- 1961 Die Atombombe und die Zukunft des Menschen, Munich: Deutscher Taschenbuch Verlag. Translated as, *The Atom Bomb and the Future of Man*, trans. E. B. Ashton, Chicago: University of Chicago Press, 1961.
- 1962 Der philosophische Glaube angesichts der Christlichen Offenbarung, Munich: Piper. Translated as, *Philosophical Faith and Revelation*, trans. E. B. Ashton, London: Collins, 1967.
- 1966 Wohin treibt die Bundesrepublik? Munich: Piper. Translated as, *The Future of Germany*, trans. E. B. Ashton, Chicago: University of Chicago Press, 1967.

ÖZET

SARP, Aysel. Karl Jaspers Felsefesinde İnsan Problemi, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2010.

Tez çalışmamızda amacımız varoluşçu düşüncede önem arz eden Karl Jaspers'in insana bakış açısını tüm yönleriyle ele almaktır. Bu amaçla tezi hazırlarken temelde Jaspers'in eserlerine başvurulmuştur. *Felsefeye Giriş* ve *Felsefe Nedir?* adlı eserleri filozofun fikri yapısını anlamamızda büyük ipuçları verir niteliktedir. Kendi eserleri dışında ikincil kaynak olarak Jaspers üzerine yazılmış eserlerden ve varoluşçu düşüncenin geneli için hazırlanan çalışmalardan faydalanılmıştır.

Çalışmamızda Jaspers'in insanın, bilinenden daha fazla olduğu görüşü temel alınarak insanın bilinç varlığı oluşu, bu bilinç varlığı haliyle Aşkın varlık (Transandans) ile ilişkisi ve insanın özgürlük fikriyle olan bağı irdelenmeye çalışılmıştır. İnsanın diğer canlılardan farklı oluşu, onu dünya üzerindeki diğer varlıklardan ayıran varoluşsal yanı, geçmişten günümüze dek hep sınırlı olarak ele alınmıştır. Hatta çoğu zaman insan kendisi dışındaki diğer varlıklar gibi ele alınmış, nesnelleştirilmiş, şeyleştirilmiştir. 20. yüzyıl. öncesinde varlığın açıklanışı ilimler vasıtasıyla ve bilimsel veriler ışığında söz konusuydu. İşte Jaspers'in insan problemine yaklaşımı insanın bu tek yönlü ele alınışının eleştirisi olarak ortaya çıkar. 20. yüzyıl insanı bireyselleşmenin ötesinde kendisinden bihaber olarak yaşam sürmektedir. Bu haliyle insan kaybolmuş bir haldedir. Jaspers'e göre bu insan tedirgin bir haldedir ve içinde bulunduğu bu buhran döneminden felsefi edim yoluyla kazanacağı Varoluş Aydınlanması yoluyla kurtulacaktır. Bu aydınlanmada insan tek başına değildir. Kendisi gibi kayıp halde olan diğer insanlarla birlikte bir savaşım içerisine girecektir. Bu savaşta her bir birey hem kendisinin hem de karşısındakinin varoluşunun sağlanması için mücadele edecektir. Bu nokta çalışmamızın ikinci yarısında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Jaspers'in insan probleminin temelde varoluş problemine dayalı olduğu söylenebilir. Varoluş yolunda insanın karşısına pek çok problem çıkacaktır. Çalışmamızın son kısmında varolan bu problemlere dikkat çekilip, Jaspers'in sınır durumları adını verdiği, insanın kolayca aşamadığı problemleri aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

- 1. İnsan**
- 2. Aşkın Varlık**
- 3. Varoluş**
- 4. Özgürlük**
- 5. Sınır Durumları**

ABSTRACT

SARP, Aysel, The Human Problem in Karl Jaspers, **Postgraduate Thesis**, Ankara, 2010

The aim of this thesis is to discuss Karl Jasper's point of view to the human in all aspects which is important in Existentialism. Within this purpose, while writing the thesis, karl jasper's thoughts are referred. His works "Introduction to Philosophy" and "What is Philosophy?" have important clues to understand philosopher's thinking pattern. Except for his own works, as a second source, this thesis is drawn upon other works written about Jaspers and field studies focusing on the general existentialist thinking pattern.

In our project highlighting Jaspers' thought of the human as being more than what is known, we tried to explain the human as a conscious being, the relationship between the love and entity with this conscious state and the link between human and the idea of freedom.

The fact that human beings are different from other living beings and the existentialist aspect of human beings which distinguish them from other living creatures on the earth have always been studied in limited terms up till today. Even human beings have often been examined and objectified as being like other living beings other than itself. Prior to the 20th century, the concept of "entity" could be explained via positive sciences and scientific data. That is why Jasper's approach to the human problem emerged as a criticism of this one-sided aspect of the human. Humans living in the 20th century had a life in which they were unaware of themselves, let alone becoming individualized. In other words, they were in a state of being lost. According to Jaspers, the human is anxious and could be saved from this time of crisis with the help of Existentialist Enlightenment that he gains through philosophical act. During this enlightenment period, he is not alone. He is in a state of fight with other humans who are lost like himself. In this

fight each human being struggles to exist for both himself and others, which is studied in detail in the second part of our thesis.

Jaspers' human problem can be said to depend mainly on the Existence problem. The human encounters a lot of problems on the way toward existence, In the last part of our thesis, we underline these problems and try to find solutions to boundary situations which, according to Jaspers, refer to the problems that humans cannot overcome easily.

Key Words:

- 1. Human**
- 2. Transcendence**
- 3. Existence**
- 4. Freedom**
- 5. Boundary Situations**